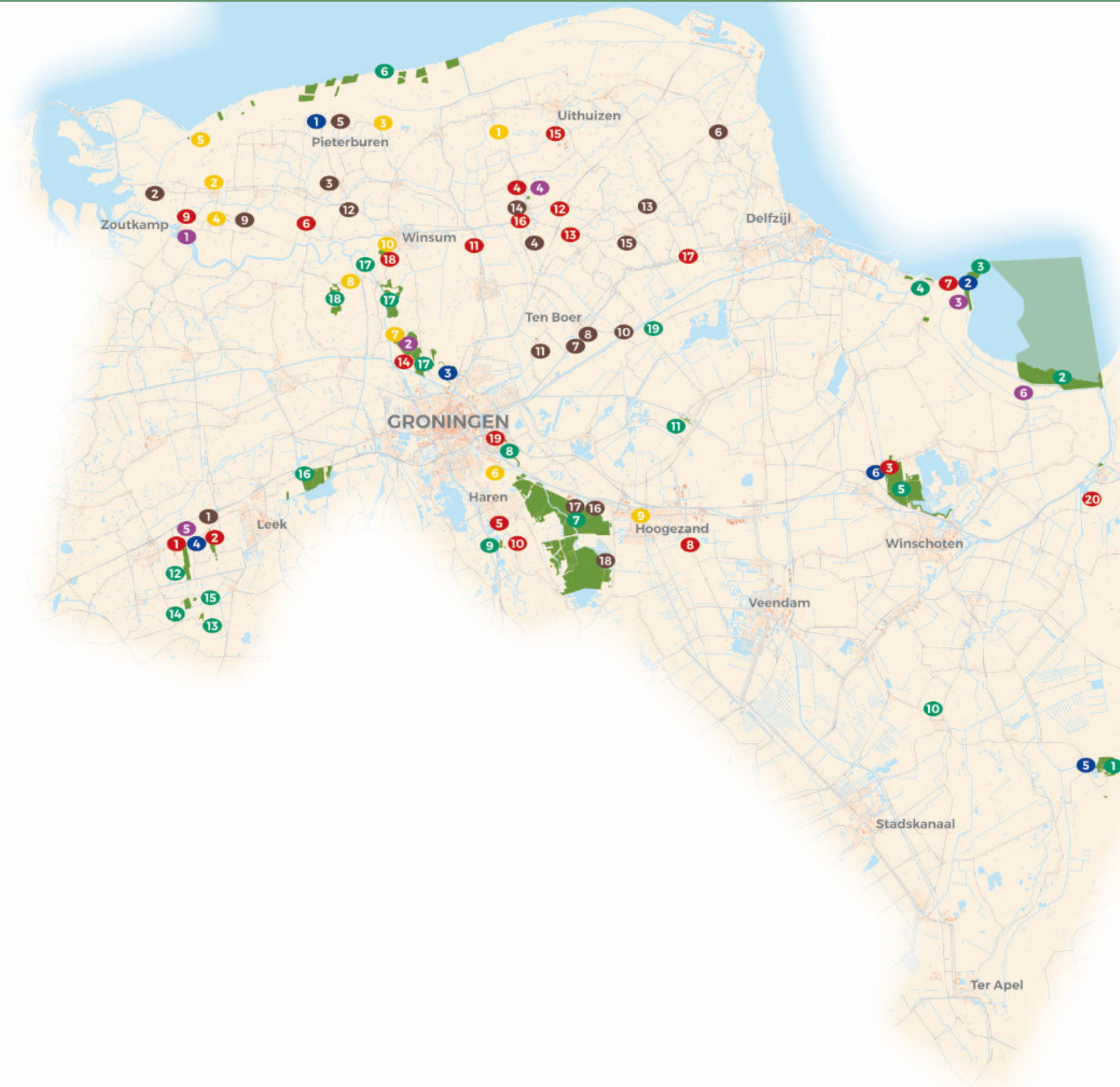

Mooi dichtbij

Het Groninger Landschap in kaart

LEGENDA

Natuurterreinen

- 1 Bourtangerveld, Bourtange
- 2 Dollard, Finsterwolde (o.a. Dollardkwelders en wadplaten)
- 3 Polder Breebaart en Punt van Reide, Termunten
- 4 Grootte en Kleine Polder, Termunten
- 5 Landgoed Ennemaborg, Midwolda
- 6 Groninger kwelders en binnendijkse parels (o.a. Klutenplas en Feddema's plas)
- 7 Hunzedal (o.a. Zuidlaardermeer, Westerbroekstermade-polder, Kropswolderbuitenpolder, Leinwijk, Wolfsbarge, Oostpolder, Onnerpolder, Oosterpolder en Harener Wildernis)
- 8 Hunzezone en Hunzeboord, Groningen
- 9 't Hemrik, Haren
- 10 Dokter Hommesbos, Onstwedde
- 11 Overbos bij Fraeylemaborg, Slochteren
- 12 Landgoed Coendersborg, Nuis
- 13 Harense Bos, Zevenhuizen
- 14 Nanninga's Bos, Zevenhuizen
- 15 Bolmeer, Zevenhuizen
- 16 De Onlanden, Lettelbert (Lettelberterpetten en oeverlanden Leekstermeer)
- 17 Reitdiep (o.a. Koningslaagte en Paddepoel)
- 18 Medenertilsterpolder, Ezinge
- 19 Katerhalsterbos, Overschild

Erfgoed

- 1 Coendersborg, Nuis
- 2 Iwema Steenhuis, Niebert
- 3 Ennemaborg, Midwolda
- 4 Borg Ewsum, Middelstum
- 5 Villa De Vennen, Haren
- 6 Luchtwachttoren 701, Warfhuizen
- 7 Bunkers Fiemel, Termunten
- 8 Veenborg Welgelegen, Sappemeer
- 9 Kalkoven en Kaap Garmt, Zoutkamp
- 10 Villa Weltevreden, Glimmen
- 11 Boerderij De Haver, Onderdendam
- 12 Boerderij Plaats Melkema, Huizinge
- 13 Boerderij Occo Reintiesheerd, Stedum
- 14 Boerderij Paddepoel, Adorp
- 15 Villa Barmerhoek, Doodstil
- 16 Molenhuis, Westerwijtwerd
- 17 Steenfabriek Rusthoven, Wirdum
- 18 Boerderij Klein Garnwerd, Garnwerd
- 19 Boerderij Euvelgunnerheem, Groningen
- 20 Boerderij Mellemaheerd, Bad Nieuweschans

Vakantiewoningen

- 1 Enkhuizen, Zoutkamp
- 2 Harssensbosch, Adorp
- 3 Olle Tjoard, Termunten
- 4 Ewsum, Middelstum
- 5 Börgbloemke en Coendersborg, Nuis
- 6 Trekkershutten, Finsterwolde

Bijzondere plekken

- 1 Helwerder Wierden, Usquert
- 2 Boerenerven Ulrum, Ulrum
- 3 Oude Dijk, Den Aniel
- 4 Wierdekerkhof Olle Weem, Houwerzijl
- 5 Eendenkooi Nieuw Onrust, Hornhuizen
- 6 Klooster Yesse, Haren
- 7 Wierdebegraafplaats, Wierum
- 8 Wierde, Feerwerd
- 9 Klokkentoren, Hoogezand
- 10 Fruitgaard Oldenzijl, Winsum

Molens

- 1 Nieberter molen, Niebert
- 2 De Onderneming, Vierhuizen
- 3 De Lelie, Eenrum
- 4 Zeldenrust, Westerwijtwerd
- 5 De Vier Winden, Pieterburen
- 6 Ceres, Spijk
- 7 Bovenrijge, Ten Boer
- 8 De Widde Meuln, Ten Boer
- 9 De Zwaluw, Zuurdijk
- 10 Fram, Woltersum
- 11 Germania, Thesinge
- 12 Hollands Welvaart, Mensingeweer
- 13 De Leeuw, Zeerijp
- 14 De Hoop, Middelstum
- 15 Stormvogel, Loppersum
- 16 Amerikaanse windmotor De Putter,
- 17 Amerikaanse windmotor Koetse Tibbe
- 18 Amerikaanse windmotor Kikkoman

Bezoekers- en informatiecentra

- 1 Bezoekerscentrum Waddenkust, Pieterburen
- 2 Bezoekerscentrum Dollard, Termunten
- 3 Bezoekerscentrum Reitdiep, Noorderhoogebrug
- 4 Informatiecentrum Coendersborg, Nuis
- 5 Informatiecentrum Terra Mora, Bourtange
- 6 Bezoekerscentrum Ennemaborg, Midwolda

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2020	5
Directieverslag 2020	5
Verslag Raad van Toezicht	7
Jaaroverzicht 2020	10
Beschermen, beheren en onderhouden	13
Thema 1: Beschermen en ontwikkelen	14
Stijgers en dalers in de Groningse natuur	20
Mensen bij ons werk betrekken	22
Thema 2: Betrokkenheid en draagvlak	24
Thema 3: Samenwerking en belangenbehartiging	28
Organisatie	33
Financiële positie	41
Toekomst- en risicoparagraaf	45
Verantwoordingsverklaring goed bestuur	53
Jaarrekening 2020	55
Geconsolideerde balans per 31 december 2020	59
Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2020	61
Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening 2020	63
Toelichting op de geconsolideerde balans 31 december 2020	67
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2020	75
Specificatie en verdeling kosten naar bestemming	79
Enkelvoudige balans per 31 december 2020	86
Enkelvoudige staat van baten en lasten 2020	87
Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap	89
Overige gegevens 2020	91
Accountantsverklaring	
Bijlage 1:	
Overzicht van in- en uitgaande kasstromen	94

Alle in dit verslag vermelde bedragen zijn te lezen in veelvoud van 1.000 euro, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld.

Foto voorzijde: Zeedijk Waddenzee (foto: Andries de la Lande Cremer)

Knobbelzwanen

2020 was ook voor Het Groninger Landschap een bewogen jaar vanwege het coronavirus. De coronapandemie hield de organisatie in zijn greep en doet dat nog steeds. Vooral sociaal was de impact groot. Publieksactiviteiten gingen niet door, bezoekerscentra werden gesloten, medewerkers werkten zoveel mogelijk thuis en vergaderen gebeurde online. Toen het vrijwilligerswerk door coronarestricties stilviel, bleek hoe belangrijk deze groep enthousiaste mensen is voor Het Groninger Landschap. Ze vormen de ambassadeurs, onderhouden de contacten met Groningers en bezoekers en vormen een warme schil om de organisatie. Ook de werkorganisatie miste de fysieke contacten. Een praatje bij het koffiezetapparaat, bijkletsen na een vergadering en het aanklampen in de wandelgangen: het werd node gemist. Vrijwilligers en medewerkers kunnen niet wachten om weer 'normaal' aan de slag te gaan.

Kerntaken niet stilgelegd

Behalve de publieksactiviteiten gingen onze andere kerntaken onverminderd door. Beheren van natuurterreinen, structureel onderhoud aan monumenten, ingrijpende restauraties, aankoop van terreinen: de uitvoering hiervan leed nauwelijks onder de pandemie. De organisatie viel niet stil, maar boekte – ondanks de belemmeringen – stevige resultaten. Zo konden we in het Hunzedal maar liefst vier aankopen bijschrijven. Daarnaast gingen de restauraties van boerderij De Haver bij Onderdendam en molen Zeldenrust in Westerwijtwerd van start. Het terrein van de vervalten steenfabriek Rusthoven bij Wirdum kreeg zelfs een grondige opknopbeurt. Toen we het terrein in 2019 overnamen, lag overal asbest en troep. Nu kun je de ringoven weer in al zijn glorie zien liggen.

Herontdekking Groningse natuur

Corona bood verrassend genoeg ook kansen. Dankzij de lockdown en het sluiten van horeca, evenementen en grenzen voor vakantiegangers, vond een herontdekking van de eigen omgeving plaats. Nederlanders kozen voor een vakantie in eigen land, velen togen naar Groningen. Stadgers en Ommelanders beleefden hun eigen provincie en trokken naar buiten. Buiten zagen ze hoe bijzonder fraai hun directe omgeving bleek te zijn. Ons motto 'mooi dichtbij' was meer dan ooit van toepassing. In onze terreinen was het beduidend drukker dan normaal. Topdrukte, zoals in de Randstad en het zuiden van het land, bleef gelukkig uit. In onze terreinen geen code rood, overvolle parkeerplaatsen en natuurgebieden die op slot moeten omdat bezoekers geen afstand konden houden. Wel zorgde de toegenomen drukte voor

een extra inspanning wat betreft toezicht en handhaving.

Professionele erfgoedorganisatie

Gronings erfgoed is bij ons in goede handen. Zestig objecten bezitten we in totaal: van boerderijen en borgen tot molens en schuren. Al deze monumenten verkeren in goede staat. Dat bewijst de POM-status, een erkenning die we in 2020 van de rijksoverheid kregen als 'professionele organisatie voor monumentenbehoud'. De POM-status staat voor kwaliteit en bewijst dat we als organisatie goed omgaan met onze monumenten. De kwaliteit ervan is structureel geborgd. Rond 2010 startte onze omslag naar een organisatie voor natuur én erfgoed. Daarvoor lag de interne focus gedurende enkele decennia sterk op natuurontwikkeling, aangedreven door de Ecologische Hoofdstructuur – inmiddels Natuurnetwerk Nederland geheten. De POM-status zien we als de kroon op het werk. We hebben nu een volwaardige afdeling erfgoed, met deskundige medewerkers en een duidelijke structuur. De POM-status schenkt vertrouwen. Steeds meer erfgoedeigenaren weten ons te vinden. Ze vinden het een geruststellende gedachte dat wij de toekomst van hun monument veiligstellen. Erfgoed brengt ons dichtbij mensen. Monumenten bepalen vaak het aangezicht van dorpen en zijn veelal verbonden aan verhalen van mensen.

Impact energietransitie op landschap

Het gehele Groningse landschap gaat ons aan het hart. Een belangrijke ontwikkeling die het landschap onvermijdelijk gaat beïnvloeden is de energietransitie. Met fossiele energie heeft de mensheid eeuwenlang haar brandstoffen uit de diepe ondergrond gehaald. Dat kan niet meer. Klimaatverandering heeft grote gevolgen voor mens en natuur. We moeten het doen met energie die wind, zon, water en aardwarmte ons geven. De omslag naar herwinbare energie is absoluut noodzakelijk, ook in onze provincie. Vorig jaar verscheen onze notitie over de energietransitie, waarin we pleiten voor een betere inpassing van herwinbare initiatieven. Het plaatsen van windturbines en zonnepar-

ken vindt momenteel te ad hoc plaats, zonder aandacht voor natuur en landschap. Het Groninger Landschap pakt in deze discussie de rol op als hoeder van natuur en landschap. Een notitie hierover is vorig jaar breed met vrijwilligers, medewerkers, leden van de Raad van Toezicht en deskundigen buiten de organisatie besproken.

Geen windturbines op zeedijk

Het Groninger Landschap wil bij 'zon' en 'wind' de belangen van natuur en landschap behartigen, omdat ze anders geen stem krijgen binnen de belangenafweging. De praktijk wijst dat uit. Zo is het onbestaanbaar dat het waterschap Hunze en Aa's en RWE drie tot vier windturbines op de zeedijk van de Eems-Dollard willen plaatsen. Nota bene aan de rand van Werelderfgoed Waddenzee - met duisternis, rust en openheid als kernwaarden - op een plek waar zich het gehele jaar grote concentraties vogels bevinden en precies in de trekroute van vleermuizen. Elk landschap vraagt om andere duurzame energiebronnen. Géén windparken bijvoorbeeld in beschermde natuurgebieden of rijke vogelgebieden, maar wel kleinschalig molens en zonnepanelen op boerenschuren in een besloten landschap. Niet alleen energieopwekking, ook de bijbehorende infrastructuur mag niet worden afgewenteld op het landschap. Twee keer gaat

dat nu mis: enerzijds voert de 380 kV hoogspanningsleiding, ondanks ons gezamenlijke beroep bij de Raad van State, dwars door onze weidevogelgebieden in het Reitdiepdal, anderzijds dreigen stroomkabels naar windparken op de Waddenzee, kwelders en Schiermonnikoog te doorsnijden. Een betere focus op natuur en landschap had deze schadelijke besluiten voorkomen.

Financieel coronaproof

Financieel sluiten we het jaar 2020 licht positief af. Het jaarlijkse resultaat is overigens sterk afhankelijk van de uitgaven voor de uitvoering van projecten en de aankoop van natuur en erfgoed. Voor deze uitgaven worden de daarvoor bedoelde reserves en fondsen aangewend.

Het positieve resultaat is het gevolg van een grote nalatenschap van een mevrouw, met Groningse roots, uit Amsterdam. De opbrengst besteden we op haar verzoek aan de aankoop en restauratie van een monumentale boerderij in het Oldambt. We zijn haar dankbaar voor de royale financiële bijdrage. Onze exploitatie bleef gezond, ook in het coronajaar. Het blijft elk jaar een flinke uitdaging om kosten en baten in balans te houden. Dat de organisatie weinig kwetsbaar bleek voor corona heeft ermee te maken dat ze voor haar inkomsten niet afhankelijk van betalende bezoekers. Inkomsten van onder meer huur en pacht bleven op peil. Onze vakantieverblijven kenden zelfs, mede door de lockdown en het sluiten van landsgrenzen, bijna honderd procent bezetting.

Marco Glastra

Directeur

Verslag Raad van Toezicht

De coronapandemie, waardoor veel in de samenleving anders werd, raakte in 2020 ook het werk van de Raad van Toezicht. Op 4 februari 2020 vond de laatste informele sessie plaats rond het haardvuur in het Koetshuis op Landgoed Ennemaborg. Daarna waren fysieke vergaderingen niet meer mogelijk. Dit betekende dat we als Raad van Toezicht online zijn gaan.

Gevraagd en ongevraagd advies

De rol van de Raad van Toezicht is in de eerste plaats: toezicht houden op het door de directeur/bestuurder gevoerde beleid. De directie is belast met het bestuur van de stichting en neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht geeft gevraagd en ongevraagd advies, en oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek in vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directeur. De begroting, de jaarrekening, het jaarverslag, het meerjarenbeleidsplan en ook besluiten tot aankoop worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht. Afgelopen jaar keurde de Raad van Toezicht meerdere beleidsdocumenten en jaarstukken goed, zoals het jaarverslag 2019, de jaarrekening 2019 en de begroting 2021.

Aankopen

Aankoopbesluiten van de directeur voor erfgoed en voor natuur buiten het Natuurnetwerk Nederland behoeven goedkeuring van de Raad van Toezicht. In 2020 zijn drie besluiten over aankopen genomen. Zo ging de Raad van Toezicht akkoord met de aankoop van twee hectare in het Hunzedal. De uitbreiding van het weidevogelgebied in de Oostpolder was mede mogelijk dankzij een particuliere gift. In de Onnerpolder, ook in het Hunzedal, is goedkeuring gegeven voor de aankoop van 10 hectare. Met deze aankoop vlak tegen het dorp Onnen breidt Het Groninger Landschap haar bestaande veenweidegebied uit. Op termijn wordt het mogelijk om de waterstand te verhogen. Verhogen van waterstand gaat veenoxidatie tegen. Daarnaast gaf de Raad van Toezicht goedkeuring voor de aankoop van 20 hectare bij de Westervoldse Aa. Niet elke verkenning leidt tot een aankoop. In 2020 besprak de Raad van Toezicht uitvoerig de potentieel kansrijke overname van de rijksmonumentale herenboerderij Geertsemaheerd in Slochteren. De NAM had de onbewoonbaar verklaarde boerderij eerder gekocht. 'Instortingsgevaar door aardbevingen', meldde een bord bij de weg. Meerdere onderzoeken en gesprekken leidden niet tot een overname. Hetzelfde gold voor Huize Tacoma, een rijksmonumentale boerderij in Uithuizen vlakbij de

Menkemaborg. Ook die overname kon uiteindelijk niet worden gerealiseerd.

Klankbord voor directie

Naast haar rol als toezichthouder treedt de Raad van Toezicht op als klankbord voor de directie. De Raad van Toezicht heeft zich in 2020 laten informeren over meerdere dossiers. Een belangrijk dossier betrof de rol en het standpunt van Het Groninger Landschap over de gevolgen van de energietransitie. Veel initiatieven voor windturbines en zonneparken houden onvoldoende rekening met natuur en landschap. Het Groninger Landschap pakt de handschoen op om binnen dit dossier de belangen van natuur en landschap te behartigen. De Raad van Toezicht adviseerde over de verschenen notitie. Dat rekening houden met natuur en landschap bepaald geen vanzelfsprekendheid is, bleek in 2020 uit de gang van zaken rond de 380 kV hoogspanningsleiding van Eemshaven naar Vierverlaten. Een brede coalitie van dertien natuur-, erfgoed- en bewonersorganisaties, waaronder Het Groninger Landschap, verloren een beroep bij de Raad van State om deze hoogspanningsleiding gedeeltelijk ondergronds aan te leggen. De hoge masten en leidingen doorsnijden de meest waardevolle weidevogelgebieden. Meerdere masten staan op grond van Het Groninger Landschap. Pas na de uitspraak van de Raad van State is Het Groninger Landschap hiermee akkoord gegaan, onder voorwaarde van compensatie van de effecten op weidevogels in de vorm van overdracht van vijf hectare nieuw weidevogelgrond in de Medenertilsterpolder. Ook in dit besluit werd de Raad van Toezicht meegenomen. Tevens werd herhaaldelijk aandacht besteed aan de gevolgen van de coronapandemie voor medewerkers, vrijwilligers, organisaties en bezoekers van de gebieden. Voor iedereen was dit een nieuwe ervaring en daarom was het belangrijk om steeds na te gaan wat mogelijk was en wat niet.

Alternatief vermogensbeheer

Voor het vermogensbeheer kies Het Groninger Landschap bewust om het vermogen duurzaam te

Kwelders ten noorden van Pieterburen

beleggen. In 2020 verkende de Raad van Toezicht alternatieven voor het vermogensbeheer. Als vermogensbeheerder van Het Groninger Landschap zorgt de Triodos Bank ervoor dat het belegde vermogen wordt geïnvesteerd in zaken die niet haaks staan op de eigen doelstellingen. Talloze bedrijfstakken worden van investeringen uitgesloten, zoals de productie en verkoop van tabak, kinderarbeid, wapenverkoop, kernenergie en fossiele energie. Bedrijven met een betere duurzaamheidsscore, zoals een lage CO₂-uitstoot, worden overgewaardeerd. Het Groninger Landschap is doorlopend met de Triodos Bank in gesprek over de impact van het vermogen op biodiversiteit. De stichting ziet graag dat de bank belegt in projecten met een positieve impact op biodiversiteit en de resultaten ervan inzichtelijk maakt. Daarnaast verkent Het Groninger Landschap lokale alternatieven binnen de provincie Groningen als alternatief voor vermogensbeheer, zoals de aankoop van landbouwgrond. Door het stellen van natuurvriendelijke voorwaarden aan pachters kunnen financieel rendement en natuurdoelen hand in hand gaan. Op 23 september is besloten om een kleine aanpassing in het beleggingsstatuut door te voeren.

Vergaderingen

De Raad van Toezicht vergaderde afgelopen jaar vier keer. Alle vergaderingen vonden door de coro-

narestricties online plaats. Vlak daarvoor, op 4 februari, troffen de leden van de Raad van Toezicht elkaar informeel in het Koetshuis op Landgoed Ennemaborg. Het jaarlijkse tweedaags werkbezoek werd tevens door corona ingekort tot een eendaags bezoek. Tijdens de dag bezochten de leden meerdere projecten en terreinen van Het Groninger Landschap, onder meer de Lettelberterpetten, de Hunzezone en de Kropswolderbuitenpolder. Het werkbezoek was mogelijk met inachtneming van de coronamaatregelen van de Rijksoverheid.

Normaliter wordt het functioneren van (de leden van) de Raad van Toezicht elk jaar geëvalueerd. Omdat de zelfevaluatie online zou moeten plaatsvinden, en de leden dat ongewenst vonden, is ervoor gekozen om de evaluatie door te schuiven naar 2021. Met de evaluatie neemt de Raad van Toezicht haar eigen functioneren kritisch onder de loep. De Raad van Toezicht heeft één vaste commissie, de Financiële Audit Commissie. Deze commissie ondersteunt en adviseert de Raad van Toezicht bij het uitvoeren van haar verantwoordelijkheid op het gebied van de financiën. In deze commissie zijn twee leden van de Raad van Toezicht vertegenwoordigd.

Leden van de Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat uit zeven leden en is zodanig samengesteld dat verschillende deskundigheden en aandachtsgebieden zijn vertegenwoordigd, om daarmee op alle relevante aspecten van de organisatie toezicht te kunnen houden. Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Raad van Toezicht. Voor de leden is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. De leden treden af conform een rooster van afre-

den. Indien één of meer vacatures openstaan, wordt een profiel schets opgesteld. De Raad van Toezicht stelt een wervingsprocedure vast en benoemt vervolgens op basis van een schriftelijke voordracht het nieuwe lid. In 2020 is het nieuwe integriteitsbeleid van Het Groninger Landschap vastgesteld. De leden van de Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder ondertekenden een aparte integriteitsverklaring waarbij ze aangaven geen andere (neven)functies te bekleden die tot een belangenconflict met hun taak als toezichthouder zouden kunnen leiden. Dit is tevens in lijn met de richtlijnen van het CBF en de Code Wijffels.

Benoeming en deskundigheid

Half december kwam de mededeling dat Greetje de Vries-Leggedoor per direct om persoonlijke redenen terugtrad als voorzitter van de Raad van Toezicht. Sinds januari 2019 bekleedde ze deze functie. De Raad van Toezicht is haar veel dank verschuldigd voor de betrokkenheid bij het werk van de organisatie. Bert Scholtens, in maart 2020 benoemd als vicevoorzitter, nam daarna de honneurs waar. Voor de openstaande vacature is gekozen voor een versnelde procedure. Per 1 maart 2021 trad Emme Groot aan als nieuwe voorzitter. Als oud-burgemeester van Delfzijl, geboren en getogen Groninger, en ex-voorzitter van Economic Board Groningen, beschikt Groot over een vrucht aan bestuurlijke en politieke deskundigheid en een breed netwerk binnen het bedrijfsleven. Eind 2020 nam Peter Bakker afscheid als lid van de Raad van Toezicht vanwege het reglementair verstrijken van zijn tweede termijn. Ook hem is de Raad van Toezicht veel dank verschuldigd voor zijn jarenlange deskundige inbreng. Voor deze vacature is

gekozen voor een open procedure, waarbij iedereen zich kon aanmelden. Per 1 januari 2021 trad Gerdien Postma aan als nieuw lid van de Raad van Toezicht, mede vanwege haar ervaring en affiniteit met monumentaal vastgoed.

Besluit goedkeuring jaarrekening en jaarverslag

De Raad van Toezicht heeft de jaarrekening en het jaarverslag goedgekeurd en de directie/bestuurder decharge verleend voor het in 2020 gevoerde bestuur.

Haren, 19 mei 2021

Hieronder volgt de samenstelling van de Raad van Toezicht per verslagdatum. Daarbij is tevens de eventuele functie en deelname aan de Financiële Audit Commissie vermeld.

Emme Groot (voorzitter)
Bert Scholtens (vice-voorzitter en Financiële Audit Commissie)
Saskia van Gessel
Rutger Dijsselhof (Financiële Audit Commissie)
Gerdien Postma
Raymond Klaassen
Natasja Lubbers

Westerbroekstermadepolder in Westerbroek

Jaaroverzicht 2020

Januari

- Start beverwebcam Hunzedal
- Rechtbank: kraker moet vertrekken uit boerderij De Haver in Onderdendam
- Perceel met prachtige oeverwal aangekocht in Hunzezone
- Het Groninger Landschap aangewezen als 'professionele organisatie voor monumentenbehoud' (POM)

Februari

- Veiling van schilderij Thies Dijkhuis levert 1.525 euro op
- Weidevogelproject Oostpolder van start met optimalisatie waterbeheer
- Pilot natuurinclusieve landbouw Midwolder Bouwt en in Midwolda officieel van start
- Aankoop twee hectare grond in Hunzedal

Maart

- Beeldje van Thies Dijkhuis geplaatst naast boerderij Euvelgunnerheem in Hunzezone
- Baggeren van Polder Breebaart bij Termunten afgerond
- Tweede oeverwaluwwand geplaatst in Lettelberterpetten bij Lettelbert
- Prins Bernhard Cultuurfonds draagt 50.000 euro bij aan herstel van tuin Welgelegen in Sappemeer

Overdracht perceel Hunzezone

April

- Jonge zeearend(en) geboren in Hunzedal
- Subsidie van provincie Groningen voor verduurzaming villa Barmerhoek in Doodstil
- Integrale broedvogeltelling van Hunzedal/Zuidlaardermeer
- Boerderij Euvelgunnerheem in Groningen blijkt meer dan 350 jaar oud

Mei

- Restauratie boerderij De Haver in Onderdendam begonnen
- Trekkershutten in de Carel Coenraadpolder krijgen zonnepanelen
- Vondst van gevelsteen op terrein steenfabriek Rusthoven in Wirdum
- Groninger blaarkop terug in de Hunzezone
- Vakantiehuisjes Het Groninger Landschap in de zomer voor 100% volgeboekt door corona
- Huiszwaluwtil geplaatst bij bezoekerscentrum Reitdiep
- Aankoop van bijna tien hectare in het Hunzedal
- Manifest 'Naar een rijk platteland' aangeboden aan gedeputeerde Staghouver van de provincie Groningen

Juni

- Sterke groei populatie witwangsterns: 56 nesten!
- Fotohut Polder Breebaart bij Termunterzijl geopend
- Vistropster op heterdaad betrapt bij Zuidlaardermeer
- Illegale afvaldumping in Oosterpolder; daders opgespoord dankzij gouden tip
- Illegale schietbaan aangetroffen in natuurgebied Het Groninger Landschap
- Oeverwaluwen Lettelberterpetten bij Lettelbert aan tweede broedsel begonnen

Zeearend

Juli

- Eerste fase restauratie Plaats Melkema in Huizinge begonnen met herstel rieten dak
- Aftap versterking Lauwersmeerdijk met kansen voor natuur
- Fietspontje Zuidlaardermeer blijft vanwege corona uit de vaart
- Raad van State verworpt bezwaren tegen bovengrondse 380 kV-leiding
- Twee jonge zeearenden uitgevlogen in Hunzedal

Augustus

- Zeer zeldzame klein waterhoen laat zich zien in Hunzedal
- Herbouw vogelkijkhut Polder Breebaart bij Termunterzijl begonnen
- Start met opruimen en saneren terrein van voormalige steenfabriek Rusthoven in Wirdum
- Start herinrichting Koetshuis Ennemaborg in Midwolda
- Start aanleg nieuwe petgaten Lettelberterpetten bij Lettelbert
- Start aanleg brede greppels in weidevogelgebied Reitdiep-Midden
- Eerste blaarkopkalfje geboren in Hunzezone

September

- Bezoekerscentra gaan weer open
- Start versterking molen Zeldenrust in Westerwijtwerd
- Start restauratie historische tuilmuren en -trappen van tuin borg Welgelegen
- Hoofd natuur Jelle Brandsma met pensioen
- Start van de aanleg van het petgatenpad in de Lettelberterpetten bij Lettelbert

Ennemaborg in Midwolda

Oktober

- Uitzending Vroege Vogels over de Dollard
- Bezoekerscentra gaan weer dicht
- Start bouw historische kas Ewsum in Middelstum

November

- Provincie Groningen ondersteunt project 'Alle Groninger kinderen de natuur in!'
- Uitbraak vogelgriep langs Waddenkust, in De Onlanden en het Hunzedal
- Terrein steenfabriek Rusthoven in Wirdum volledig gesaneerd
- 2020 blijkt desastreus broedseizoen voor weidevogels
- Molen Kikkoman bij Kropswolde gedemonteerd t.b.v. groot onderhoud
- Schelpenstrandjes Klutenplas ten noorden van Den Andel hersteld
- Zomerkade van Onnerpolder bij Onnen hersteld met klei uit Reitdiepgebied

December

- Bezwaar tegen voornemen van waterschap Hunze & Aa's om windmolens te plaatsen op zeedijk langs Eems-Dollard
- Aankopen in Hunzedal en Middag-Humsterland, samen tien hectare
- Molen De Fram in Woltersum krijgt nieuwe windpeluw
- Broekbos Lettelberterpetten bij Lettelbert eindelijk weer vol water

Molen Kikkoman gedemonteerd

Beschermen, beheren en onderhouden

Borg Ewsum in Middelstum

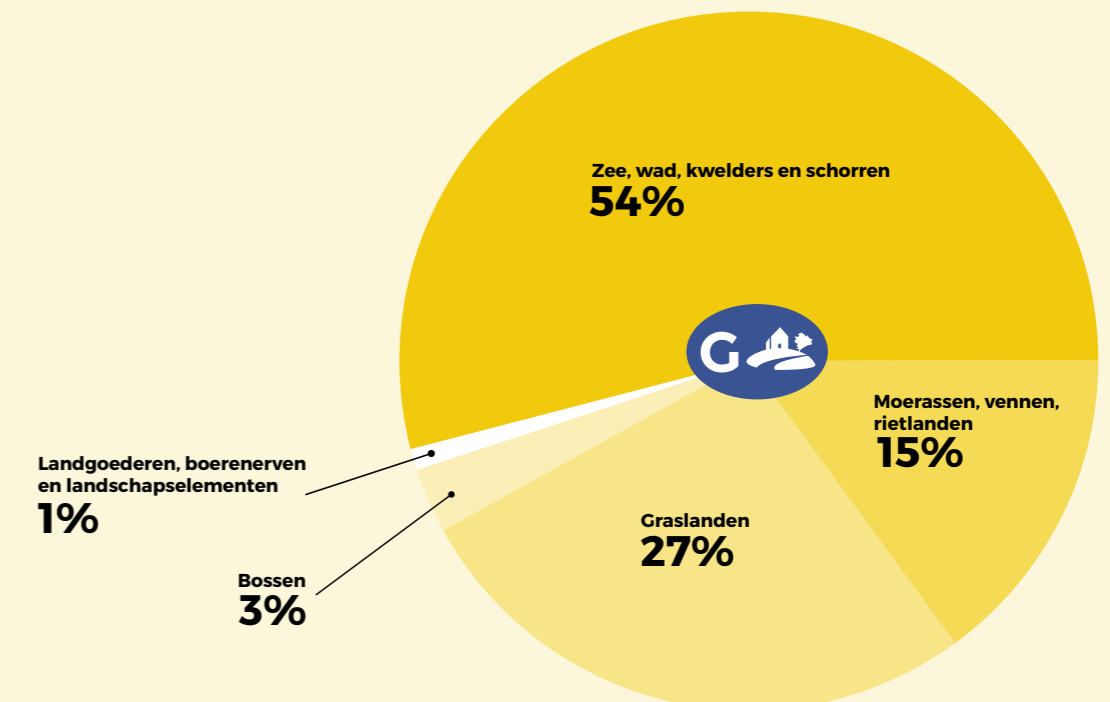
Al 85 jaar zetten we ons in voor het beschermen, beheren en behouden van natuur, landschap en cultureel erfgoed in de provincie. Door het aankopen en beschermen van waardevolle natuurgebieden en rijksmonumenten stellen we ze voor altijd veilig. Het is onze bijdrage aan de Groningse natuur en haar landschap.

8.273 ha

Natuurgebied

+ 23ha in 2020

18 molens

Waaronder
3 Amerikaanse windmotoren

4 borgen

Ennemaborg, Coendersborg,
Veenborg Welgelegen, Ewsum

76 Bijzondere plekken

Waaronder: 4 trekkershutten, 8 woningen,
17 boerderijen, 5 villa's, 10 uitkijktorens,
2 militair erfgoed en 30 archeologische monu-
menten

Beeld van Thies Dijkhuis in Hunzezone, Groningen

Eigendom biedt de beste garantie voor bescherming. Door eigenaar te worden, stellen we natuur en erfgoed veilig voor de toekomst. Daar werken we continu aan, al 85 jaar lang. Als beheerder willen we ons onderscheiden door professioneel natuurbeheer en monumentenonderhoud. Recente resultaten laten zien dat we de kwaliteit van natuur en erfgoed daadwerkelijk verbeteren. Zo is het Hunzedal vorig jaar uitgebreid en waterrijker gemaakt, ligt steenfabriek Rusthoven er nu opgeruimd bij en zijn boerderij De Haver en molen Zeldenrust in volle glorie hersteld.

In onze eigen terreinen leggen we de lat hoog. Lokaal willen we een verschil maken. Een robuust natuurgebied van de grond krijgen kost tijd en veel geduld. Die lange adem hebben we. Neem het Hunzedal, waar onze eerste aankoop in de jaren vijftig van de vorige eeuw plaatsvond. Inmiddels, zeventig jaar later, ligt er een uitgestrekt beschermd moerasgebied van internationale allure. Het Groninger Landschap bouwt continu verder in het Hunzedal. "Met elke aankoop zetten we voor onze Hunzevisie weer een stap in de goede richting. We willen de Hunze herstellen vanaf het Zuidlaardermeer, dwars door de oostelijke stadsrand van Groningen richting de monding in de Waddenzee", vertelt Jan Beekman natuurbeheerder van Het Groninger Landschap.

Oude glorie in Hunzezone

In 2020 konden vier Hunze-aankopen worden bijgeschreven. De eerste – een oude oeverwal van de Hunze – ligt pal naast de boerderij van Thies Dijkhuis, die in maart 2019 overleed. Voor zijn boerderij, die inmiddels aan ons is overgedragen, prijkt sinds kort zijn standbeeld. De broer en zus van Thies onthulden het kunstwerk begin 2020. "Ze komen hier vaak en kijken dan goedkeurend rond. Vorig jaar hebben we veel achterstallig onderhoud weggewerkt. Nieuwe rasters en houten hekken zijn geplaatst, sloten geschoond, houtwallen gesnoeid en de schuur en het terrein van de boerderij opgeruimd. Er lopen ook weer blaarkoppen, een oud-Gronings ras. Thies had het mooi gevonden. Het gebied krijgt zijn oude glorie terug."

Waterstand verhogen

In de Onner- en de Oostpolder, onderdeel van het Hunzedal, werden in 2020 respectievelijk tien en twee hectare aangekocht. Beekman verhoogt er – in de Onnerpolder op langere termijn – de waterstand. "Bij de Oostpolder, vlakbij onze uitkijktoren bij Noordlaren, hebben we een extra inlaat aangelegd. Openen we de sluis, dan stroomt water uit het Zuidlaardermeer ons weidevogelgebied in. In perioden van droogte profiteren onze grutto's, kievit en andere weidevogels daarvan. Droge sloten is ook vervelend voor koeien." Bij de Harener Wildernis verwierf Het Groninger Landschap een oud gronddepot van de provincie Groningen. Het terrein ontwikkelt zich tot een mooi berkenbos.

Aantrekkelijk voor moerassterns

In het Hunzedal ontwikkelt de natuur zich spectaculair. Beekman kijkt er zijn ogen uit. Het paartje zeearenden broedde in 2020 voor de vierde keer. "Voor het eerst konden we met zekerheid vaststellen dat twee jongen zijn grootgebracht. Nog buitengewoner: de kolonie witwangsterns verdubbelde vorig jaar tot 56 paar. Het is de enige kolonie in Nederland. Ook de zwarte stern bereikte een record: 26 nesten, waar 40 tot 50 jongen zijn grootgebracht.

Twaalf nieuwe petgaten in Lettelberterpetten

De Lettelberterpetten bij Lettelbert zijn uitgebreid met twaalf nieuwe petgaten. De petgaten verrijken de biodiversiteit van dit unieke moerasbos. De Lettelberterpetten zijn ontstaan door de turfwinning. Het veen werd er opgegraven en op legakkers te drogen gelegd. Zo ontstonden de petgaten. In het gebied liggen talloze oude exemplaren, maar die raken door de jaren heen langzaam dichtgegroeid. Zeldzame soorten, zoals de waterspitsmuis, groene glazenmaker en zeggekorflak, dreigen daardoor in aantal af te nemen. De nieuwe petgaten liggen naast de bestaande. Enerzijds vertellen ze het cultuurhistorische verhaal van de ontstaansgeschiedenis van het gebied, anderzijds verhogen ze de natuurwaarden.

Zeearend in Hunzedal

Onze moerassen blijken erg aantrekkelijk voor moerassternen." Met de Hunzevisie voor ogen ligt Beekman op koers. Hij heeft nog een karrenvracht aan wensen. "In de stad Groningen, maar ook aan de flank van de Hondsrug, willen we graag verder werken aan natuurherstel in het Hunzedal."

Opgeruimd Rusthoven

Niet alleen de natuurterreinen in de provincie, ook het erfgoed van Het Groninger Landschap staat er mooi bij. "De door ons vorig jaar verkregen POM-status, dat staat voor 'professionele organisatie voor monumentenbehoud', geeft dat aan", vertelt Hugo Dokter, hoofd erfgoed van Het Groninger Landschap. In Rusthoven, de vervallen steenfabriek in Wirdum, is vorig jaar hard gewerkt. "De aankoop past bij ons. Rood en groen komen er samen. Rood staat voor industrieel erfgoed, groen voor natuur en landschap. De ringoven is de grootste nog bestaan-

de in Europa en in potentie de beste plek voor vleermuizen in de provincie." Het jaar 2020 stond in het teken van opruimen. "Toen we het terrein overnamen was het een bende. Overal lag troep en de bodem was vervuild met asbest en andere gevaarlijke stoffen. Het hele terrein is vorig jaar, in samenwerking met de provincie en de gemeente, gesaneerd. Mannen in maanpakken pikten uiteindelijk asbest van de grond." Rusthoven oogt nu totaal anders. Waar eerst een oerwoud lag, is de ringoven nu zichtbaar vanaf de weg. "We krijgen enorm veel positieve reacties uit de directe omgeving. Mensen zijn blij dat we na vele decennia van verloedering en afbraak nu echt doorpakken."

Boerderijen in de steigers

De Haver, de monumentale boerderij bij Onderdendam, stond afgelopen jaar in de steigers. "In vol ornaat", zegt Dokter tevreden over het resultaat. "Het balkon en de zonneluiken zitten er weer op. Alles strak in de lak en overal nieuw glas. Voor het aanzien van het dorp maakt dat een groot verschil." Toen Het Groninger Landschap in 2016 het monument van de NAM overnam was de boer-

derij er slecht aan toe. Aardbevingsschade maakte wonen in het voorhuis onmogelijk. Dat blijft zo. "Onze filosofie luidt: laten we de monumentale waarde behouden en het monument ongeschonden door de aardbevingstijd loodsden. We wilden De Haver eerst alleen cosmetisch oplappen. Toch hebben we het casco volledig gerestaureerd, zodat de boerderij weer in haar kracht staat en beter bestand is tegen nieuwe aardbevingen. Wonen gebeurt niet in het voorhuis, maar in de schuur, waarin een complete nieuwe woning is gebouwd. Binnenkort zoeken we een huurder."

Molen Zeldenrust draait weer

Net als De Haver kampte molen Zeldenrust in Westervijtwerd met ernstige aardbevingsschade. De molen zakte langzaam opzij. Jaren van overleg en gesteggel over normen en technische oplossingen volgden. Een hoofdpijdossier, erkent Dokter. "Omdat we een grote professionele partij zijn, konden we het hoofd koel houden. Voor een particulier was dat een hel geweest. Uiteindelijk kregen van de NAM geld en groen licht om de schade zelf aan te pakken. Onder

de molen ligt nu een nieuwe betonnen fundering, waar de hele molen op rust. Een aardbevingbestendige oplossing, waardoor de molen komende zomer, na vier jaar stilstand, weer kan draaien." Dan opent eveneens het molenhuis, overgenomen van de NAM, de deuren. "Het monumentale huis krijgt een opknappbeurt en richten we in als vakantiewoning voor zes personen." Dit jaar, in 2021, gaat Het Groninger Landschap met de volgende restauratie aan de slag. "Plaats Melkema in Huizinge is nu aan de beurt. Daar passen we dezelfde filosofie toe als voor De Haver, dus met bewoning in de schuur. Het rieten dak van de grote schuur, dat lekte, is vorig jaar wel al vervangen. Daarna pakken we de renovatie van boerderij Occo Reintiesheerd in Stedum aan en daarna hopelijk de boerderij van Thies Dijkhuis in de Hunzezone. Eentje per jaar, het zijn stuk voor stuk grote renovaties."

Boerderij De Haver bij Onderdendam in de steigers

Brede greppels in weidevogelgebied Reitdiep-Midden

Het Reitdiepgebied oogt nog grotendeels als vroeger. Vanuit de lucht is goed te zien dat het oude cultuurlandschap met zijn onregelmatige blokverkaveling, met kronkelende sloten en perceelsgrenzen, nog vrijwel intact is gebleven. Toch zijn in de loop van de tijd sloten gedempt en verdwenen. Augustus 2020 startte Het Groninger Landschap met een project om in Reitdiep-Midden het historische verkavelingspatroon te herstellen. Door de aanleg van ondiepe, brede greppels verschijnen de sloten terug in het landschap. De weidevogels profiteren van de verhoogde waterstand in de greppels.

Restauratie historische tuinmuren en -trappen van tuin borg Welgelegen

De veenborg Welgelegen ligt in Sappemeer en is sinds 2017 in ons eigendom. De borg, de bijbehorende tuinaanleg, de tuinmuur en de trappen: ze zijn aangewezen als rijksmonument. Eind 2020 startte de renovatie van de historische tuin, waarvoor eerder uitgebreid historisch onderzoek is uitgevoerd. De renovatie herstelt de tuin naar de stijl van omstreeks 1917. Uit deze tijd zijn nog de meeste elementen bewaard gebleven. Beheer en onderhoud zijn in handen van onze huishovenier. Daarnaast voert een grote groep vrijwilligers - met vrijwilligers van Het Groninger Landschap, de Odd Fellows en dorpsbewoners uit Sappemeer - lichte tuinwerkzaamheden uit. Ze behouden de stinzenplanten, snoeien en bemesten het fraaie rosarium en houden het originele padenpatroon netjes. In 2021 start de reconstructie van de tuin zelf

Tuin van veengebörg Welgelegen in Sappemeer

Duurzaam als uitgangspunt

We maken ons sterk voor duurzaamheid. Duurzaamheid past bij het groene karakter van de stichting. Zo snel mogelijk willen we CO₂-neutraal worden. Daarom onderzoeken we het verduurzamen van monumenten en plaatsen we zonnepanelen op trekkershutten.

Het thema duurzaamheid speelt bij alle keuzes die we maken een rol. "Bij alles wat we doen, denken we na over duurzaamheid", vertelt Hugo Dokter, hoofd erfgoed van Het Groninger Landschap. "Dat geldt voor de inkoop van producten, het inhuren van aannemers en het kiezen van materialen." Een groot deel van de producten wordt al duurzaam ingekocht. Zo belegt de stichting haar vermogen duurzaam bij de Triodos Bank en zijn ook de pensioenfondsen en de verzekering duurzaam afgesloten. "We kiezen voor groene energie die lokaal is opgewekt. Ons kantoor in Haren gebruikt sinds vorig jaar zonne-energie van het lokale buurtinitiatief van de zonneweide in Glimmen. We doen mee met tachtig zonnepanelen. De zonneweide versterkt de ecologie, onder meer door het planten van bomen en struiken, het herstellen van een houtwal en de aanleg van een bloemrijk grasland." Zelf wekt Het Groninger Landschap op meerdere locaties duurzame energie op. In 2020 zijn zonnepanelen geplaatst op de trekkershutten in de Carel Coenraadpolder bij de Dollard.

Bij de grote restauraties besteedt Het Groninger Landschap standaard veel aandacht aan het thema duurzaamheid. In 2020 vond onder meer de renovatie plaats van het Koetshuis op Landgoed Ennemaborg in Midwolda. Bij de verbouwing is het dak geïsoleerd, zijn zonnepanelen geplaatst en is een warmtepomp geïnstalleerd. "Bij onze boerderij Plaats Melkema in Huiszinge laten we een innovatief verwarmingssysteem bouwen dat een connectie heeft met de gracht. De verwarming maakt gebruik van warmtewisseling. Het is voor zover we weten voor het eerst dat een dergelijk systeem wordt toegepast bij een monument."

Het verduurzamen van monumenten en beeldbepalende panden blijkt bepaald geen eenvoudige opgave. Verduurzamen en het behouden van de monumentale waarde gaan vaak moeilijk samen. Villa Barmerhoek in Doodstil is in de provincie Groningen aangewezen als voorbeeldproject. "Na de buitenzijde willen we ook het interieur restaureren. Duurzame installaties passen lastig in monumenten. In de villa staan bijvoorbeeld prachtige oude radiatoren, maar die werken niet met moderne verwarmingssystemen. Met een financiële bijdrage van de provincie Groningen zoeken we naar maatwerkoplossingen. Dat doen we samen met experts op het terrein van verwarming en sanitair. Wij brengen de expertise over monumenten in. Vorig jaar hebben we de partners uitgezocht." De ervaringen en de oplossingen draagt Het Groninger Landschap actief uit naar andere eigenaren van monumenten in de provincie Groningen. "De kennis die we opdoen delen we graag met andere monumenteigenaren. In Groningen staan 1.780 monumenten met een verduurzamingsopgave. We geven regelmatig rondleidingen."

Intensieve natuurhandhaving vanwege coronarestricties

Arjan Bakker van Het Groninger Landschap heeft een intensief jaar achter de rug. Als handhaver komt hij vaak in de natuurterreinen. Het was er door de coronarestricties drukker dan anders. "Omdat de terrassen en winkels dicht waren, zochten meer mensen hun vertier in de natuur", zegt hij. Met de drukte, nam ook het aantal overtredingen van de toegangsregels toe. "Meer loslopende honden, meer mensen die picknickten in kwetsbare afgesloten terreinen", stelt Bakker vast. Hij trof ook een ander publiek aan dan de natuurliefhebbers die er normaliter komen. "De nieuwe bezoekers zijn van harte welkom, maar waren minder bekend met de regels. Ook namen ze de regels minder serieus. Het lontje was, mogelijk door corona, iets korter."

Tot zijn spijt constateerde Bakker ook grote overtredingen. Ernstig voorval was het grootschalig dumpen van bouw- en sloopafval in de Oosterpolder bij Haren. "Vlak naast ons terrein, maar wel in het natuurgebied. Dankzij een tipgever, en een gezamenlijk onderzoek met de politie, is de dader aangehouden." Andere aanhouding betrof een illegale visser in het Foxholstermeer. "Hij viste met een zetlijn met haken eraan en fuiken. Dat is niet toegestaan. De visser heeft een boete gekregen." Ondanks de vele overtredingen blikt Bakker tevreden terug. "Het nalevingsgedrag is veel beter dan jaren geleden, toen in de terreinen veel minder toezicht was. Handhaven werkt. Over het algemeen houden mensen zich nu aan de regels."

Steenfabriek Rusthoven in Wirdum

Stijgers en dalers in de Groningse natuur

Welke soorten zijn de afgelopen jaar voor- of juist achteruit gegaan?

↑ Oeverwaluwenwand Lettelberterpetten

Omdat de nieuwe oeverwaluwenwand bij het Leekstermeer in 2019 al was volgeboekt met oeverwaluwen liet René Oosterhuis van Het Groninger Landschap in 2020 de wand uitbreiden met nog eens 59 gaten. Ook de extra beschikbare plekken raakten vol. In één hol broedde geen oeverwaluw, maar een ijsvogel.

↓ Weidevogels Reitdiep

De weidevogels in het Reitdiep hebben een dramatisch jaar achter de rug. De verklaring ligt een jaar eerder, toen voor predatoren door een goed muizenjaar volop voedsel beschikbaar was. Met als gevolg: veel predatoren in 2020, maar jammer genoeg weinig muizen. Door een gebrek aan muizen waren de eieren en kuikens van weidevogels in trek als alternatieve voedselbron, met als gevolg een historisch laag broedsucces.

↑ Witwangsterns in Hunzedal: uniek in Nederland

Sinds 2012 broeden ze in de polders rond het Zuidlaardermeer: witwangsterns. Een zeldzaamheid. Sterker nog: de enige kolonie in Nederland. Vorig jaar bereikte de kolonie een nieuw record met 56 broedparen.

↑ Kluten in Polder Breebaart

Sinds het broedeiland in Polder Breebaart bij Termunten is vernieuwd – met een schelpenbed en een brede gracht om grondpredatoren te weren – weten de broedvogels het eiland volop te vinden. Vorig jaar broedden er maar liefst 200 paar kluten, zes bontbekplevieren en twee visdieven. Twee keer zoveel als het jaar ervoor.

↓ Planten natuurplas Ennemaborg

Op Landgoed Ennemaborg in Midwolda zijn planten als ronde zonnedauw en moeraswolfsklauw verdwenen. Oorzaak is de droogte van de afgelopen jaren. Verdroging is funest voor deze soorten. Ronde zonnedauw en moeraswolfsklauw stonden aan de oever van de natuurplas op het landgoed.

↑ Roerdompen rond het Zuidlaardermeer

Het aantal broedende roerdompen neemt bij het Zuidlaardermeer sterk toe. Zaten er vroeger twee tot drie paar, nu zijn het er tien. De roerdomp profiteert van de kwaliteitsverbetering van de rietlanden langs het meer. Het eerder verdroogde riet staat nu weer met de voeten in het water.

↓ Groene glazenmaker in de Lettelberterpetten

Het aantal groene glazenmakers nam in de Lettelberterpetten af. In 2020 was de soort nauwelijks meer te vinden, weten we uit de monitoring door onze vrijwilligers. Hopelijk keert de libel, die afhankelijk is van krabbenscheer, dit jaar weer terug. De larven van groene glazenmakers werden vorig jaar namelijk nog wel gevonden en die leven drie jaar onder water.

Grutto

Roerdomp

Groene Glazenmaker

Mensen bij ons werk betrekken

 433

Vrijwilligers

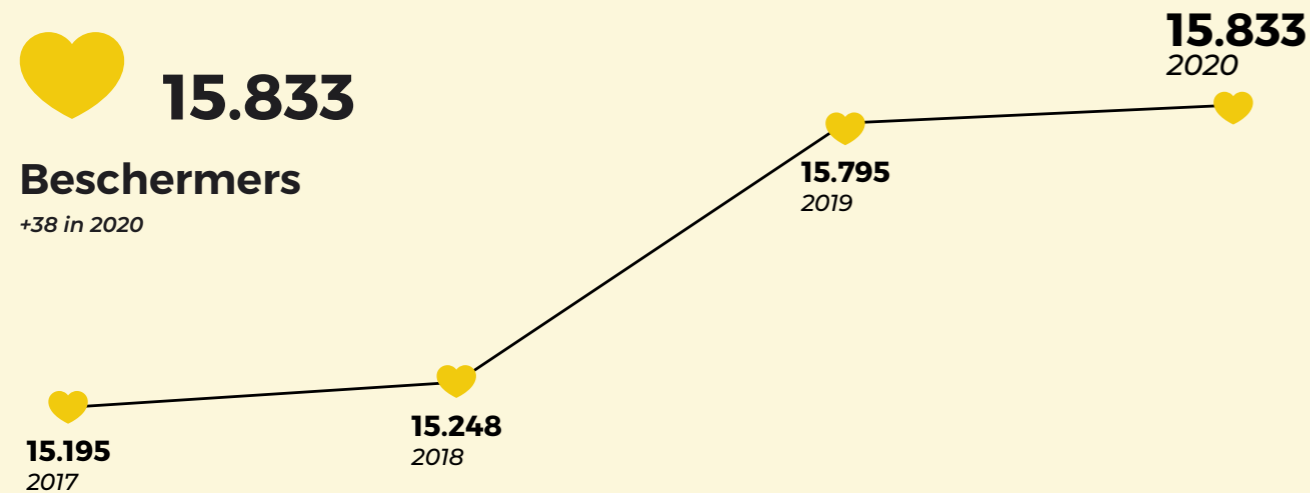
-3 in 2020

Bescherming van natuur en erfgoed is mensenwerk. We willen mensen bij ons werk betrekken. Maatschappelijke steun is voor ons cruciaal. Onze grote achterban van Beschermers, vrijwilligers en Vrienden zijn onze trouwste en beste supporters. Ze ondersteunen ons actief. De achterban groeit, net als online activiteiten.

 15.833

Beschermers

+38 in 2020

Facebook

6.790

+868 in 2020

Twitter

3.876

+444 in 2020

Instagram

1.493

+1.093 in 2020

LinkedIn

1.220

+1.220 in 2020

Leerlingen Natuurlessen op scholen

2.178

-3.356 in 2020

Deelnemers grote festivals

0

-9.000 in 2020

Vrienden van Het Groninger Landschap

37

+3 in 2020

Publieksactiviteiten

34

-126 in 2020

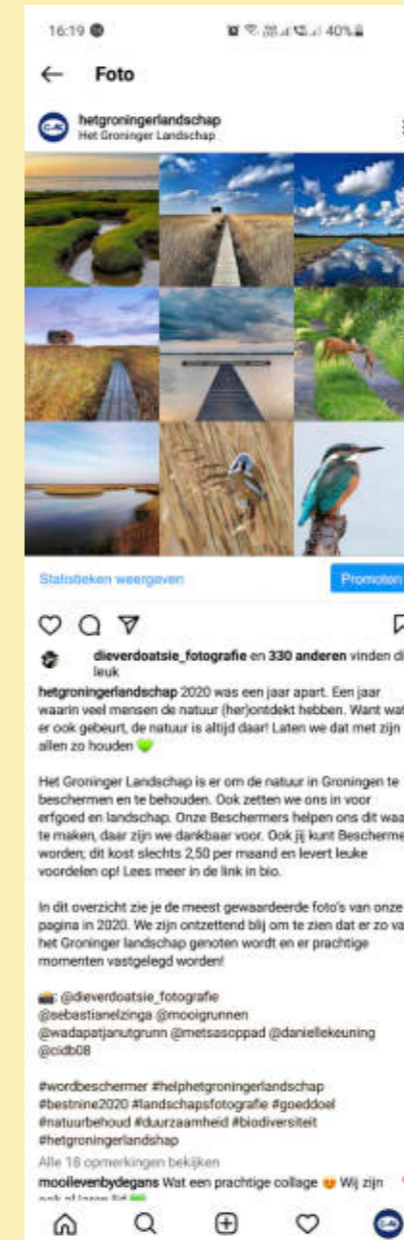

Website bezoeken

204.218

+7.935 in 2020

Top 3 Instagram

Combinatie beste foto's 2020

3.887

Steiger Zuidlaardermeer

1.885

Kiekkaste

1.837

Kiekaaste bij Nieuwe Statenzijl

We willen dat zoveel mogelijk mensen genieten van onze natuurterreinen en monumenten. Betrokkenheid creëert immers draagvlak voor bescherming van natuur en erfgoed. In het coronajaar ontdekten veel Groningers noodgedwongen hun eigen omgeving. Die bleek mooier dan gedacht. Tegelijkertijd ging tot onze grote spijt een streep door alle publieksactiviteiten. Online excursies kwamen ervoor in de plaats, met live-uitzendingen via Facebook en berichten op sociale media, om mensen toch mee te nemen in onze terreinen.

Het landschap is van iedereen. Daarom zijn onze natuurgebieden zoveel mogelijk opengesteld en heten we de bezoekers van harte welkom. "We willen ons bezit graag delen. Natuur en cultuur zijn belangrijk voor mensen. Natuur kan zoveel geluk geven. Een groene omgeving maakt mensen gezonder en actiever. Onderzoek wijst dat uit", vertelt Petra van der Meer, hoofd Publiek & Relatie van Het Groninger Landschap. Tijdens de lockdown waren de natuurterreinen in trek. Voor even een blokje om, een frisse neus halen of een fietstocht. Van der Meer juicht dat toe. "Ervaren mensen zelf de schoonheid van natuur en erfgoed, dan zien ze eerder de noodzaak van behoud en beschermen in. Betrokkenheid leidt tot draagvlak voor ons werk. Dat tonen ze onder meer door Beschermer van Het Groninger Landschap te worden."

Meer betrokkenheid

De herwaardering van natuur zorgde landelijk voor een stijging van het aantal leden van natuurorganisaties. Verheugend nieuws, na jaren van landelijke afname. Ook Het Groninger Landschap zag de achterban licht groeien. "Het aantal steeg tot 15.833 Beschermers. De betrokkenheid bleek ook uit de groeiende groep Vrienden van Het Groninger Landschap en uit de nalatenschappen. De folder over nalatenschappen die we begin vorig jaar naar onze achterban stuurden, leidde tot een groot aantal gesprekken. Ook kregen we meer legaten en giften van particulieren."

De coronarestricties zetten een streep door nagenoeg alle publieksactiviteiten. De bezoekerscentra gingen in maart 2020 nog even open – met een vaste route en maximaal vijftien deelne-

mers – maar sloten het einde van de maand definitief de deuren. Ook de grote festivals voor het hele gezin en de excursies gingen niet door. Van der Meer betreurt dat. "We willen mensen vertellen waarom natuur en erfgoed zo bijzonder zijn. Weten mensen dat, dan bekijken ze onze terreinen met andere ogen." Voor de vierhonderd vrijwilligers was 2020 een grotendeels verloren jaar. Alleen de molenaars konden draaien – mits de deur gesloten bleef voor publiek – en waterpeilopnemers en inventariseerders mochten solo op pad. "Een domper", blik Roelf de Vries, voorzitter van het Dollardteam, terug. Zijn team telt 35 vrijwilligers. "We hebben vrijwel niets kunnen doen. Wel verzorgde Het Groninger Landschap enkele online cursussen, onder meer over het herkennen van watervogels. Heel leuk was dat."

Graag weer aan de bak

Voor de gastgevers van Bezoekerscentrum Dollard bij Termunten was de sluiting extra zuur. De nieuwe tentoonstelling was nog maar enkele maanden open. "Maar weinig mensen hebben de nieuwe inrichting kunnen zien. Hetzelfde geldt voor het blauwe kanon, dat bovenop de geschutskoepel van het bunkercomplex Fiemel is gebouwd. Het kanon is immers alleen bereikbaar wanneer het bezoekerscentrum open is. Ook de zeehondenkijkwand

Fotohut Breebaart geopend

In 2020 opende een droom voor natuur- en vogelfotografen: de fotohut in Polder Breebaart. De hut is een toplek om vogels van dichtbij te fotograferen. Ze bereiken de hut ongezien via een loopgraaf, een verwijzing naar het naastgelegen bunkercomplex Fiemel uit de Tweede Wereldoorlog. Zo verstoren ze onderweg naar de hut geen vogels. De fotohut is voor een dag te huur. Het initiatief van Han Bouwmeester, die ook de boekingen verzorgt, is enorm gewild en was snel voor maanden volgeboekt. Op internet verschenen al spoedig prachtige close-ups van wadvogels.

Bevers

werd vorig seizoen niet opgebouwd." De Vries constateerde in Polder Breebaart, wellicht vanwege corona, een verdubbeling van het aantal bezoekers. Eind 2020 konden ze terecht bij de vogelkijkwand aan de zuidzijde van Polder Breebaart en de nieuwe vogelkijkhut, die tevens toegankelijk is voor mensen met een fysieke beperking. "Tot voor kort

moest iedereen met een steile trap over de slaperdijk. Nu ligt een betonnen pad door de dijkcoupure. Laatst trof ik in de hut een groep mensen met een scooter. Ze vonden het leuk om eens een vogelkijkhut te bezoeken." Het team staat te popelen om aan de slag te gaan. "We willen graag weer aan de bak. Onze vrijwilligers beleven ontzettend veel plezier aan hun werk. Sommigen zijn al meer dan vijftien jaar als vrijwilliger actief."

Herinrichting Koetshuis Ennemaborg

Naast de Ennemaborg in Midwolda staat het Koetshuis. Het gebouw werd afgelopen jaar gerenoveerd en verduurzaamd en kreeg een nieuwe functie als bezoekerscentrum. Een informatiemeubel bij de ingang vertelt het verhaal van het landgoed, de borg en de natuur. In de oude bestuurskamer kunnen kinderen waterdieren bestuderen die ze in de vijver achter de borg hebben gevangen. Boven, in de nok van het koetshuis, is het aardedonker. In de spannende nachtbelevingsruimte kunnen kinderen met een zaklamp speuren naar sporen van nachtdieren.

Online excursies

Om mensen toch mee te nemen in de terreinen schakelde Het Groninger Landschap over op 'online' excursies. "We moesten onszelf door corona opnieuw uitvinden", vertelt Anna Bronsveld, medewerker Publiek & Relatie van Het Groninger Landschap. Ze ontdekte Facebook Live, waarmee ze in het veld een live-reportage kan uitzenden. Afwisselend met haar collega Michel van Roon maakte ze vorig jaar vijftientig uitzendingen van circa een kwartier. "Vaak ging ik met een beheerder op stap, bijvoorbeeld met René Oosterhuis op Landgoed Coendersborg in Nuis. Dan stelde ik hem vragen en liet ik de borg en het borgterrein zien. Kijkers konden tijdens de uitzending vragen stellen. Na afloop plaatste ik de reportages op YouTube en Instagram." Niet alleen de kijkers, ook Bronsveld leerde veel van de uitzendingen. "Ik was nieuw bij de organisatie en kon zo zelf een kijkje achter de schermen nemen."

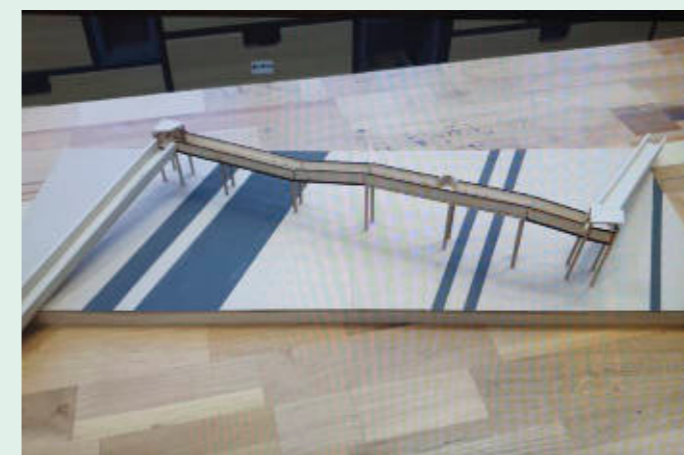
Succes van Instagram

De online excursies waren populair. Meest bekeken was de uitzending bij de Klutenplas met 7,7 duizend kijkers. Op de tweede plaats eindigde de reportage over het vangen en ringen van zwanen in het Hunzedal, met beheerder Jan Beekman, met 6,7 duizend kijkers. Bronsveld blies ook het Instagramaccount van Het Groninger Landschap nieuw leven in. Met succes, het aantal volgers steeg van vierhonderd tot bijna vijftienhonderd. "Het Gron-

ger landschap blijkt enorm fotogeniek. Geregeld plaats ik met toestemming foto's van natuurfotografen. Dat vinden ze leuk. De Kiekkaaste, onze vogelkijkhut in de Dollard bij Nieuwe Statenzijl, doet het altijd goed. Die haalt geheid meer dan driehonderd likes."

Jonge bevers bespieden

"We wilden meer bewegend beeld laten zien", legt Petra van der Meer uit. Naast Facebook Live verschenen op YouTube reportages van Bas Broesder, waarbij vooral de film over het bunkercomplex Fiemel bij Polder Breebaart veel bekijks trok, en ging de beverwebcam van januari tot juni 2020 online. Van der Meer volgde de beverfamilie op de voet. "Met de webcam kon iedereen via onze internetpagina in de burcht kijken. 's Ochtends stapten de bevers de burcht binnen. Dan zaten ze te poetsen en sneden ze met hun scherpe tanden lange reepjes van takken af. Op die reepjes sliepen ze, als op een bedje van stro. Elke avond rond zes uur gingen ze weer op stap. De geboorte van de twee jongen zagen we niet live, maar ze verschenen vaak voor de camera. Met al die beelden op internet hebben we mensen toch een blik in onze terreinen kunnen gunnen."

Vroeger lag de entree van de Westerbroekstermadepolder aan de Energieweg van Foxhol naar Westerbroek. De onbewaakte spoorwegovergang is echter vanwege veiligheid afgesloten. Hoe kunnen we de spoorbaan weer passeerbaar maken voor wandelaars en fietsers? Die vraag kregen leerlingen van vijf technasia. Dit ontwerp van het Stadslyceum kwam als winnaar uit de bus. De jury bestond uit Fleur Gräper-van Koolwijk, gedeputeerde in Groningen, Frank Knottnerus, gebiedsmanager Noord van ProRail en Marco Glastra, directeur van Het Groninger Landschap

Aanleg petgatenpad in Lettelberterpetten

Een pad van twee planken breed, dwars door een ondoordringbaar moerasbos en over zompig veengrond. Die spannende ervaring biedt het nieuwe petgatenpad in de Lettelberterpetten, een natuurgebied bij het dorp Lettelbert. Het pad start bij de vogelkijkhut en is zo'n 250 meter lang. Onderweg ervaar je wat een moerasbos is. Kenmerkend voor het moerasbos, ook wel broekbos genoemd, is de hoge waterstand. Het is een geschikte plek voor paddenstoelen, vogels en mossen. Het pad is gefinancierd met een bijdrage van De Versterking en een particuliere gift. Vrijwilligers van het groenteam legden het pad aan. Het beleefpad is prachtig voor kinderen, maar natuurlijk ook leuk voor volwassenen.

Thema 3: Samenwerking en belangenbehartiging

Start project Midwolder Bouwten in Midwolda

Hoeder van het landschap

We kijken breder dan ons bezit. Het hele Groningse landschap gaat ons aan het hart. Voor het realiseren van impact buiten onze terreinen trekken we het liefst op met anderen. Samen staan we immers sterker. Weidevogelbescherming doen we samen met boeren, net als het versterken van biodiversiteit op het Groningse akkerland. Ook grote opgaven als de aardbevingsproblematiek, het verduurzamen van monumenten en het houden van droge voeten vereisen een gezamenlijke aanpak.

Samenwerken zit in de haarvaten van de organisatie. Onmisbaar, noemt Marco Glastra, directeur van Het Groninger Landschap het. "We hebben bewust een kleine werkorganisatie. Anders dan onze collega-organisaties besteden we al ons beheer uit. We gunnen boeren en lokale ondernemers omzet op onze gronden. "Niet alleen bij het beheer en het onderhoud, ook buiten de terreinen bundelt Het Groninger Landschap bij voorkeur de krachten. Dat is nodig om een bijdrage te leveren aan de grote uitdagingen van deze tijd. "Denk aan klimaatverandering, de energietransitie, kustverdediging, biodiversiteit en de omslag naar natuurinclusieve landbouw. In ons eentje krijgen we deze immense opgaven niet in beweging."

Herwinbaar zonder natuurschade

Windturbines, zonneparken en andere vormen van duurzame energie: ze zullen het Groningse landschap in de toekomst onherroepelijk beïnvloeden. "De omslag van fossiel naar herwinbaar is absoluut noodzakelijk, ook voor de natuur zelf die kampt met de gevolgen van klimaatverandering", zegt Glastra. Hij stelt vast dat duurzame initiatieven echter veelal te weinig oog hebben voor natuur en landschap. Voorbeelden te over, ook uit 2020, toen een gezamenlijk beroep bij de Raad van State werd verloren om de 380 kV hoogspanningsleiding deels ondergronds aan te leggen.

Nieuwe dijk Lauwersmeer met extra's

De zeedijk van het Lauwersmeer krijgt een opknapbeurt. Een dijkversterking is nodig vanwege de leeftijd van de dijk en de stijgende zeespiegel. Waterschap Noorderzijlvest grijpt de renovatie aan om andere initiatieven mee te laten liften. De ingreep biedt zogeheten koppelkansen, waardoor naast de waterveiligheid ook recreatie, bedrijvigheid en natuur profiteren. Namens de natuurorganisaties dacht Het Groninger Landschap mee. De consultatie leidt tot een dijk met meerdere natuurkansen. Zo komt ter hoogte van de Marnewaard een doorlaat in de zeedijk, waar tijdens vloed zeewater het binnenland instroomt. Het bestaande zoute kwelgebied krijgt - net als Polder Breebaart bij Termunten - een gedempte getij en een verbinding met de Waddenzee. De doorlaat biedt voor vissen een nieuwe doorgang en maakt het achterland bereikbaar. De dijk zelf, nu vooral asfalt en stenen, krijgt een meer natuurlijke overgang naar de Waddenzee. Met oesters, mosselen, kokkels en wieren. Onder water komen kieren en holtes voor vissen om in te schuilen en te paaien. De bestaande kwelder aan de oostzijde wordt uitgebreid. Vanaf 2022 gaat de schop in de grond.

"Met dertien natuur-, erfgoed- en bewonersorganisaties tekenden we beroep aan. De elektriciteitsdraden lopen dwars door de weidevogel terreinen in het Reitdiep, de masten staan erop. Terwijl bekend is dat weidevogels hoge objecten mijden."

Stap naar voren

Binnen discussies over 'wind' en 'zon' zet Het Groninger Landschap een stap naar voren. "We stellen ons op als hoeder van natuur en landschap. We geven ze een stem, omdat ze anders binnen de belangenbehartiging onvoldoende gehoord worden." In de zomer van 2020 verscheen hierover een notitie van Het Groninger Landschap, opgesteld met inbreng van vrijwilligers, medewerkers en externe betrokkenen. Glastra: "We krijgen veel positieve reacties. Men vindt het goed dat wij ons hierover uitspreken. Neem het onzalige plan om windturbines te plaatsen op de zeedijk van de Eemsdollard. Die hoge turbines tasten de leegte van de Waddenzee aan en hinderen vogels en vleermuizen. Ook het besluit van TenneT om een stroomkabel dwars door de Waddenzee, de kwelders en

Schiermonnikoog aan te leggen, getuigt niet van voldoende aandacht voor natuur en landschap. Maar ook hier geldt: we kunnen het niet alleen en zoeken naar verbinding met andere belanghebbenden, zoals collega-natuurorganisaties, landbouworganisaties en betrokken inwoners.”

Kust in beweging

De immense opgave in de Eems-Dollard laat zien dat samenwerking loont. Al tien jaar weten partijen – industrie, overheid en natuurwereld – elkaar te vinden om ecologie en economie in samenhang te versterken. Het Groninger Landschap stond mede aan de wieg van deze samenwerking en draagt nu bij aan concrete herstelprojecten. “De hele kust is in beweging. Met kleirijperijen om het overtollige slib uit de Dollard te benutten, met extra inlaten zoals de Dubbele Dijk en in de toekomst onze Grote Polder bij Termunterzijl, met nieuwe kwelders bij Delfzijl, noem maar op.”

Silvan Puijman, natuurbeheerder van Het Groninger Landschap merkt de impact van de krachtenbundeling in Polder Breebaart en de Dollardkwelders. Vorig jaar werd daar een uitgebreid natuurherstelproject afgerond. Hij meldt 200 paar succesvol broedende kluten op het nieuwe broedeiland. “Dan zie je dat het werkt. Tot voor kort was de hele geul dichtgeslibd. Slib uit de geul ligt inmiddels te rijpen in het depot op de Dollardkwelders. Het waterschap gebruikt het als grondstof voor de aanleg van de Groene Dollarddijk.”

Een rijk platteland

De biodiversiteit op het Groningse platteland baart ernstig zorgen. De negatieve trend ombuigen vraagt een breed gedragen en allesomvattend programma. In Groningen bundelen hiervoor veertien natuur-, landbouw- en kennisorganisaties, waaron-

der Het Groninger Landschap, de krachten. ‘Naar een rijk platteland’, heet het provinciale manifest uit 2020, de Groningse uitwerking van het landelijke Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Een van de grote uitdagingen is het uitrollen van natuurinclusieve maatregelen binnen de reguliere landbouw. Puijman: “Natuurinclusieve landbouw is van essentieel belang om de biodiversiteit op het platteland te verhogen. Op de Midwolder Bouwten, ons akkerland van zestig hectare op Landgoed Ennemaborg in Midwolda, bieden we een helpende hand. We stellen het land beschikbaar voor experimenten met natuurinclusieve maatregelen. Denk aan akkerranden, minder gebruik van insecticiden en een ruimer bouwplan. Wetenschappers en landbouwers werken mee. In 2020 groeiden er voor het eerst gewassen, vooral haver en veldbonen. Overal zag ik bloeiende bloemen, met klapprozen en korenbloemen. De vele insecten laten zien dat de akkerranden een meerwaarde hebben voor de biodiversiteit.”

Weidevogelbescherming

Voor de weidevogels sloten de Groningse betrokken partijen al eerder een pact. In 2018 ondertekenden twaalf landbouw-, natuur- en wildbeheerorganisaties het Actieplan Weidevogels Groningen. Eensgezind streven: twee keer zoveel gruttopen, namelijk tweeduizend. Eén van de ondertekenaars was Freek Nieuwenhuis, voorzitter van Collectief Groningen West, een agrarische natuurvereniging van 750 betrokken boeren en burgers. Hij constateerde een positieve omslag. “Natuur en landbouw stonden tot voor kort soms lijnrecht tegenover elkaar. We trekken nu samen met Het Groninger Landschap op. Ze vragen onze leden om het beheer uit te voeren in hun weidevogelgebieden.” Het actieplan leidt overal in de provincie tot concrete initiatieven, zowel op natuur- als op landbouwgrond. Maar liefst 130 waterrijke plekken telt Nieuwenhuis bij zijn leden, veelal met een kleine windmolen of zonnepaneel om water op te pompen. Vogelmagneten, noemt hij de plasdrasveldjes. “Op mijn eigen twee locaties zie ik altijd vogels. ‘s Zomers weidevogels, ‘s winters watervogels. Mijn vader overleed lang geleden. Als hij zou zien dat ik mijn land onder water zet, zou hij me voor gek verklaren.”

Alle Groningse kinderen de natuur in

Iedere leerling in groep 5 en 6 moet in de natuur een onvergetelijk natuurmoment meemaken. Die uitdaging gingen zes Groningse natuurorganisaties, waaronder Het Groninger Landschap, in 2020 aan. De provincie Groningen financiert het driejarig initiatief. Het Groninger Landschap investeert al lange tijd veel in natuuronderwijs. De jongeren van nu zijn immers de natuur- en cultuurbeschermers van morgen. Normaliter worden jaarlijks zo’n honderd basisscholen bezocht, ruim een derde van de Groningse scholen, maar door corona was dit in 2020 niet mogelijk. De natuurlessen blijken effectief, zo wijst onderzoek uit. Met het provinciebrede initiatief maken alle basisschoolleerlingen de komende drie jaar een unieke natuurbeleving mee. Niet zozeer door ze natuurkennis bij te brengen, maar door ze te laten verwonderen door de natuur.

Gezamenlijk predatieonderzoek

Na een succesvol 2019 viel het broedseizoen van weidevogels vorig jaar zwaar tegen. Vooral het broedsucces was uitzonderlijk laag. Nieuwenhuis wijt dat aan predatie. “Samen met Het Groninger Landschap en de Rijksuniversiteit Groningen voeren we een predatieonderzoek uit in de Winsumermeeden, Paddepoel en de Koningslaagte. Onderzoekers zenderen dieren en plaatsen wild-camera’s bij nesten. Vooral steenmarters blijken flink huis te houden. In een gebied werd de helft van de nesten door steenmarters gepredeerd. Ook verwilderde katten roven veel eieren en grutto-kuikens.” Met Het Groninger Landschap werkt Nieuwenhuis aan het realiseren van optimale weidevogellandschappen. Een dergelijk landschap bestaat uit forse natuurkernen met daaromheen boerenland waar agrariërs kiezen voor weidevogelbeheer. Kansen

liggen onder meer bij de Medenertilsterpolder, waar Het Groninger Landschap een weidevogelreservaat in bezit heeft. “Het proces verloopt er moeizaam, maar lijkt de goede kant op te gaan”, zegt Nieuwenhuis. Hij denkt alvast groter. In navolging van het in 2020 verschenen ‘Aanvalsplan Grutto’ van Pieter Winsemius pleit hij voor aaneengesloten weidevogelgebieden van maar liefst duizend hectare. “We moeten toe naar robuuste gebieden, waar zoveel weidevogels zitten dat ze met elkaar de predatoren verjagen. Dat lukt ons alleen als alle partijen - deskundigen, overheden, boeren en natuurbeheerders - samen optrekken.”

Grutto

Putter

Organisatie

Het Groninger Landschap zet zich sinds 1936 in voor behoud, beheer en ontwikkeling van natuur, landschap en erfgoed in de provincie Groningen. Het Groninger Landschap is een stichting met een Raad van Toezicht en een directeur/bestuurder. De stichting is statutair gevestigd in Groningen en houdt kantoor in Haren, op het adres Rijksstraatweg 333.

In de statuten staat het doel als volgt beschreven:

Het doel van de stichting is het bevorderen van het behoud, de ontwikkeling en het scheppen van hetgeen in natuur en landschap in de provincie Groningen waardevol te achten is in natuurwetenschappelijk, geografisch, structureel, cultuurhistorisch of visueel opzicht, het verwerven, restaureren, onderhouden, beheren en exploiteren van (rijks)monumenten, alsmede het vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor het voorgaande en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.

Over de wijze waarop stelt de statuten:

De stichting tracht haar doel onder meer te bereiken door:

- Het verwerven, inrichten, restaureren, beheren, exploiteren en openstellen van gronden en (rijks)monumentale gebouwen.
- Voor het doel noodzakelijke financiële middelen te vergaren, zoals subsidies, schenkingen, nalatenschappen en opbrengsten uit de exploitatie.
- Het verrichten van onderzoek, verzamelen van gegevens en het uitgeven van publicaties.
- De belangen van natuur, landschap en erfgoed, gelegen in de provincie Groningen, actief te behartigen.
- Samen te werken met inwoners, bedrijven, overheden en organisaties, die actief zijn in de provincie Groningen.
- Het geven van voorlichting en educatie.

Onder Het Groninger Landschap vallen de juridische eenheden Stichting Beheer Borgterrein Ewsum, Stichting Weltevreden en Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen.

Het Groninger Landschap is door het CBF erkend als goed doel op basis van toetsing van zeven punten van beoordeling: missie, middelen, activiteiten en organisatie, doelrealisatie, governance, verantwoording en belanghebbenden.

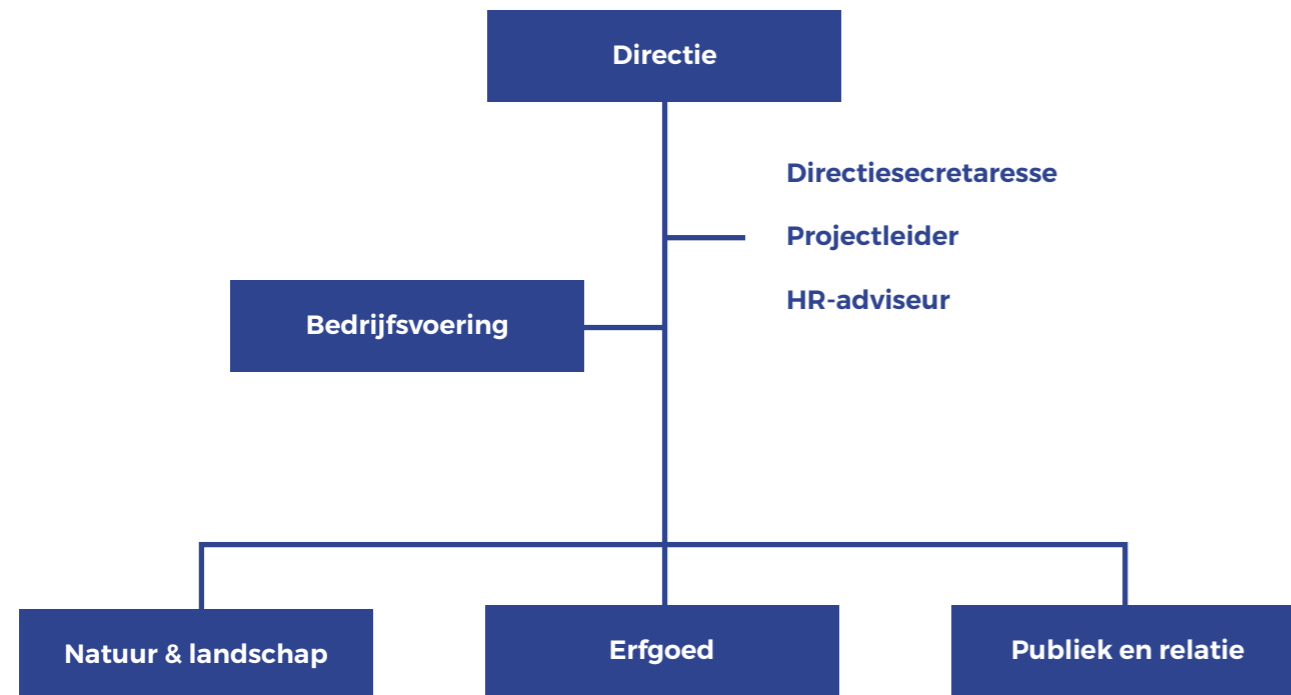
Organisatiestructuur

Het Groninger Landschap staat onder leiding van de directeur/bestuurder. De directie bestaat uit één persoon. De directie is belast met het bestuur van de stichting en neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het door de directeur/bestuurder gevoerde beleid. De Raad van Toezicht oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek in de vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directeur. De begroting, de jaarrekening, het jaarverslag en het meerjarenbeleidsplan worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht.

De werkorganisatie telt vier afdelingen, namelijk Natuur & Landschap, Erfgoed, Publiek & Relatie en Bedrijfsvoering. Aan elke afdeling staat een hoofd. De hoofden van de afdelingen en de directeur vormen samen het managementteam. Een aantal stafmedewerkers valt rechtstreeks onder de leiding van de directeur.

Voor het terreinbeheer is de provincie Groningen onderverdeeld in vier rayons, te weten: noord, west, oost en zuid. In elk rayon is een natuurbeheerder verantwoordelijk voor het dagelijkse beheer van de terreinen, de planvorming en uitvoering van plannen en de communicatie met externen.

Organogram

Samenstelling directie, bestuur en het toezichhoudend orgaan

De directie en het bestuur van Het Groninger Landschap werd in 2020 gevormd door M.J. (Marco) Glastra.

Nevenfuncties:

- Lid van bestuur Stichting De Ploeg in Stad en Ommeland
- Lid van de raad van advies van Vereniging Groninger Monument Eigenaren

De Raad van Toezicht bestond in 2020 uit zeven leden en is zodanig samengesteld, dat verschillende deskundigheids- en aandachtsgebieden zijn vertegenwoordigd om op alle relevante aspecten van de organisatie toezicht te kunnen houden. De leden zijn benoemd door de Raad van Toezicht. Voor de leden is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. In lijn met de richtlijnen van het CBF en de Code Wijffels is vastgesteld dat geen van de leden andere (neven)functies bekleden die tot een belangenconflict met hun taak als toezicht-houder zouden kunnen leiden. De leden treden af conform een rooster van aftreden.

De Raad van Toezicht had per **31 december 2020** de volgende leden:

G. (Greetje) de Vries - Leggedoor voorzitter

Functie in het dagelijkse leven:

- n.v.t.

Nevenfuncties:

- Lid RvT LandschappenNL (per 1-1-2020)
- Voorzitter Stichting 200 jaar Nieuw Buinen

L.J.R. (Bert) Scholtens, vice-voorzitter Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Hoogleraar Duurzaam Bankieren en Financieren - Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Rijksuniversiteit Groningen

Nevenfuncties:

- Professor Finance - School of Management University of Saint Andrews, Scotland, UK
- Visiting Professor - Université Paris I Panthéon-Sorbonne

P.T. (Peter) Bakker, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Advocaat, (vennoot) en curator in faillissementen, BENK Advocaten te Groningen

Nevenfuncties:

- Lid noordelijke Faillissementscommissie balie in het arrondissement Noord-Nederland
- Honorair consul van Oostenrijk in Noord-Nederland

N. (Natasja) Lubbers, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- zelfstandig interim professional in de (semi-)publieke sector

Nevenfuncties:

- n.v.t.

R.H.G. (Raymond) Klaassen, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Onderzoeker Rijksuniversiteit Groningen
- Onderzoeker bij Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels (deeltijd)

Nevenfuncties:

- bestuurslid Ringersvereniging
- bestuurslid Vogelringstation Schiermonnikoog

R. (Rutger) Dijsselhof, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Financieel directeur Abiant Holding B.V.
- Financieel directeur Coöperatie voor de Agrarische Bedrijfsverzorging Abiant U.A.

Nevenfuncties:

- n.v.t.

S. (Saskia) van Gessel, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijkse leven:

- Rechter (in opleiding)

Nevenfuncties:

- lid Toezichtsrada GroenLinks

Rooster van aftreden Raad van Toezicht

Naam	Functie	Benoemd	Herbenoeming	Jaar van aftreden
Mw. G. de Vries-Leggedoor	Voorzitter	2019		2021
Dhr. L.J.R. Scholtens	Vice-voorzitter	2017	2020	2024
Dhr. P.T. Bakker	Lid RvT	2013	2016	2020
Mw. N. Lubbers	Lid RvT	2017	2020	2024
Dhr. R.H.G. Klaassen	Lid RvT	2018	2021	2025
Mw. S. van Gessel	Lid RvT	2020	2023	2027
Dhr. R. Dijsselhof	Lid RvT	2020	2023	2027

Beloningsbeleid

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Het Groninger Landschap verstrekt geen leningen, voorschotten of garanties aan de leden van de Raad van Toezicht.

Bezoldiging directie

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het beloningsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere beloningscomponenten. Het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning past volledig binnen de kaders van de regeling CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen.

Het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning van Het Groninger Landschap sluit aan op de regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl).

De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij Het Groninger Landschap vond plaats door de Raad van Toezicht. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 425 punten met een maximaal jaarinkomen van 125.011 euro (1 fte, index 1 juli 2020). Het voor de toetsing, aan de hand geldende maximum relevant jaarinkomen van de directie, de heer M.J. Glastra (1 fte), bedroeg 101.522 euro. Deze beloning bleef binnen het geldende maximum. Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen en de werkgeversbijdrage van het pensioen bleef voor de heer Glastra, met een bedrag van 122.328 euro, binnen het in de regeling opgenomen maximumbedrag van 201.000 euro per jaar. De belaste vergoedingen en de werkgeversbijdrage pensioen stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

Personeel

Het personeelsbeleid richt zich op een zodanige inzet en ontwikkeling van medewerkers dat de organisatiedoelstelling van Het Groninger Landschap kan worden gerealiseerd. Daarvoor is het van belang dat de medewerkers deskundig en gemotiveerd zijn. Het Groninger Landschap wil een goede werkgever zijn. Dit betekent dat er veel aandacht is voor het ontwikkelen van talenten en individuen en dat de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden goed moet zijn. Er wordt aandacht besteed aan thema's als scholing en competentie management.

Het Groninger Landschap heeft 39 medewerkers. Het aantal fte is in 2020 met 0,1 afgenomen tot 30,3. In 2019 bedroeg het aantal fte 30,4.

De medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

	2020
Directie	1,0 fte
Afdeling bedrijfsvoering en staf	7,0 fte
Afdeling natuur en landschap	13,3 fte
Afdeling erfgoed	4,7 fte
Afdeling Publiek & Relatie	4,3 fte

Het Groninger Landschap biedt jaarlijks aan studenten van diverse opleidingen stageplekken aan. In 2020 waren twee leerlingen van de opleiding Bos- en Natuurbeheer van Hogeschool Van Hall Larenstein werkzaam op basis van een leer-werkplek. Beide leerlingen zijn in het verleden jeugdboswachter bij Het Groninger Landschap geweest.

In de personeelsvertegenwoordiging (pvt) zitten drie personeelsleden die door het personeel worden benoemd. De pvt zit minimaal twee keer per jaar met de directie om tafel.

Het plan van aanpak volgend op de risico-inventarisatie behoeft doorlopend aandacht. Daarnaast is aandacht besteed aan duurzame inzetbaarheid en de balans tussen belasting en belastbaarheid. Een inmiddels jaarlijks terugkerend onderdeel is het onderzoek naar sporen van de ziekte van Lyme in het bloed van buitenmedewerkers. Dit onderzoek vindt plaats in november als het tekenseizoen is afgelopen.

Vrijwilligers

Het Groninger Landschap kan niet functioneren zonder vrijwilligers. Maar liefst 433 vrijwilligers (peildatum 31 december 2020) zetten zich met hart en ziel in om de molens draaiende te houden, mensen te ontvangen in bezoekerscentra, excursies te geven en de planten en dieren te inventariseren. De vrijwillige medewerkers werken met een grote mate van vrijheid en eigen verantwoordelijkheid. Ze opereren vanuit zelfstandige teams, elk met een eigen bestuur. De teams maken jaarplannen en vragen budgetten aan. Deze werkwijze, op basis van een eigen bestuur, is uniek en geeft een extra dimensie aan het vrijwilligerswerk voor de organisatie.

De meeste teams zijn actief in en rond één van de terreinen en (rijks)monumenten. Denk aan het team Hunzedal en het team van molen De Lelie.

Door de indeling van teams per gebied vervullen de vrijwilligers de functie van ambassadeur van Het Groninger Landschap in het gebied. Enkele teams werken aan een specifiek thema. Zo dragen de leden van het Promotieteam actief bij aan de naamsbekendheid van Het Groninger Landschap, steken de vrijwilligers van het Team Groene Buiten Medewerkers de handen uit de mouwen in de terreinen en voeren de leden van het Monitorings-team inventarisaties uit van vlinders, vogels en planten. De directie neemt het besluit tot het instellen van een team.

Vrijwilligersbeleid

Het Groninger Landschap vindt het van wezenlijk belang dat het vrijwilligersbeleid goed is vastgelegd en wordt uitgevoerd. In het beleidsplan 'Vrijwilligersbeleid 2021-2025 Veur elk en ain, deur elk en ain' staan de uitgangspunten van het vrijwilligersbeleid: hoe de stichting het vrijwilligerswerk ziet en organiseert, en wat de organisatie de vrijwilligers te bieden hebben. Het vrijwilligerswerk wordt benaderd vanuit de volgende thema's: Binnenhalen, Begeleiden, Basisvoorwaarden, Belonen, Behouden en Beëindigen. Het vrijwilligersbeleid voor de periode 2021-2025 is ontwikkeld en vastgesteld in overleg met de vrijwilligers.

Vrijwilligerswerk binnen Het Groninger Landschap wordt gedefinieerd als werk dat onverplicht, onbetaald en met enige regelmaat wordt verricht. Voor een goede binding met het team, de organisatie en de activiteiten geldt als richtlijn dat een vrijwilliger zich minimaal 40 uur per jaar voor Het Groninger Landschap inzet en geregeld de teamvergaderingen bijwoont. Vrijwilligers gaan een overeenkomst aan met Het Groninger Landschap en voeren de activiteiten uit voor, namens en onder verantwoordelijkheid van Het Groninger Landschap. De stichting faciliteert de vrijwilligers om ze in staat te stellen hun werkzaamheden zo goed mogelijk uit te voeren. Zo worden tal van cursussen gegeven.

Integriteitsbeleid

Het is van groot belang dat wij als organisatie integer werken. Onze medewerkers en vrijwilligers willen we een veilige en positieve werkomgeving bieden. En als erkend goed doel is het cruciaal dat we ook als organisatie integer werken.

In 2020 is het integriteitsbeleid vastgesteld door de directie.

Het integriteitsbeleid geven we vorm langs vier lijnen:

- 1 Gedragscode voor medewerkers en vrijwilligers
- 2 Integriteitsverklaring voor bestuurders en toezichthouders
- 3 Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG)
- 4 Borging

Ad 1: Gedragscode

De gedragscode is gericht op het voorkomen, signaleren en melden van situaties die zich kunnen voordoen rondom integriteit.

Ad 2: Integriteitsverklaring

Er is een integriteitsverklaring opgesteld die door alle leden van de raad van toezicht en de directeur-bestuurder is getekend.

Ad 3: Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG)

Van alle huidige (vrijwillige) medewerkers wordt een VOG gevraagd. Het overleggen van een VOG is een vast onderdeel van de aanstelling van een (vrijwillig) medewerker.

Ad 4: Borging

In de gedragscode staat aangegeven bij welke vertrouwenscontactpersonen personen melding kan worden gemaakt van ongewenst gedrag. De rol van vertrouwenscontactpersonen wordt uitgevoerd door twee personeelsleden van Het Groninger Landschap. Om vertrouwelijkheid te borgen en de drempel voor een melding te verlagen, kan ook melding worden gedaan bij een externe vertrouwenspersoon. De rol van externe vertrouwenspersoon is ondergebracht bij een professionele organisatie.

Het is belangrijk om te duiden wat het verschil is tussen een klacht en een integriteitsissue.

Aanvullend op de regeling wordt daarom zowel intern als extern toegelicht wat de verschillen zijn in het soort melding en de vertrouwelijkheid van de behandeling. Het integriteitsbeleid wordt gepubliceerd op de website en intranet van de stichting.

Sociaal jaarverslag

Kernwaarden

De kernwaarden geven richting aan hoe wij met elkaar omgaan in het dagelijks werk en hoe we ons willen verhouden tot de buitenwereld. De kernwaarden van Het Groninger Landschap zijn:

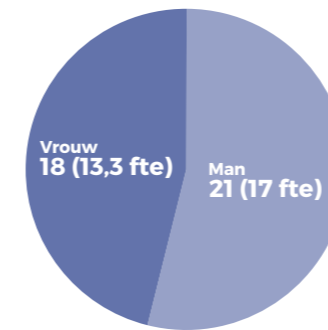
- Beziel
- Daadkrachtig
- Dichtbij

De organisatie hecht waarde aan de maatschappelijke context en een open en transparante manier van samenwerken. We hechten aan een veilige omgeving voor iedereen, zowel fysiek als sociaal, waarin minderjarigen en volwassenen, bezoekers en medewerkers zich geaccepteerd en welkom voelen en respect voor elkaar hebben.

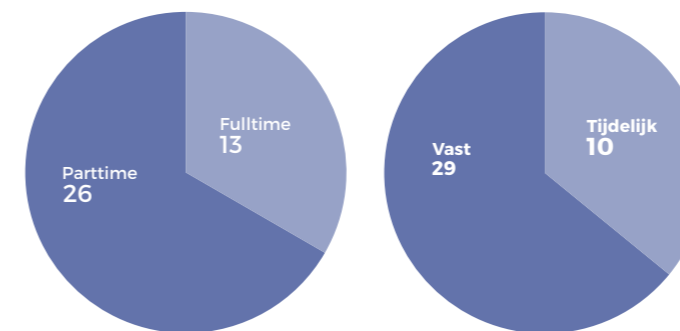
Organisaties en cijfers

Aantal medewerker per 31 december 2020: 39 medewerkers, in totaal 30,3 fte

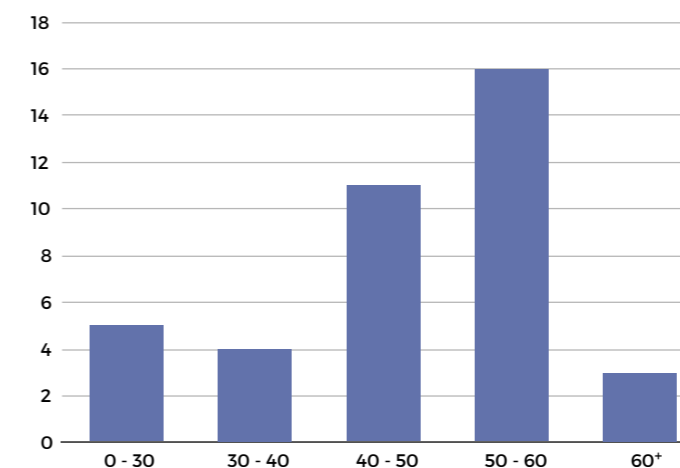
Verhouding man-vrouw

Soort dienstverband

Leeftijdsofbouw per 31 december 2020

De gemiddelde leeftijd is 46 jaar

Ziekteverzuim 2020

Dit lag in 2020 op 10,85%. Door meerdere langdurig zieken is het ziekteverzuimpercentage hoog. Landelijk lag dit percentage op 4,9%, dit was ook hoger dan voorgaande jaren.

Instroom

Er zijn in 2020 9 vacatures ingevuld:

- Beleidsmedewerker Natuur & Landschap
- Secretaris beleid CWN
- Medewerker onderhoud erfgoed
- HR adviseur
- Huismeester
- Medewerker marketing en fondsenwerving zakelijke markt
- Assistent controller
- Junior medewerker marketing en online communicatie.

Uitstroom

De volgende 5 medewerkers zijn uit dienst gegaan:

- Secretaresse
- HR adviseur
- Financieel medewerker
- Hoofd Natuur & Landschap
- Medewerker communicatie en activiteiten.

In twee gevallen kwam dit door het bereiken van de AOW gerechtigde leeftijd.

Opleidingen

Door medewerkers is voor ongeveer € 26.000,- besteed aan het volgen van opleidingen/cursussen of coaching. Ongeveer 18 van de 39 medewerkers hebben een of meer cursussen of opleidingen gevolgd.

Overleg

In het afgelopen jaar is er twee keer overleg geweest met de directie en personeelsvertegenwoordiging (pvt). De pvt is zelf vier keer in het afgelopen jaar samengekomen. Onderwerpen die aan de orde zijn gekomen zijn onder andere:

- Begroting (einde van het jaar)
- Jaarverslag (juni)
- Huisvesting
- Lief en leed
- 'Het Groninger Landschap vooruit' (bedrijfscultuur).

Arbeidsvoorwaarden

In het afgelopen jaar zijn de volgende projecten uitgevoerd:

Thuiswerken

Vanwege het voortduren van de coronacrisis was thuiswerken in 2020 de norm. In een enquête werd onder andere aan medewerkers gevraagd hoe zijn

het thuiswerken ervaren. In zijn algemeenheid ging het de medewerkers goed af, hoewel de verbinding met collega's werd gemist. Het grootste deel gaf aan ook na de crisis van de mogelijkheid gebruik willen maken om een deel van de tijd thuis te werken. Naar aanleiding van de enquête zijn alle medewerkers voorzien van een laptop met toetsenbord, muis en verhoger en indien gewenst een bureaustoel zodat de thuiswerkplek voldoet aan de Arbo vereisten. Daarnaast is een thuiswerkvergoeding van 2 euro per dag ingevoerd. De resultaten van de enquête worden gebruikt voor het huisvestingsproject in de toekomst.

Funciewaardering

Begin 2019 in de FunctieNiveauMatrix geactualiseerd en zijn er nieuwe referentieprofielen opge-

steld voor De Landschappen. Dit is gebeurd in opdracht van het sociaal overleg waarin werkgevers en werknemers vertegenwoordigd zijn. De FunctieNiveauMatrix vormt het indelingssysteem waarmee functies van een schaal worden voorzien. Referentieprofielen zijn algemene functieprofielen en vormen daarbij een hulpmiddel. De matrix en de referentiefuncties zijn van toepassing voor alle organisaties die zijn aangesloten bij de cao van De Landschappen. Naast de provinciale landschappen zijn dat bijvoorbeeld de landschapbeherende organisaties. Met behulp van de FunctieNiveauMatrix en nieuwe referentieprofielen moeten alle organisaties de indeling van hun functies tegen het licht houden en de uitkomst hiervan kenbaar maken aan de medewerkers. Het Groninger Landschap heeft hiermee in 2020 een start gemaakt. Begin 2021 zijn alle functieprofielen opnieuw vastgesteld. Daarna worden deze van een waardering voorzien. Het hele traject wordt in 2021 afgerond.

Konikpaarden in Bourtangerveld bij Bourtange

Financiële positie

Financiële positie

Het Groninger Landschap is een financieel gezonde organisatie. In het boekjaar 2020 is door de voortgang in uitvoering van projecten en de gerealiseerde aankopen meer besteed aan de doelstelling dan begroot. Met name de extra inkomsten uit nalatenschappen heeft ervoor gezorgd dat het boekjaar positief is afgesloten.

De stichting beschikt over een gezonde financiële huishouding. Er is een sterke positie in reserves en fondsen waardoor de solvabiliteit is gegarandeerd. Naast het belegde vermogen wordt een saldo voor werkkapitaal aangehouden op lopende rekeningen en spaarrekeningen. De omvang van deze liquide middelen is per 31 december 2020 toereikend op basis van de te verwachten inkomsten en uitgaven. Bijlage 1 geeft een overzicht van de in- en uitgaande kasstromen over 2020 en 2019.

Ratio's solvabiliteit en liquiditeit

		2020	2019
Solvabiliteit	Eigen / vreemd vermogen	1,85	1,57
	Eigen / totaal vermogen	0,65	0,61
	Totaal / vreemd vermogen (Debt Ratio)	2,85	2,57

Deze ratio geeft aan in welke mate de stichting in staat is om aan haar schulden te voldoen.

Liquiditeit	Current ratio	4,67	3,83
--------------------	---------------	------	------

Deze ratio geeft aan in welke mate de stichting in staat is om om uit de lopende ontvangsten aan haar kortlopende verplichtingen te voldoen.

Het aanwezig zijn van reserves en voldoende weerstandsvermogen neemt niet weg dat de stichting zeer kritisch blijft over een gezonde exploitatie van de stichting. Er is continu aandacht voor de efficiëntie van bestedingen en het optimaliseren van de inkomsten uit terreinen en gebouwen.

Voor de komende jaren wordt in de begroting een licht positief resultaat voorzien. Daarvoor is het noodzakelijk dat het huishoudboekje op orde blijft. De inkomsten moeten minimaal gelijke tred houden met de verwachte kostenstijging als gevolg van inflatie.

Kengetallen

Conform de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 nemen we in dit jaarverslag kengetallen op voor de bestedingen aan de doelstelling en de kosten voor fondsenwerving. Een kengetal is hoeveel geld Het Groninger Landschap besteedt aan de doelstelling. Aan de doelstelling is in 2020 in totaal 8,6 miljoen euro uitgegeven. Dat is maar liefst 91% van de baten. Hiermee voldoet de stichting ruimschoots aan de CBF-norm die stelt dat het percentage besteed aan doelstellingen minimaal 75% moet bedragen. De bereikte 91% was minder dan in 2019 (97%). In 2020 is echter wel een hogere eigen bijdrage besteed aan projecten en aankopen. Maar er is ook extra ontvangen uit nalatenschappen. Deze inkomsten uit nalatenschappen worden na toezegging door het bestuur gereserveerd in de reserve voor aankopen en projecten en komen in de jaren hierna tot besteding via de exploitatie. Doordat de inkomsten na 2020 worden besteed is het percentage lager dan in 2019.

Onderstaande tabel geeft de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstelling(en) in relatie tot de totale baten weer.

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Totaal bestedingen aan de doelstelling	8.588	5.251	8.681
Som der baten	9.429	5.565	8.912
Som der lasten	9.250	5.883	9.286
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der baten	91%	94%	97%
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der lasten	93%	89%	93%

De CBF-norm vereist dat de totale kosten voor fondsenwerving uitgedrukt als percentage van de totale som van de geworven baten niet meer mag bedragen dan 25%. De geworven baten zijn de bijdragen van particulieren, bedrijven, loterijorganisaties, overheden en fondsen. Onderstaande tabel geeft de verhouding weer van de kosten van fondsenwerving in relatie tot de totale geworven baten. In 2020 was het werkelijke kostenpercentage fondsenwerving 3%, ruim onder de CBF-norm van 25%.

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Som van de geworven baten	8.189	4.533	7.480
Wervingskosten	263	248	233
Kostenpercentage fondsenwerving	3%	5%	3%

Crowdfunding, giften en nalatenschappen

Het Groninger Landschap investeert in fondsenwerving. Persoonlijk contact met potentiële gevers is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Beschermers en andere particulieren dragen Het Groninger Landschap een warm hart toe door financieel bij te dragen of Het Groninger Landschap op te nemen in hun testament. Vaak worden de giften en nalatenschappen gekoppeld aan specifieke terreinen of projecten. In 2020 is meer ontvangen uit nalatenschappen dan in 2019. De ontvangsten uit nalatenschappen zijn vooraf niet in te schatten. Er is in 2020 meer ontvangen uit giften dan in 2019. Een deel van deze giften wordt toegevoegd aan een specifieke bestemming via een bestemmingsfonds. De bijdragen en onttrekkingen worden in het jaarverslag verantwoord.

In 2020 is geen grootschalige wervingsactie voor Beschermers gehouden. Het aantal Beschermers is stabiel gebleven.

Vermogensbeleid

Het Groninger Landschap heeft een vermogen van circa 13 miljoen euro. Het vermogen is samengesteld uit een continuïteitsreserve, bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen. Het vermogensbeleid is gericht op instandhouding van het vermogen, zodat dit direct beschikbaar blijft voor besteding aan hieronder aangegeven reserves en fondsen. De continuïteitsreserve is bestemd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de stichting ook in de toekomst aan de lopende verplichtingen kan voldoen. De termijn voor het ingeschatte risico is gebaseerd op lopende verplichtingen en vastgesteld op een termijn van een jaar. De continuïteitsreserve is daarom per 31 december 2020 vastgesteld op 1 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. De kosten voor de werkorganisatie betreffen kosten voor personeel, kantoor en algemene kosten en de belastingen. De bestedingsmogelijkheid uit de bestemmingsreserves is aangegeven door de directie.

Onderstaande bestemmingsreserves maken onderdeel uit van het vermogen van de stichting:

- Reserve voor projecten in het kader van de doelstelling – toegezegde eigen bijdragen voor projecten.
- Reserve voor projecten fondsenwerving – toegezegde bijdrage voor fondsenwerving.
- Reserve voor aankoop natuurterreinen en monumenten – toegezegde bijdrage voor aankopen.
- Reserve voor activa bedrijfsvoering/doelstelling – waarde materiële vaste activa en voorraden.
- Reserve voor waardeverschillen effecten – ongerealiseerde koersresultaten effecten in portefeuille.

Een deel van de baten die Het Groninger Landschap ontvangt bestaat uit bijdragen uit fondsen op naam. Derden kunnen middels deze fondsen zelf een specifieke bestedingsmogelijkheid bepalen. Deze bijdragen van derden zorgen hierdoor mede voor instandhouding van specifieke natuurgebieden en/of gebouwen.

Beleggingsbeleid

Het vrij belegbare vermogen van de stichting wordt beheerd door een professionele duurzame vermogensbeheerder, namelijk de Triodos Bank. In een Overeenkomst tot Beheer van vermogen is het mandaat met deze vermogensbeheerder vastgelegd conform een beleggingsstatuut. Dit beleggingsstatuut is bedoeld om een helder en eenduidig kader te scheppen voor het beheer van de beleggingen, inclusief de liquiditeiten. In het beleggingsstatuut zijn de doelstellingen voor het beleggen geformuleerd en de randvoorwaarden waaronder deze doelstellingen gerealiseerd kunnen worden.

Het Groninger Landschap kiest voor een solide en defensief beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). Onderstaande tabel geeft de verdeling aan van het te beleggen vermogen tussen de verschillende categorieën. Gemiddeld wordt 40% in risicodragende beleggingen (aandelen) belegd, 60% wordt belegd in vastrentende waarden (obligaties en spaarrekeningen).

Asset Allocatie (defensief)

	Weging		
	neutraal	min	max.
Aandelen	40%	35%	45%
Obligaties	60%	45%	65%
Liquiditeiten	0%	0%	20%
Totaal	100%		

De portefeuille is volledig duurzaam ingericht. Het Groninger Landschap hecht eraan dat de criteria die voor de duurzame selectie worden gehanteerd onderling consequent zijn en worden aangepast aan maatschappelijke ontwikkelingen. Het Groninger Landschap heeft daarom besloten zich aan te sluiten bij de duurzame criteria van Triodos Bank. Een overzicht van de actuele criteria worden gepubliceerd op de website van de Triodos Bank.

Reitdiepgebied bij Harssensbosch

Toekomst- en risicoparagraaf

Ennemaborg in Midwolda

Toekomstparagraaf

De Toekomstagenda 'Het verschil maken' geeft onze strategische koers aan voor de periode 2019-2023. We hebben daarin vanuit onze statutaire doelstellingen aangegeven waar de toegevoegde waarde ligt van onze organisatie en dit vertaald naar een strategie voor verwerving, rentmeesterschap, belangenbehartiging, maatschappelijk draagvlak en samenwerking. Als 85-jarige organisatie weten wij als geen ander het belang van continuïteit en daar hoort ook een gezonde financiële positie bij. Bij alle keuzes die we maken, speelt het kunnen waarmaken op de lange termijn een belangrijke rol.

Algemeen

Het Groninger Landschap zet zich in voor bescherming van natuur, landschap en erfgoed in Groningen en het versterken van het maatschappelijk draagvlak daarvoor. Deze missie is nog net zo actueel als in het jaar van onze oprichting 1936 en zal ook altijd actueel blijven. Elke tijd heeft zijn eigen ontwikkelingen die van invloed zijn op de zaken waar wij voor staan. Op dit moment zijn dat onder andere ontwikkelingen op het vlak van landbouw, energietransitie, kustverdediging en mijnbouwschade. Samen met andere organisaties proberen wij in dit speelveld de belangen van natuur, landschap en erfgoed zo goed mogelijk te behartigen. We kiezen daarbij voor een constructieve en oplossingsgerichte benadering.

De meest concrete bijdrage die wij daaraan kunnen leveren is het in eigendom verwerven van natuur, landschap of erfgoed. In de loop der jaren hebben we op die manier ruim 8300 hectare natuur blijvend beschermd, evenals tientallen rijksmonumenten en landschappelijk waardevolle objecten als wierden en oude dijken. We bieden ruimte om onze natuurgebieden en monumenten te beleven en organiseren – dankzij onze vrijwilligers – tal van activiteiten voor het publiek.

Het Groninger Landschap is een compacte organisatie die het beheer en onderhoud in belangrijke mate uitbesteedt. Publieksactiviteiten drijven voor een belangrijk deel op inzet van vrijwilligers. Naarmate het bezit groeit zal de organisatie zich mee ontwikkelen. De komende jaren verwachten we een geleidelijke toename van bezit en een beperkte uitbreiding van de organisatie.

Natuur en Landschap

Aankoop blijft een belangrijk middel om natuurgebieden te versterken, cultuurhistorische landschapselementen te beschermen

of nieuwe kansen voor natuur te verzilveren. Dat laatste speelt onder andere in combinatie met een integrale kustontwikkeling en bij herstel van de Hunze in de stad Groningen.

Bij onze bestaande natuurgebieden is er veel aandacht voor verbetering van de landschappelijke en ecologische kwaliteit (waaronder biodiversiteit). Beheer en inrichting spelen daarin een sleutelrol. Eén van de speerpunten is het weidevogelbeheer. Dat lukt niet zonder samenwerking met landbouworganisaties. Om tot levensvatbare weidevogelkernen te komen, is afronding van de Natuurnetwerk Nederland (NNN) in het Reitdiep cruciaal. Andere opgaven zijn ecologisch herstel van het Eems-Dollard estuarium en herstel van de Hunze in de oostelijke stadsrand van Groningen.

Het Groninger Landschap wil zich ook inspannen voor de kwaliteit van natuur en landschap in het agrarisch gebied, die ernstig onder druk staat. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt primair bij de landbouw, maar Het Groninger Landschap wil daar graag een actieve bijdrage aan leveren. Dat kan onder andere door ruimte te bieden aan pilots voor natuurinclusieve landbouw op gronden van Het Groninger Landschap en een actieve bijdrage aan de uitvoering van het manifest 'Naar een rijk platteland', de Groningse uitwerking van het landelijke Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

De omschakeling van fossiele energie naar herwinbare energie is dringend noodzakelijk, maar kan een grote impact hebben op natuur en landschap in onze provincie. In deze complexe opgave proberen wij natuur en landschap een stem te geven en constructief mee te denken hoe deze energietransitie op een zorgvuldige manier een plek kan krijgen in ons landschap.

Erfgoed

Het Groninger Landschap heeft zich ontwikkeld tot een volwaardige erfgoedorganisatie met de status van een 'professionele organisatie voor monumentenbehoud' (POM). Het Groninger Landschap is niet gericht op zoek naar nieuwe aankopen, maar stelt

zich wel actief op als vangnet voor landschapsgereleerd monumentaal erfgoed. Belangrijk criterium bij verwerving van erfgoed is dat er zicht is op een neutrale tot positieve financiële exploitatie. We geven hier invulling aan door te zoeken naar een passende bestemming voor het erfgoed die een zekere mate van inkomsten genereert. Bij overdracht van monumenten door particulieren is sprake van een 'gunfactor': ze vertrouwen hun monument graag toe aan Het Groninger Landschap. Daar waar geen sprake is van een positieve exploitatie, vraagt Het Groninger Landschap om een bruidsschat. Dit is aan de orde bij molens en bij monumenten in het aardbevingsgebied die van de NAM worden overgenomen. Voor de toekomstige ontwikkeling van de organisatie is een zorgvuldig verwervingsbeleid, met een goede balans tussen doelstelling en exploitatie, van groot belang.

Versterking draagvlak

Het Groninger Landschap streeft naar versterking van de betrokkenheid in de streek en versteviging van het draagvlak voor onze activiteiten. Het kwartaalblad Golden Raand vormt het belangrijkste communicatiemiddel om de achterban te informeren over ons werk. Aanvullend spelen sociale media als facebook, twitter en instagram een rol. Onze vrijwilligers zijn belangrijke ambassadeurs van onze organisatie en zorgen voor een lokale inbedding op plekken waar we als eigenaar van natuur of erfgoed aanwezig zijn. Bezoekerscentra vormen een 'poort' naar de achterliggende gebieden: Reitdiep, Dollard, Waddenkust en Ennemborg. In Bourtange speelt bezoekerscentrum Terra Mora een vergelijkbare rol. In de centra vertellen we

het verhaal van het betreffende landschap en is er ruimte voor persoonlijk contact tussen bezoekers en onze vrijwilligers. De teams organiseren tal van activiteiten, waaronder excursies en doe-activiteiten voor de jeugd. Jeugdeducatie voor basisscholen is erg belangrijk voor Het Groninger Landschap. Samen met collega-organisaties gaan we dit de komende jaren stap voor stap uitrollen over de gehele provincie.

Als gevolg van het coronavirus zijn de publieksactiviteiten in een groot deel van 2020 volledig stilgelegd uit oogpunt van de gezondheid van onze vrijwilligers en de bezoekers. Bezoekerscentra zijn gesloten en er vonden nagenoeg geen excursies, festivals en natuurlessen plaats. Op zo'n moment blijkt de grote meerwaarde van onze vrijwilligers in het persoonlijk contact tussen de organisatie en de inwoners van Groningen. We gaan er vanuit dat we de publieksactiviteiten in de loop van 2021, al dan niet in aangepaste vorm, weer kunnen oppakken.

Organisatie

We streven naar een compacte organisatie die het uitvoerende werk grotendeels uitbesteedt aan ondernemers en bedrijven in de regio. We hebben aandacht voor de werkdruk en een plezierige en veilige bedrijfscultuur. In 2020 hebben we een integriteitsbeleid ontwikkeld voor de gehele organisatie (medewerkers, vrijwilligers en toezichthouders). We proberen te werken vanuit onze kernwaarden bezield, daadkrachtig en dichtbij. Vrijwilligers vormen een onmisbare schil rond de werkorganisatie. We willen onze vrijwilligers optimaal ondersteunen. Een vitale vrijwilligersorganisatie is tegenwoordig geen vanzelfsprekendheid gelet op ontwikkelingen in de maatschappij, waarbij mensen langer doorwerken en er een steeds groter beroep op ze wordt gedaan om een actieve bijdrage te leveren aan mantelzorg, en activiteiten op scholen en in wijken en dorpen. Voor de langere termijn zetten we de lijnen uit om als organisatie aantrekkelijk en relevant te blijven voor vrijwilligers.

Landgoed Ennemborg in Midwolda

Begroting 2021

(x 1.000 euro)

Baten:

Baten van particulieren	755
Baten van bedrijven	636
Baten van loterijorganisaties	938
Baten van subsidies van overheden	2.228
Baten van andere organisaties zonder winststreven	180

Som van de geworven baten 4.737

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten 1.106
Overige baten -

Som van de baten 5.843

Lasten:

Besteed aan doelstellingen

Aankopen	55
Projecten	1.078
	1.133

Uitvoeringskosten

Natuurterreinen	2.378
Cultuurhistorisch erfgoed	993
Voorlichting en educatie	936
	4.307

Wervingskosten

Kosten beheer en administratie 396

Som van de lasten 6.114

Saldo voor financiële baten en lasten - 271

Saldo financiële baten en lasten 273

Resultaat 2

Risicoparaaf

Met het oog op de continuïteit van Het Groninger Landschap onderscheiden we vijf categorieën risico's:

- 1 Externe ontwikkelingen
- 2 Realisatie doelstellingen door eigen organisatie
- 3 Compliance
- 4 Operationeel
- 5 Financieel

De risico's zijn weergegeven in de risicomatrix op pagina 50 tot en met 52. Hieronder volgt een korte toelichting bij de risicomatrix.

Externe ontwikkelingen

Hierbij gaat het om ontwikkelingen buiten de eigen organisatie, waar we slechts zeer beperkt invloed op hebben, maar wel mee geconfronteerd (kunnen) worden. Naast bedreigingen kunnen deze externe ontwikkelingen ook kansen met zich meebrengen.

Realisatie doelstellingen door eigen organisatie

Het is van groot belang dat we als organisatie concreet bijdragen aan het realiseren van onze statutaire doelen. Op het moment dat dit stagneert, worden we als organisatie minder relevant en komt de continuïteit in gevaar. Belangrijke mechanismen om deze risico's te beheersen zijn de certificering als natuurbeheerder en als monumentenorganisatie en de toezichthoudende rol van de raad van toezicht.

Compliance

De organisatie werkt niet alleen binnen de wet- en regelgeving, maar ook binnen de kaders van het CBF-keurmerk voor Erkende Goede Doelen, de voorwaarden voor een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI), de eigen reglementen voor raad van toezicht en directeur-bestuurder, het vastgelegde integriteitsbeleid en interne werkprocessen voor onder andere opdrachtverlening en tekenbevoegdheid. Zodra handelingen plaatsvinden buiten deze kaders, loopt de organisatie risico.

Operationeel

Het Groninger Landschap loopt in de bedrijfsvoering – net als elk ander bedrijf – operationele risico's op het vlak van onder andere personeel, ICT en aansprakelijkheid.

Financieel

Voor het realiseren van onze doelstellingen is de beschikbaarheid van financiële middelen cruciaal. Het Groninger Landschap heeft een brede financiering waarbij drie bronnen onderscheiden kunnen worden:

- 1 Charitas (donaties, nalatenschappen, fondsen)
- 2 Eigen inkomsten uit exploitatie (huur, pacht)
- 3 Subsidies

In de risicomatrix worden voor elk van deze bronnen de mogelijke risico's benoemd, evenals de acties die worden uitgevoerd om de continuïteit te borgen.

Overige risico's

In 2011 heeft de Europese Commissie goedkeuring verleend aan een nieuwe subsidieregeling voor natuurbeschermingsorganisaties, waaronder de twaalf Landschappen. Deze regeling kwam in de plaats van de oude subsidieregeling, de PNB-regeling. Naar aanleiding van een klacht die de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) indiende over de PNB-regeling, oordeelde de Commissie, bij besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de maatregel onterecht niet van tevoren had aangemeld bij de Commissie, maar dat de steun achteraf alsnog is goedgekeurd. Terugvordering van staatssteun was daarmee niet aan de orde. Zowel de VGG als de Landschappen en Natuurmonumenten hebben tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep aangetekend. De VGG omdat zij vindt dat het (ontoelaatbare) staatssteun was. De Landschappen en Natuurmonumenten hebben beroep aangetekend onder andere omdat we in tegenstelling tot de Commissie van mening zijn dat natuurbeschermingsorganisaties als de onze niet kwalificeren als 'onderneming', en aldus geen sprake is van staatssteun.

In 2020 is er een uitspraak geweest van het EU-Hof van Justitie in Luxemburg. In de uitspraak werden de conclusies van het EU-Gerecht uit 2018 bevestigd en werd bepaald dat de Europese Commissie het onderzoek opnieuw moet starten, wegens een procedureel gebrek dat aan het eerdere besluit kleefde. LandschappenNL wacht de voortgang van dit hernieuwde onderzoek geduldig af en ziet de uitkomst wederom met vertrouwen tegemoet. Als natuurorganisaties blijven we ons graag richten op de samenwerking met particuliere natuureigenaren, die we van grote waarde vinden en met wie wij in grote mate belangen delen.

Covid-19

In maart 2020 is in Nederland het Covid-19 virus uitgebroken. De uitbraak die nu al meer dan een jaar duurt, had impact op onze organisatie. Veel activiteiten lagen stil en bezoekerscentra waren beperkt opengesteld. Het is een uitdaging om de vele vrijwilligers betrokken te houden bij onze werkzaamheden. De vrijwilligers worden regelmatig op de hoogte gehouden van actuele ontwikkelingen.

Het Covid-19-virus had in 2020 op de totale exploitatie van Het Groninger Landschap een minimaal effect. Voor 2021 verwachten we eveneens een minimale impact. Een groot deel van de activiteiten liggen stil en bezoekerscentra zijn momenteel beperkt geopend. De afgenomen baten en de teruggelopen kosten voor de openstelling en activiteiten zijn echter vrijwel in evenwicht. De inkomsten van de verhuur van vakantiewoningen zijn als gevolg van de reisbeperkingen naar het buitenland toegenomen in 2020. Voor 2021 wordt verwacht dat het verhuur op hetzelfde niveau ligt als in 2020.

Mocht de Covid-19-crisis lang aanhouden dan zal de crisis ernstige en structurele economische gevolgen hebben. Dit kan op langere termijn door bezuinigingen bij de overheid van invloed zijn op de verstrekking van subsidies voor beheer, inrichting en aankopen.

In 2020 is ons promotieteam niet actief geweest, waardoor via deze route minder nieuwe Beschermers binnenkwamen. Als gevolg van Covid-19 zijn veel mensen hun eigen omgeving meer gaan waarderen, hetgeen zou kunnen resulteren in meer draagvlak voor onze organisatie.

Risicobereidheid

Het nemen van risico's is inherent aan ons werk. Als eigenaar van gronden en gebouwen kun je altijd tegen onvoorziene zaken aanlopen. Als organisatie hebben we een zekere buffer en speelruimte om risico's op te vangen en ook een maatschappelijke positie om naar oplossingen te zoeken. Er ligt een duidelijke grens bij risico's die de continuïteit van onze organisatie in gevaar brengen, zowel financieel als wat betreft maatschappelijk draagvlak. Dit type risico's willen we volledig uitsluiten. Deze wijze van omgaan met risico's vraagt om een groot risicobewustzijn, zowel binnen de organisatie als bij de raad van toezicht. Vandaar dat een goede risicoanalyse een vast onderdeel van de besluitvorming is en veel aandacht krijgt in de jaarcyclus (begroting, jaarverslag).

Financiële instrumenten

Algemeen

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de instelling blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. De stichting handelt niet in financiële derivaten en heeft procedures en gedragslijnen om

de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken. Bij het niet nakomen door een tegenpartij van een aan de stichting verschuldigde betaling blijft een eventueel daaruit voortvloeiend verlies beperkt tot de marktwaarde van het desbetreffende instrument. De contractwaarde of fictieve hoofdsommen van de financiële instrumenten zijn slechts een indicatie van de mate waarin van dergelijke financiële instrumenten gebruik wordt gemaakt en niet van het bedrag van de krediet- of marktrisico's.

Kredietrisico

De vorderingen zijn veelal vorderingen op subsidieverstrekkers als provincie Groningen, gemeenten en andere overheden. Bij deze instellingen is het risico dat deze posities niet zullen worden betaald gering. De vorderingen inzake legaten zijn opgenomen op basis van de ontvangen beschikkingen van de notaris.

Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De stichting heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen. Op basis van te verwachten inkomsten en uitgaven wordt periodiek een liquiditeitsprognose opgesteld. Indien op basis van de kasstromen een tekort wordt verwacht moeten middelen aan de beleggingsportefeuille worden onttrokken.

Reële waarde

De reële waarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, effecten, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Risicomatrix

Categorie	Risico	Impact	Actie
Externe ontwikkelingen	Biodiversiteitsverlies	- Verdwijnen soorten, functioneren ecosystemen, wegvallen ecosystemendiensten + Groeiend maatschappelijk bewustzijn	Versterken kwaliteit en omvang natuurgebieden, aanjagen biodiversiteitsherstel agrarisch gebied
	Klimaatverandering	- Verdrinken Waddenzee, verdwijnen kwelders + Toenemend gevoel van urgentie	Ontwikkeling klimaatadaptieve kustzone, aanplant bos
	Energietransitie	- Aantasting landschap, effect op vogels en vleermuizen + Meer aandacht voor landschap	Actieve en constructieve belangenbehartiging
	Aardbevingen	- Aantasting erfgoed	Actieve invulling vangnetfunctie, herbestemming
	Afname politiek draagvlak	- Verslechteren samenwerken overheid, wegvallen financiering + Meer steun van burgers	Versterken maatschappelijk draagvlak, investeren in extern netwerk
	Realisatie doelstellingen door eigen organisatie	Ontbreken consistente strategie en positionering	- Divergeren in eigendommen en activiteiten; onduidelijke positie; slechte herkenbaarheid; exploitatierisico's
Stagnatie verwervingen natuur en erfgoed		- Verminderde relevantie; stagnerende organisatieontwikkeling	Ontwikkelen meerdere aankoopstrategieën (bijv. Groninger Natuurfonds)
Stagnatie inrichting natuur / restauratie erfgoed		- Teruglopen kwaliteit natuur en erfgoed; verminderde exploitatie	Actieve fondsenwerving; verschuiving naar 'instandhoudingsbeheer'
Te laag niveau van beheer en onderhoud		- Teruglopen kwaliteit natuur en erfgoed; wegvallen voorbeeldfunctie; afnemend draagvlak	Bewaken functionaliteit; goede balans tussen doelen en exploitatie
Afnemend draagvlak		- Verkleinen achterban; verzwakken maatschappelijke positie; verminderde inkomsten uit donaties en nalatenschappen	Actieve relatie met achterban; goede communicatiestrategie

Categorie	Risico	Impact	Actie
Compliance	Niet naleven voorschriften goede doelen organisaties - CBF/ANBI	- Vermindering inkomsten fondsenwerving; verlies draagvlak	Bewaken voorschriften; juiste interne- en externe controle
	Functioneren Raad van Toezicht	- Onvoldoende toetsing beleidskaders; ontbreken extern toezicht op financieel beleid.	Gekwalificeerde toezichhouders; selectieprocedure en profielschets leden RvT; zelfevaluatie RvT
	Toezicht op directeur/bestuurder	- Besluitvorming bestuurder buiten mandaat; afbraak waardering organisatie door externe communicatie	Jaarlijkse evaluatie functioneren directie; vast agendapunt vergadering RvT in aanwezigheid directie
	Schending integriteitsbeleid door medewerkers en RvT	- Reputatieschade; onveilige werkvloer	Inbedden integriteitsbeleid in organisatie; verplicht stellen VOG; toegankelijkheid vertrouwenscontactpersoon
	Onvoldoende functiescheiding door beperkte omvang organisatie	- Ongewenste uitgaande geldstromen; door niet geacordeerde opdracht-verlening en betalingen	Opstellen regeling opdrachtverlening en accordering facturen en continue toetsing op naleving hiervan
	Operationeel	Tekort gekwalificeerde vrijwilligers	- Beperkte openstelling bezoekerscentra; minder activiteiten; afname draagvlak door minder zichtbaarheid
Tekort gekwalificeerde betaalde medewerkers		- Onvoldoende kwaliteit in beheer; onvoldoende externe communicatie; beperkte financiële controle	Aantrekkelijk werkgeverschap; Persoonlijk ontwikkelingsplan; organisatie brede trainingen; bewustwording personeel; interne communicatie en overdracht
Reputatieschade		- Verlies draagvlak; opzegging Beschermers; terugloop financiële bijdragen; afname samenwerking met derden	Tijdige externe communicatie; transparantie; waardering informatiebehoefte derden; voldoende intern- en extern toezicht op organisatie
Verzuim en onveilige arbeidsomstandigheden werknemers		- Te weinig capaciteit voor behalen gewenste doelstelling; naam als slechte werkgever; aansprakelijkheidstelling	Prettige werkomstandigheden; Risico-inventarisatie veilig werken en continue aandacht hiervoor
ICT - dataverlies en schending privacy gevoelige gegevens		- Verlies financiële- en privacy gevoelige data aan kwaadwilligen; gijzeling soft- en hardware door derden	Werken conform ICT beveiligingsbeleid; beleid inbedden binnen organisatie; bewustwording personeel van risico's werken met privacy gevoelige gegevens
Aansprakelijkheidstelling en verlies eigendommen door schade		- Aansprakelijkheidsstelling voor gevolgen uitvoeren werkzaamheden; Schade door storm, brand; diefstal aan eigendommen	Goede risico inventarisatie; continue aandacht veilig werken; veiligheid gebruik en openstelling eigendommen; aansluiting verzekerings-portefeuille op verwachte risico's

Categorie	Risico	Impact	Actie	Financiële impact per jaar
Financieel	Onvoldoende weerstandsvermogen	• Continuïteit organisatie in ge- ding om in de toekomst aan de doelstelling te voldoen	Opstellen meerjarenbeleidsplan met bijbehorende begroting om tijdig op veranderende situaties te anticiperen.	
	Vermogensbeheer - verlies belegd vermogen	• Eenmalig groot waardeverlies door beurscrash; langjarige teruglopende aandelen- en obligatiekoersen	Beleggingsstatuut matig defensief; professionele vermogensbeheerder; toezicht externe adviseur, intern en door Financiële Audit Commissie	
	Overschrijding budget projecten	• Verlies vermogen door extra uitgaven; lagere externe financiering door terugloop vertrouwen; reputatieschade	Besluitvormingsprocedure voor projecten en de financiering hiervoor; continue budgetbewaking; aanbestedingsbeleid	
	Terugloop structurele bijdragen particulieren en bedrijven	• Minder beschikbare middelen voor aankopen, beheer en inrichting en restauratie	Zichtbaarheid organisatie; professionele werving; Laten zien aan organisaties en particulieren waarom hun bijdrage impact heeft.	
	Verlaging bijdrage Nationale Postcode Loterij	• Aanpassen hoogte bijdrage door NPL door niet nakomen voorwaarden of beschikbaar stellen (deel) gelden loterij aan andere beneficiënten	Uitdragen welke impact de bijdrage van de NPL heeft op het realiseren van de doelen door de organisatie. Handelen conform voorwaarden goede doelenorganisatie; CBF keur; transparantie inzet middelen	
	Bezuiniging subsidies overheden	• Verlagen subsidie door overheden als gevolg van bezuinigingen; wijziging politiek speelveld; afname waardering natuur en erfgoed; niet nakomen voorwaarden door de organisatie	Goede samenwerking overheden; invulling provinciale beleidsambities; maatschappelijk draagvlak; certificering als erkend natuur- en erfgoed beheerder	
	Covid; impact financiering lange termijn	• Terugloop externe financiering als gevolg van slechte economische omstandigheden en daarbij horende bezuinigingen bij overheden, organisaties en particulieren	Zorgen voor voldoende bewustwording voor natuur; zoek naar andere externe middelen; versterking eigen inkomsten	
	Lagere structurele inkomsten fondsen voor onderhoud erfgoed	• Afname Brim subsidie; afname bijdrage fondsen voor onderhoud erfgoed	Werken conform voorschriften Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud; fondsenwerving	
	Terugloop/negatieve exploitatie eigendommen	• Door inrichting natuurterreinen; lagere inkomsten uit pacht; hogere uitgaven beheer • Verbetering exploitatie eigendommen	Rendementseis aankopen en investeringen; versterking eigen inkomsten uit verhuur en pacht; versterking exploitatie eigendommen	

Laag	< € 100.000
Middel	€ 100.000 - € 1.000.000
Hoog	> € 1.000.000

Verantwoordingsverklaring goed bestuur

Het Groninger Landschap draagt het CBF-keur. Een van de voorwaarden is een verantwoordingsverklaring, waarin we laten zien hoe we invulling geven aan de drie principes van het Reglement van het CBF-keur.

- onderscheid de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren;
- optimaliseer de effectiviteit en efficiency van bestedingen;
- optimaliseer de omgang met belanghebbenden.

Onderscheid toezicht, besturen en uitvoeren

Het Groninger Landschap is een stichting met een directeur/bestuurder en een Raad van Toezicht. In de consolidatie zijn begrepen Stichting Het Groninger Landschap, Stichting Weltevreden, Stichting Beheer Borgterrein Ewsum en Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen.

De functie van toezicht ligt bij de Raad van Toezicht, de functie van bestuur bij de directeur/bestuurder en de functie uitvoering bij de werkorganisatie, daarbij ondersteund door de vrijwilligersorganisatie.

De Raad van Toezicht bestaat uit de voorzitter en leden. Belangrijke taken zijn het toezicht op het door de directeur gevoerde beleid. De directie neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek in de vergaderingen van de Raad van Toezicht worden besproken in aanwezigheid van de directeur. Verder verstrekken de directie en medewerkers mondelinge toelichtingen en vinden werkbezoeken plaats. Daarnaast worden desgewenst externe deskundigen geraadpleegd. De begroting, de jaarrekening, het jaarverslag, het meerjarenbeleidsplan en besluiten tot verwerving worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht.

Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Raad van Toezicht. Voor leden van de Raad van Toezicht is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. De leden van de Raad van Toezicht treden af conform een rooster van aftreden. Indien één of meer vacatures openstaan, wordt een profielschets van de beoogde leden opgesteld. De Raad van Toezicht stelt een wervingsprocedure vast en benoemt vervolgens op basis van een schriftelijke voordracht het nieuwe lid van de Raad van Toezicht. Het functioneren van de medewerkers wordt door de directeur geëvalueerd conform een vastgestelde beoordelingssystematiek. Het functioneren van de directeur wordt geëvalueerd door de Raad van Toezicht. De directie legt door middel van het jaarver-

slag en de jaarrekening verantwoording af aan de Beschermers, schenkers, sponsoren en de diverse subsidieverstrekkers. Het jaarverslag wordt tevens gepubliceerd op de website van Het Groninger Landschap. Het functioneren van (de leden van) de Raad van Toezicht, wordt elk jaar in een bijeenkomst van de Raad van Toezicht geëvalueerd. De relevante nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht en de directie staan vermeld op pagina 35 en 36.

Effectiviteit en efficiency van bestedingen

Door het vaststellen van het meerjarenbeleidsplan en meerjarenbegroting en de daaruit voortvloeiende jaarplannen en begrotingen geeft de directie richting aan de doelstellingen van Het Groninger Landschap. In het meerjarenbeleidsplan staan richtinggevende doelstellingen geformuleerd. In de begroting zijn per product doelstellingen aangegeven. Deze worden doorgevoerd in de werkplannen van de afzonderlijke afdelingen. Het monitoren en evalueren van de uitvoering van processen en activiteiten vindt plaats door middel van kwartaal- en jaarverslagen die tevens worden voorgelegd aan de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht wordt, op financieel vlak, ondersteund door een Financiële Audit Commissie. Deze commissie bestaat uit twee leden van de Raad van Toezicht. Het jaarverslag wordt ook getoetst aan het meerjarenbeleidsplan en de meerjarenbegroting. Beide plannen en het jaarverslag worden goedgekeurd door de Raad van Toezicht.

Directie en afdelingshoofden monitoren en evalueren de uitvoering van activiteiten en processen met behulp van de werkplannen en kwartaalrapportages van de betreffende afdeling. De financiële interne processen worden per kwartaal door middel van een management rapportage volgens een van tevoren opgesteld schema gemonitord. De AO-IC (administratieve organisatie en interne controle) wordt jaarlijks geactualiseerd en getoetst door de externe accountant. Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). Het vermogen wordt op een solide en defensieve wijze belegd.

Het bestedingspercentage doelstelling ten opzichte van de som der baten is gepresenteerd op pagina 78.

Het percentage kosten fondsenwerving in relatie tot de totale geworven baten is gepresenteerd op pagina 84.

Omgang met belanghebbenden

Het Groninger Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in medewerkers, vrijwilligers, Beschermers, schenkers, omwonenden, bezoekers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, pers, landbouw-, erfgoed-, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. De inhoud en kwaliteit van de verstrekte informatie wordt door de leidinggevenden gewaarborgd.

Het persbeleid is gericht op openheid. De specifieke doelgroepen worden met diverse communicatiemiddelen, zoals het kwartaalblad, het jaarverslag en de samenvatting van het jaarverslag, de website, sociale media, nieuwsbrieven, persberichten, gebiedsgerichte en projectgerichte informatiebijeenkomsten en door deelname aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden geïnformeerd.

Het communicatiebeleid van de stichting is vastgelegd in het meerjarenbeleidsplan. Het beleid is erop gericht om optimale relaties te hebben met belanghebbenden en belangstellenden en hen gericht te informeren, bijvoorbeeld over de betekenis van natuur, landschap en erfgoed, actuele ontwikkelingen, de activiteiten van de stichting en de besteding van de ontvangen gelden.

De informatieverstrekking vindt plaats via verschillende uitingen gericht op de relevante doelgroep, zoals publicaties, informatiepanelen, bezoekerscentra, overleggen met overheden, deelname aan netwerken en overlegorganen. Om daarnaast goed te kunnen voorzien in de informatiebehoeften van de belanghebbenden, zijn de diverse algemene communicatie-uitingen, zoals het kwartaalblad, de folders en de website, ondergebracht bij de afdeling Publiek & Relatie. Bezoekerscentra en door vrijwilligers georganiseerde excursies zijn een belangrijk communicatiemiddel voor de bezoekers van onze natuurgebieden. Genoemde middelen worden ingezet om elkaar te versterken. Belanghebbenden kunnen op één telefoonnummer en één algemeen e-mailadres terecht.

Het Groninger Landschap neemt deel aan verschillende structurele bestuurlijke overleggen met provincie, gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en natuur-, landbouw- en erfgoedorganisaties, zowel op provinciaal niveau als gebiedsgericht. Het Groninger Landschap maakt deel uit van de Coalitie Wadden Natuurlijk en is onderdeel van het Beheerders Collectief Waddenzee. Landelijk wordt onder de paraplu van LandschappenNL samengewerkt met alle provinciale landschapsorganisaties.

Het beleid met betrekking tot fondsenwerving

Het fondsenwervingsbeleid van de stichting is gericht op het werven van donateurs, bedrijfsvrienden, schenkingen en nalatenschappen. Het doel is om zoveel mogelijk Groningers 'Beschermer' van Het Groninger Landschap te laten worden. Wervingsacties zijn daar ook specifiek op gericht. Ten behoeve van de uitvoering van specifieke projecten worden wervingsactiviteiten ontwikkeld gericht op fondsen en bedrijven.

De stichting beschikt over een vastgelegde procedure om eventuele klachten en vragen zorgvuldig af te handelen. Tevens wordt tijdens de jaarlijkse beschermersbijeenkomst gelegenheid gegeven tot informatie-uitwisseling over het beleid van de stichting.

Jaarrekening 2020

(x 1.000 euro)

Stichting Het Groninger Landschap is keurmerkhouder van het CBF-keur. De geconsolideerde jaarrekening is ingericht conform de in de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen opgenomen richtlijnen. De richtlijn maakt onderdeel uit van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, opgesteld door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Financieringsstructuur

In de financieringsstructuur van Stichting Het Groninger Landschap zijn vier belangrijke geldstromen te onderkennen, te weten: het structurele deel van de exploitatie, de aankopen, het uitvoeren van éénmalige projecten en de bijzondere inkomsten.

Het structurele deel van de exploitatie

In dit structurele deel van de exploitatie worden alle baten en lasten ten behoeve van de eigen organisatie verantwoord, die nodig zijn om de bedrijfsvoering te laten functioneren. Dit deel van de exploitatie wordt gefinancierd met structurele inkomsten zoals bijdragen van Beschermers, beleggingen, beheersubsidies en inkomsten uit terreinen en gebouwen.

De aankopen

De aankopen van natuurterreinen en cultuurhistorische monumenten worden deels gefinancierd uit ontvangen subsidies van overheden. Het niet gesubsidieerde deel van deze aankoopkosten wordt gefinancierd uit fondsen, nalatenschappen en giften en het door de directie bestemde deel van het eigen vermogen voor aankopen, via de staat van baten en lasten.

Het uitvoeren van projecten

De kosten van eenmalige projecten worden voor een groot deel gefinancierd uit de hiervoor ontvangen subsidies van overheden en particuliere fondsen, waaronder de Nationale Postcode Loterij. Het niet gesubsidieerde deel wordt gefinancierd uit het door de directie bestemde deel van het eigen vermogen voor de uitvoering van projecten, via de staat van baten en lasten.

De bijzondere inkomsten

De bijzondere inkomsten bestaan uit inkomsten uit nalatenschappen, giften en sponsoring. Deze inkomsten, die in continuïteit gezien een onzeker karakter hebben, worden besteed aan aankopen en eenmalige projecten.

Reserves

De uitkomst van de staat van baten en lasten wordt bij besluit van de directie als volgt verdeeld:

- een dotatie c.q. onttrekking aan de continuïteitsreserve, voor de dekking van risico's op korte termijn, tot aan het gestelde maximum;
- een dotatie c.q. onttrekking aan de reserve projecten in het kader van de doelstelling;
- een dotatie c.q. onttrekking aan de reserve aankoop natuurterreinen en monumentale gebouwen.

Met deze wijze van financiering wordt getracht de continuïteit in de uitvoering van de doelstellingen van de stichting en een slagvaardige en doeltreffende inzet van de beschikbare middelen, te waarborgen. Het eigen vermogen en de toegenomen activiteiten ten aanzien van fondsenwerving voor projecten maken het de stichting mogelijk, haar bezittingen op een kwalitatief hoog niveau in te richten, te onderhouden en verder blijvend open te stellen.

Bestemmingsfondsen in relatie tot de reserves

Een gedeelte van de ontvangen baten die Het Groninger Landschap ontvangt bestaat uit bijdragen uit fondsen op naam. Derden kunnen middels deze fondsen zelf een specifieke bestedingsmogelijkheid bepalen.

Deze bijdragen van derden zorgen hierdoor mede voor instandhouding van specifieke natuurgebieden en/of monumenten.

De bestemmingsfondsen maken deel uit van het vermogen van de stichting. Indien de bijdragen aan de fondsen op naam in een verslagjaar niet direct worden besteed, neemt de omvang van deze fondsen toe. Het financiële resultaat van een verslagjaar wordt allereerst verdeeld over de bestemde fondsen, daar waar de bestemming dat voorschrijft of toelaat en vervolgens over de andere reserves.

Uitkomst van de staat van baten en lasten

De staat van baten en lasten over 2020 sluit met een overschot van 371 tegenover een overschot van 968 in 2019. Voor het jaar 2020 was een positief resultaat begroot van 18. Het overschot over 2020 is

voornamelijk het gevolg van hogere inkomsten uit nalatenschappen. Er is in 2020 meer geld besteed aan de realisatie van projecten en aankopen dan begroot.

Een uitgebreide analyse vindt u hieronder.

	Uitkomst 2020	Begroting 2020	Uitkomst 2019
Totale baten	9.429	5.565	8.912
Totale lasten	9.250	5.883	9.286
Saldo voor financiële baten en lasten	179	- 318	- 374
Financiële baten en lasten	192	336	1.342
Overschot c.q. tekort (-/-)	371	18	968

Uitkomst 2020 versus uitkomst 2019

Het verschil tussen het overschot van 2020 en het resultaat over 2019 kan als volgt worden verklaard:

Overschot 2020	371		
Resultaat 2019	968		
Vershil	- 597		
		Positief	Negatief
Hogere inkomsten uit nalatenschappen en legaten	1.232		
Hogere inkomsten uit schenkingen	51		
Hogere inkomsten uit Subsidie Natuur en Landschap	42		
Lagere inkomsten uit baten eigen producten, natuurbegraven			238
Hogere inkomsten uit overige baten, compensatie gebruik gronden	57		
Hogere eigen bijdrage aan projecten en aankopen in 2020			467
Hogere dotatie voorziening groot onderhoud in 2020			42
Hogere salariskosten in 2020			152
Lagere reis-, en opleidingskosten in 2020	73		
Hogere kantoor- en algemene kosten in 2020			44
Saldo financiële baten en lasten lager in 2020			1.150
Overige	41		
	1.496		2.093
Vershil	- 597		

Uitkomst 2020 versus begroting 2020

Het verschil tussen het overschot in 2020 en het begrote overschot voor 2020, kan als volgt worden verklaard:

Overschot 2020	371		
Begroot overschot 2020	18		
Vershil	353		
		Positief	Negatief
Hogere inkomsten uit nalatenschappen en legaten	1.080		
Hogere inkomsten uit schenkingen	74		
Hogere inkomsten uit Subsidiestelsel Natuur en Landschap	40		
Hogere inkomsten baten uit eigen producten, verhuur en natuurbegraven	97		
Hogere inkomsten overige baten, compensatie gebruik gronden	148		
Hogere eigen bijdrage aan projecten en aankopen			870
Hogere dotatie voorziening groot onderhoud			64
Hogere personeelskosten			71
Lagere reis- en opleidingskosten	101		
Saldo financiële baten en lasten lager dan begroot			144
Overige			38
	1.540		1.187
Vershil	353		

Nettoresultaat uit beleggingen

Het rendement in 2020 op de beleggingen was 2,1%, het rendement in 2019 was 11,3%.

Eigen bijdrage aan projecten en aankopen

De eigen bijdrage aan aankopen is nader gespecificeerd op pagina 67.

De eigen bijdrage aan projecten is nader gespecificeerd op pagina 81.

Voorziening versus reserves en bestemmingsfondsen

Voor het groot onderhoud aan gebouwen, monumenten en terreinen is onder het vreemde vermogen een voorziening opgebouwd. De dotaties aan deze voorziening worden gedaan via de staat van baten en lasten en hebben rechtstreeks invloed op het resultaat.

De reserves en bestemmingsfondsen worden gepresenteerd onder het eigen vermogen. Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves en bestemmingsfondsen vinden plaats na resultaatverdeling en hebben geen invloed op de hoogte van het resultaat zelf, maar op de uiteindelijke verdeling van het resultaat.

Begroting 2021

De geconsolideerde begroting is opgenomen op pagina 47.

Haren, 19 mei 2021

Marco Glastra
directeur

Geconsolideerde balans (na bestemming saldo) per 31 december 2020

(x 1.000 euro)

Crutto's

	31 december 2020		31 december 2019	
ACTIVA				
Materiële vaste activa	1.211		1.216	
Financiële vaste activa	445		425	
		1.656		1.641
Vorraden	25		25	
Vorderingen en overlopende activa	5.056		5.142	
Effecten	7.863		12.622	
Liquide middelen	5.729		1.542	
		18.673		19.331
Totaal		20.329		20.972
PASSIVA				
Reserves en fondsen				
Reserves				
· Continuïteitsreserve	3.110		3.013	
· Bestemmingsreserves	7.834		7.198	
		10.944		10.211
Fondsen				
· Bestemmingsfondsen		2.241		2.603
		13.185		12.814
Voorzieningen		2.935		2.847
Langlopende schulden		208		266
Kortlopende schulden		4.001		5.045
Totaal		20.329		20.972

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2020

(x 1.000 euro)

Borgfleurkes bij de Ennemaborg in Midwolda

	Werkelijk 2020	Begroot 2020	Werkelijk 2019
Baten:			
Baten van particulieren	1.849	685	551
Baten van bedrijven	1.610	558	774
Baten van loterijorganisaties	945	938	938
Baten van subsidies van overheden	3.540	2.175	4.974
Baten van andere organisaties zonder winststreven	245	177	243
Som van de geworven baten	8.189	4.533	7.480
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.092	1.032	1.341
Overige baten	148	-	91
Som van de baten	9.429	5.565	8.912
Lasten:			
Besteed aan doelstellingen			
Natuurterreinen			
- aankopen	535	25	248
- projecten	1.130	809	2.989
- beheer	2.136	2.208	2.070
	3.801	3.042	5.307
Cultuurhistorisch erfgoed			
- aankopen	33	31	198
- projecten	2.449	94	995
- beheer	1.040	980	1.010
	3.522	1.105	2.203
Voorlichting en educatie			
- projecten	284	128	184
- uitvoeringskosten	981	976	987
	1.265	1.104	1.171
	8.588	5.251	8.681
Wervingskosten	263	248	233
Kosten beheer en administratie	399	384	372
Som van de lasten	9.250	5.883	9.286
Saldo voor financiële baten en lasten	179	- 318	- 374
Saldo financiële baten en lasten	192	336	1.342
Resultaat	371	18	968
Resultaatbestemming			
Toevoeging/onttrekking aan:			
continuïteitsreserve	97		193
bestemmingsreserves	636		960
bestemmingsfondsen	- 362		- 185
	371		968

Subsidies en kosten voor projecten en aankopen worden PM begroot.

Het is niet mogelijk om de voortgang van de realisatie van projecten en aankopen en de daarbij horende vrijval van subsidies en kosten specifiek te plannen. In de begroting zijn derhalve de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij en een deel van de begrote nalatenschappen en schenkingen als beschikbare bijdrage voor projecten opgenomen.

Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening 2020

Eidereend

Algemeen

Grondslagen

Als houder van het keurmerk van het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF-Keur) is de jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap opgesteld en ingericht conform de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen. De jaarrekening 2020 is opgesteld overeenkomstig de richtlijn RJ 650.

Algemene gegevens en groepsverhoudingen

Stichting Het Groninger Landschap is statutair gevestigd in Groningen en houdt kantoor te Haren, op het adres Rijsstraatweg 333. Het Kamer van Koophandel nummer van de stichting is 41009551.

De belangrijkste activiteiten zijn beheer en instandhouding van natuur en cultuurhistorische gebouwen en objecten in de provincie Groningen en het geven van voorlichting hierover.

Continuïteitsveronderstelling

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Verslaggevingperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslagperiode van een jaar. Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar.

Verbonden rechtspersonen

Alle verbonden rechtspersonen zijn toegelicht bij de consolidatiekring.

Consolidatie

Consolidatie heeft voor 100% plaatsgevonden en er zijn geen minderheidsbelangen. De geconsolideerde jaarrekening is opgemaakt conform de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen. In de consolidatie zijn de drie hieronder vermelde stichtingen opgenomen. De cijfers van de stichtingen zijn volgens genoemde richtlijnen vastgesteld. De directie van de Stichtingen wordt gevoerd door de directie van stichting Het Groninger Landschap. B.V. Restaurant Koetshuys De Ennemaborgh is in 2020 geliquideerd en maakt geen onderdeel meer uit van de geconsolideerde jaarrekening. Het koetshuis bij de Ennemaborgh was voorheen in gebruik als restaurantbedrijf. Het koetshuis is medio 2020/2021

verbouwd tot bezoekerscentrum en zal niet meer als restaurant fungeren. Na de liquidatie van de B.V. is het koetshuis onderdeel van de exploitatie van Stichting Het Groninger Landschap. De onderlinge vorderingen en schulden van de B.V. en de stichting zijn met elkaar vereffend.

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de stichting en haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend dan wel waarover de centrale leiding bestaat.

Nieuw verworven deelnemingen worden in de consolidatie betrokken vanaf het tijdstip waarop beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Afgestoten deelnemingen worden in de consolidatie betrokken tot het tijdstip van beëindiging van deze invloed.

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd, waarbij het minderheidsbelang van derden afzonderlijk tot uitdrukking is gebracht.

Stichting Beheer Borgterrein Ewsum

Doelstelling: beheer en openstelling borgterrein Ewsum te Middelstum.

Stichting Weltevreden

Doelstelling: het verschaffen van huisvesting aan senioren en alleenstaanden en in het algemeen het verlenen van ondersteuning, waar en voor zover zulks mogelijk is; voor de huisvesting komen inzonderheid inwoners of oud-inwoners der gemeente Haren in aanmerking.

Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen

Doelstelling: het verwerven, beheren en in stand houden van monumenten in de zin van de Monumentenwet en deze ten dienste stellen van ethische, culturele en maatschappelijke doeleinden.

Waarderingsgrondslagen balans

Grondslagen van waardering van activa en passiva

De algemene grondslag voor de waardering van de activa en passiva is de verkrijgingsprijs of de vervaardigingsprijs. Voor zover niet anders vermeld, worden activa en passiva opgenomen voor de geamortiseerde kostprijs. De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de stichting zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De volgende waarderingsgrondslag is naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereist schattingen en veronderstellingen:

- de inschatting van de voorziening groot onderhoud.

Materiële vaste activa

Bedrijfsmiddelen

Kantoorgebouw

Het kantoorgebouw wordt gewaardeerd tegen verkrijging- of vervaardigingsprijs onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen op basis van een vast per-

centage van de verkrijging- of vervaardigingsprijs. Het afschrijvingspercentage bedraagt 2% per jaar.

Natuurterreinen en monumentale gebouwen

Stichting Het Groninger Landschap schaft in het kader van haar doelstelling natuurterreinen en monumenten aan en houdt deze middels beheer in stand. Instandhouding betekent ook dat de natuurterreinen en monumenten niet worden vervreemd. De toekomstige exploitatie van natuurgebieden en monumenten is negatief. Derhalve worden de natuurgebieden en monumenten niet gewaardeerd.

Niet gesubsidieerde aankoopkosten worden, via de staat van baten en lasten, ineens ten laste van het bestemde vermogen voor aankopen natuurterreinen en monumentale gebouwen gebracht. De stichting heeft de verwerkingswijze in de toelichting op de investeringen uiteengezet en tevens de niet gesubsidieerde aankoopkosten van de investeringen in het verslagjaar vermeld.

Machines en inventarissen

Gewaardeerd tegen aanschaffingskosten onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen op basis van 10-33% van de aanschaffingskosten. De aanschaffingen vinden plaats in het kader van de doelstelling.

Financiële vaste activa

Hypothecaire lening

De tot financiële vaste activa behorende vorderingen (leningen) worden na de eerste waardering in beginsel opgenomen tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien er geen sprake is van agio of disagio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de aflossingswaarde van de vorderingen. Het betreft een verstrekte lening met een rentepercentage van 1%. Er is geen aflossingsschema overeengekomen.

Participatie Zonneweide

In het kader van duurzaamheid, is in 2020 geparticipeerd in Energie Coöperatie Zonneweide te Glimmen. De opgenomen waarde betreft de inschrijfwijze van de participatie.

Voorraden

Voorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere marktwaarde.

Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

Vorderingen en overlopende activa

De eerste waardering van vorderingen is tegen reële waarde, inclusief transactiekosten. De vervolgwaaardering van vorderingen is tegen geamortiseerde kostprijs. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid. De

te verwachten maar nog niet ontvangen erfstellingen en legaten zijn vastgesteld aan de hand van betrouwbare berichtgevingen over de omvang.

Effecten en overige beleggingen

De aandelen en bedrijfsobligaties worden gewaardeerd op reële waarde. Binnen het mandaat van de vermogensbeheerders kunnen liquide middelen worden aangehouden. Die liquide middelen kunnen worden aangehouden onder de overige beleggingen.

Liquide middelen

De liquide middelen betreffen vrij opneembare banktegoeden en worden gewaardeerd op nominale waarde.

Reserves

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd om de continuïteit te waarborgen ingeval van (tijdelijke) sterk tegenvallende opbrengsten. De continuïteitsreserve is door de directie bepaald op tenminste 1 maal en maximaal 1,5 maal van de kosten van de werkorganisatie.

Bestemmingsreserves

De beperkte bestedingsmogelijkheid van de bestemmingsreserve is door de directie bepaald. De bestedingsmogelijkheid betreft geen verplichting, de directie is bevoegd tot opheffing van de beperking.

Fondsen

Bestemmingsfondsen

Bestemmingsfondsen betreffen middelen die zijn verkregen met een door derden aangegeven specifieke bestemming.

Bestemming saldo baten en lasten

De bestemming van het saldo baten en lasten geschiedt conform het besluit van de directie en is opgenomen als toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2020.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is in te schatten. De voorziening is gewaardeerd tegen contante waarde waarbij gerekend is met een verdisconteringsvoet van 0%.

Wanneer verplichtingen naar verwachting door een derde zullen worden vergoed, wordt deze vergoeding als een actief in de balans opgenomen indien het waarschijnlijk is dat deze vergoeding zal worden ontvangen bij de afwikkeling van de verplichting.

Groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed

Voor verwachte kosten inzake onderhoud van cultuurhistorisch

erfgoed is een voorziening gevormd, gebaseerd op een meerjarenonderhoudsplan voor de komende 50 jaar.

Groot onderhoud natuurterreinen

Voor verwachte kosten inzake grote onderhoudswerkzaamheden in de natuurterreinen is een voorziening gevormd, gebaseerd op een meerjarenonderhoudsplan voor de komende 10 tot 20 jaar.

Schulden

Onder de langlopende schulden worden schulden opgenomen met een resterende looptijd van meer dan één jaar. De kortlopende schulden hebben een verwachte looptijd van maximaal één jaar. De schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de baten en de lasten over het verslagjaar, met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde waarderingsgrondslagen.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben, uitgaande van historische kosten. Verliezen worden verantwoord als deze voorzienbaar zijn; baten worden verantwoord als deze gerealiseerd zijn.

De baten uit loterijen waarin begrepen de opbrengst uit de Nationale Postcode Loterij, worden verantwoord in het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Giften en nalatenschappen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin de omvang met een redelijke mate van zekerheid kan worden vastgesteld. Bestedingen, subsidies en particuliere bijdragen met betrekking tot natuurontwikkeling-, cultuurhistorisch erfgoed- en openstellingsprojecten worden toegerekend op basis van voortgang van het project.

De overige bestedingen worden verantwoord in het jaar waarin de werkzaamheden zijn uitgevoerd.

Baten van particulieren

De baten van particulieren bevatten de ontvangsten van Beschermers en niet-beschermers middels donaties, nalatenschappen, legaten en schenkingen.

Baten van bedrijven

De baten van bedrijven bevatten de ontvangsten van bedrijven voor de realisatie van projecten en aankopen en het onderhoud van natuur en gebouwen.

Baten van loterijorganisaties

De baten die hieronder worden verantwoord bevatten de ontvangsten van de Nationale Postcode Loterij.

Baten van subsidies van overheden

Overheidssubsidies worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruitontvangen baten zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat zal worden voldaan aan de daaraanverbonden voorwaarden. Subsidies ter compensatie van de door de stichting gemaakte kosten worden als opbrengsten in de winst-en-verliesrekening opgenomen in dezelfde periode als die waarin de kosten worden gemaakt.

Baten van andere organisaties zonder winststreven

De baten van andere organisaties zonder winststreven bevatten de baten die zijn ontvangen van stichtingen en fondsen zonder winststreven voor de realisatie van de projecten en aankopen en het onderhoud van natuur en gebouwen.

Saldo financiële baten en lasten

Het saldo financiële baten en lasten is het saldo

tussen de directe baten uit beleggingen, de ongerealiseerde koersresultaten en de kosten voor beleggingen.

De directe baten uit beleggingen betreffen de ontvangen dividenden en interest van effecten, alsmede de rente op banktegoeden.

De ongerealiseerde en de gerealiseerde koersresultaten uit beleggingen worden hier verantwoord. Voor het ongerealiseerde deel van de koersresultaten wordt een bestemmingsreserve gevormd.

Kosten beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bestaan uit de kosten van de directie en de administratie. Stichting Het Groninger Landschap hanteert bij de vaststelling van deze kosten de aanbevelingen van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen.

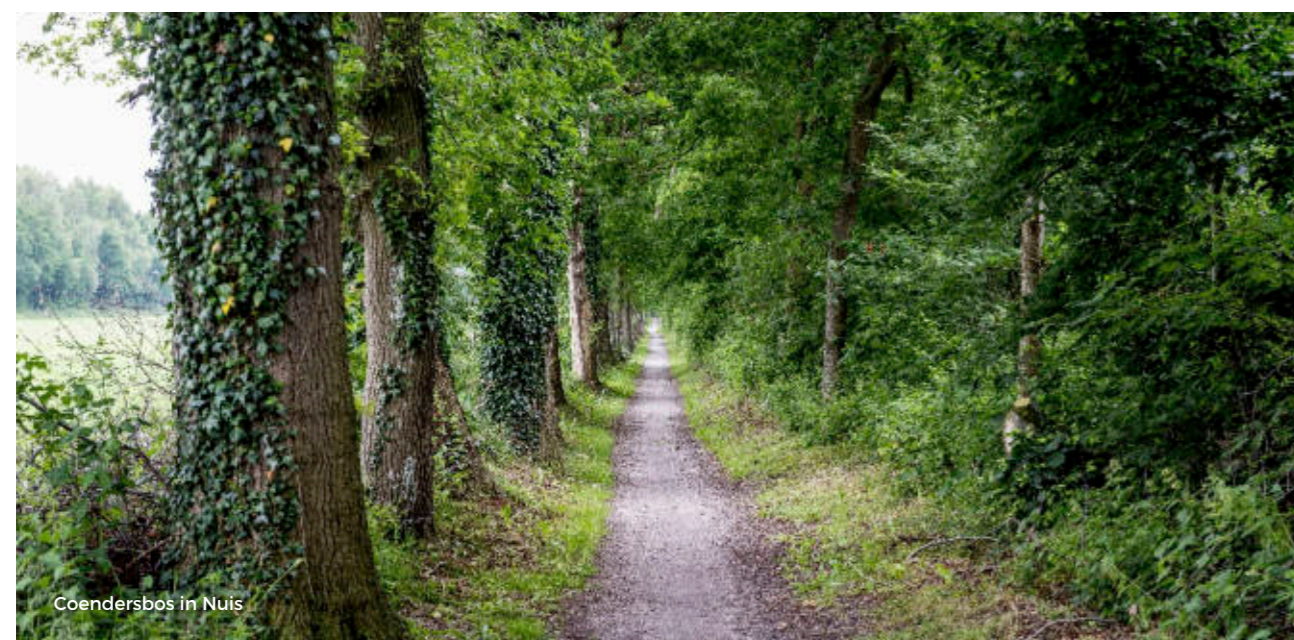
Personele kosten

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de resultatenrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenen

De aan Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw te betalen premie wordt als last in de winst-en-verliesrekening verantwoord en, voor zover de aan het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw te betalen premie nog niet is voldaan, als verplichting op de balans opgenomen.

Het Groninger Landschap heeft geen verplichting tot het doen van aanvullende bijdragen in het geval van een tekort bij het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw, anders dan het voldoen van toekomstig hogere premiebijdragen. Om deze reden worden de op een periode betrekking hebbende premiebijdragen in die periode ten laste van het resultaat gebracht.

Toelichting op de geconsolideerde balans

31 december 2020

(x 1.000 euro)

Materiële vaste activa

Bedrijfsmiddelen

Kantoorgebouw

Het kantoorgebouw is in gebruik voor de bedrijfsvoering. Dit betreft het kantoorgebouw aan de Rijksstraatweg 333 te Haren.

Direct in gebruik voor de doelstelling

De machines, inventaris, natuurterreinen en erfgoed zijn in gebruik voor de doelstelling.

Natuurterreinen

Aankopen natuurgebieden en erfgoed

In 2020 is het eigendom met 18 hectare toegenomen.

De 18 hectare zijn aangekocht in het Hunzedal waarvan 1 hectare in de Hunzezone.

Het verloop in 2020 is als volgt:

	Kantoorgebouw	Machines en inventarissen	Natuurterreinen en erfgoed	Totaal
Cum. aanschaffingskosten 1 jan 2020	1.529	890	-	2.419
Cum. afschrijvingen 1 jan 2020	- 506	- 697	-	- 1.203
Boekwaarde 1 januari 2020	1.023	193	-	1.216
Investeringen	-	111	508	619
Ontvangen subsidies	-	-	-	-
Eigen bijdrage	-	-	- 508	- 508
Afschrijving 2020	- 31	- 85	-	- 116
Totaal mutaties	- 31	26	-	- 5
Boekwaarde per 31 december 2020	992	219	-	1.211
Als volgt gespecificeerd:				
Cum. aanschaffingskosten t/m 2020	1.529	910	-	2.439
Cum. afschrijvingen t/m 2020	- 537	- 691	-	- 1.228
Boekwaarde per 31 december 2020	992	219	-	1.211

De eigen bijdrage aan aankopen van natuurterreinen en opstallen in 2019 was 395.

Financiële vaste activa

	31-12-2020	31-12-2019
Hypothecaire lening	425	425
Participatie Zonneweide Glimmen	20	-
Totaal	445	425

Hypothecaire lening

De lening is verstrekt in het kader van de doelstelling.

Om het beheer van de natte gronden in het Zuidlaardermeergebied mogelijk te maken, moet de uitvoering hiervan op een deskundige manier en met de inzet van het juiste materieel worden uitgevoerd. Om dit duurzaam mogelijk te maken, is in 2009 aan een agrariër een hypothecaire lening van 425 verstrekt met als onderpand een gebouw. Het betreft een lening met een rentepercentage van 1%. Er is geen aflossingsschema overeengekomen.

Participatie Zonneweide

In het kader van duurzaamheid, is in 2020 geparticipeerd in Energie Coöperatie Zonneweide te Glimmen. Deze participatie komt overeen met circa 50% van het stroomgebruik van Huize Weltevreden in Glimmen en ons kantoor in Haren.

Voorraden

Het betreft vee dat wordt ingezet bij het beheer van de terreinen en de voorraad verkoopartikelen uit de bezoekerscentra. De voorraden worden ingezet in het kader van de doelstelling.

Vorderingen en overlopende activa

Het verloop over 2020 is als volgt:

	31-12-2020	31-12-2019
Belastingen en sociale premies	29	134
Subsidie - beheer	1.651	1.609
Interest	26	44
Huren, pachten	58	57
Projecten in uitvoering	93	-
Projectsubsidies	862	2.164
Onderhoudssubsidie	161	101
Bijdrage beheer door bedrijven	30	30
Erfstellingen en legaten	1.050	-
Baten van loterijorganisaties	938	938
Diversen	158	65
Totaal	5.056	5.142

Projectsubsidies

	31-12-2020	31-12-2019
Te vorderen subsidies projecten:		
Project natuurverbetering Polder Breebaart	463	1.820
Project Atlantikwall	129	210
Project Kleine Polder	78	95
Project herstel historische tuin Weltevreden	37	-
Project herstel boerderij De Haver	89	-
Project inrichting bezoekerscentrum Ennemaborg	26	-
Project herstel boerderij Melkema	23	-
Project Midwolder Bouwten	-	24
Overige projecten	17	15
Totaal	862	2.164

De te vorderen projectsubsidies hebben betrekking op (deels) afgeronde projecten. De bijdrage voor het project natuurverbetering Polder Breebaart en Atlantikwall wordt in het tweede kwartaal van 2021 ontvangen. De overige projectbijdragen betreffen bijdragen voor projecten in uitvoering en worden periodiek gedeclareerd bij de subsidieverstrekkers.

De beheersubsidie betreft de te ontvangen subsidies van de provincie Groningen.

Deze subsidie, Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) wordt jaarlijks achteraf in januari ontvangen en is voor 2020 vastgesteld op 1.651.

De vordering uit erfstellingen en legaten is vastgesteld op basis van de opgave van de executeur van de nalatenschap. De afwikkeling van de nalatenschap zal plaats vinden in het eerste halfjaar van 2021.

Onder de kortlopende vorderingen staan vorderingen met een looptijd van minder dan 1 jaar verantwoord. Vorderingen die betrekking hebben op een periode gelegen na één jaar na balansdatum zijn verwerkt onder de financiële vaste activa.

Beleggingen

	31-12-2020		31-12-2019	
Spaarrekeningen	333	4,2%	136	1,1%
Obligaties	4.522	57,5%	7.444	59,0%
Aandelen	3.008	38,3%	5.042	39,9%
Totaal	7.863		12.622	

In 2020 is de verdeling van het belegde vermogen conform het vastgestelde beleggingsbeleid uitgevoerd. Het vermogensbeheer is uitbesteed aan de Triodos Bank.

Om onnodig koersverlies te voorkomen, is met de vermogensbeheerder afgesproken dat de verdeling van het vermogen niet op dagbasis in overeenstemming hoeft te zijn met het vastgestelde beleggingsbeleid. Bovenstaande effectenportefeuille wordt volledig ingezet voor de financiering van activiteiten ten behoeve van de doelstelling.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). De belegging van het vermogen zal op solide en defensieve wijze geschieden, waarbij de verdeling van het te beleggen vermogen tussen de verschillende categorieën als volgt wordt samengesteld:

Asset Allocatie (defensief)	weging		
	neutraal	min.	max.
Aandelen	40,0 %	35,0 %	45,0 %
Obligaties	60,0 %	45,0 %	65,0 %
Liquiditeiten	0,0 %	0,0 %	20,0 %
Totaal	100,0%		

	Spaarrekening	Obligaties	Aandelen	Totaal
Stand per 1 januari 2020	136	7.444	5.042	12.622
Aankopen	-	1.219	680	1.899
Verkopen / mutaties	197	- 4.184	- 2.905	- 6.892
Ongerealiseerde waardeverschillen	-	43	191	234
Stand per 31 december 2020	333	4.522	3.008	7.863

Liquide middelen

	31-12-2020	31-12-2019
Banken spaarrekeningen	501	831
Banken rekening-courant	5.220	703
Kasmiddelen	8	8
Totaal	5.729	1.542

Eigen vermogen

Het verloop over 2020 is als volgt:

	Stand per 31-12-2019	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2020
Continuïteitsreserve	3.013	97	-	3.110
Bestemmingsreserves	7.198	2.230	1.594	7.834
Totaal	10.211	2.327	1.594	10.944

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is bestemd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de stichting ook in de toekomst aan de lopende verplichtingen kan worden voldaan.

De termijn voor het ingeschatte risico is gebaseerd op lopende verplichtingen en vastgesteld op een termijn van 1 jaar. De continuïteitsreserve is daarom per 31 december 2020 vastgesteld op 1 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. De kosten voor de werkorganisatie betreffen kosten voor personeel, kantoor en algemene kosten en de belastingen. De hoogte van de continuïteitsreserve valt binnen de omvang die door de directie is vastgesteld namelijk tenminste 1 maal en maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten voor de werkorganisatie.

Bestemmingsreserves

Het verloop over 2020 is als volgt:

	Stand per 31-12-2019	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2020
Projecten in het kader van de doelstelling	1.487	535	826	1.196
Projecten fondsenwerving	30	30	30	30
Aankoop natuurterreinen en monumentale gebouwen	3.111	1.554	70	4.595
Reserve activa bedrijfsvoering	1.023	-	31	992
Reserve activa doelstelling	218	111	85	244
Reserve waardeverschillen effecten	1.329	-	552	777
Totaal	7.198	2.230	1.594	7.834

Op bovenstaande bestemmingsreserves berust geen verplichting. De beperkte bestedingsmogelijkheid is aangegeven door de directie.

Fondsen

De beperkte bestedingsmogelijkheid van de fondsen is aangegeven door derden.

Het verloop over 2020 is als volgt:

	Stand per 31-12-2019	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2020
C.P. Sikkemafonds	156	-	-	156
Fonds wintervoeding	2	-	-	2
Waterconvenantsfonds	1.803	454	851	1.406
Kikkomanfonds	5	20	23	2
Mulder Premie Fonds	582	-	54	528
Het Blauwe Kleifonds	55	50	52	53
Thies Dijkhuis Fonds	-	139	45	94
Totaal	2.603	663	1.025	2.241

Het C.P. Sikkemafonds is bestemd voor niet gesubsidieerde aankopen van kwelders. Het fonds Wintervoeding is bestemd voor het bijvoeren van vogels in strenge winters.

Het Waterconvenantsfonds is in 1999 ingesteld naar aanleiding van het met het Waterbedrijf Groningen overeengekomen waterconvenant. De beschikbaar gestelde bedragen van 454 per jaar zijn bestemd voor verwerving, inrichting en beheer van de bezittingen in het Hunzedal. In 2020 is 851 besteed aan aankopen, projecten en onderhoud in het Hunzedal.

Voor het project Water over Wolfsbarge stelde Kikkoman Foods Europe B.V., met ingang van het jaar 2000, bijdragen ter beschikking ter dekking van de niet gesubsidieerde projectkosten alsmede voor de onderhoudskosten. In 2017 is een nieuwe overeenkomst met Kikkoman Foods Europe B.V. overeengekomen voor een periode van 5 jaar. Kikkoman Foods Europe B.V. stelt op basis van dezelfde voorwaarden voor deze periode een bijdrage van 20 per jaar ter beschikking. In 2020 is 23 besteed aan beheerkosten.

Het Mulder Premie Fonds is bestemd voor het herstel en het behoud van cultuurhistorische waarden en landschapselementen in het landelijk Gorecht-gebied. In 2020 is 54 besteed aan beheerkosten en projectkosten.

Het Blauwe Kleifonds is bestemd voor de aankoop van natuurterreinen en voor projecten voor natuurherstel. In 2019 is een nieuwe schenkingsovereenkomst ontvangen voor een periode van 5 jaar. De jaarlijkse schenking is 50 per jaar, in 2020 is 52 aan het fonds onttrokken.

In 2020 is het Thies Dijkhuis Fonds ingesteld. Het fonds is bestemd voor het herstel van de boerderij van de voormalig eigenaar, Thies Dijkhuis. Ook kunnen de inkomsten worden aangewend worden voor aankopen en kleinschalige inrichting in de Hunzezone.

Voorzieningen

Het verloop over 2020 is als volgt:

	Stand per 31-12-2019	Dotaties	Onttrokken	Stand per 31-12-2020
Voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed	2.726	221	167	2.780
Voorziening groot onderhoud natuurreservaten	121	34	-	155
Totaal	2.847	255	167	2.935

Voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht op de gebouwen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend. Voor 2021 wordt verwacht dat 172 uit de voorziening wordt ingezet voor groot onderhoud.

Voorziening groot onderhoud natuurterreinen

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht in de natuurterreinen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend. Voor 2021 wordt verwacht dat 60 uit de voorziening wordt ingezet voor groot onderhoud.

Langlopende schulden

Het verloop over 2020 is als volgt:

	Hypotheek Stichting Nationaal Restauratiefonds	Particuliere lening	Totaal langlopende schulden
Stand per 31 december 2019	226	98	324
Opgenomen leningen	-	-	-
Afgepast in 2020	- 9	- 49	- 58
	217	49	266
Aflossingen 2021, schulden op korte termijn	- 9	- 49	- 58
Stand per 31 december 2020	208	-	208

De totale langlopende schuld met een looptijd langer dan 5 jaar is 170. Dit betreft de hypotheek verstrekt door Stichting Nationaal Restauratiefonds.

Hypotheek verstrekt door Stichting Nationaal Restauratiefonds

Betreft een in 2011 verstrekte hypothecaire lening voor de restauratie van een boerderij in Nuis. Het betreft een annuïteiten-hypotheek met een looptijd van 30 jaar. De verschuldigde rente bedraagt 1,5% per jaar.

Particuliere lening

Betreft een in 2017 verstrekte lening voor de verwerving van boerderij Mellemaheerd in Nieuweschans. Het betreft een lening met een looptijd van 5 jaar, met jaarlijks gelijke termijnen. De aflossing van de lening evenals de verschuldigde rente van 2%, wordt in 5 jaarlijkse gelijke termijnen door de voorgaande eigenaar geschonken. De schenking van de aflossing in 2020 en de verschuldigde rente over 2020 is onder schenkingen van particulieren verantwoord.

Schulden en overlopende passiva

Het verloop over 2020 is als volgt:

	31-12-2020	31-12-2019
Binnen één jaar vervallende aflossingen op langlopende schulden	58	58
Vooruitontvangen donaties en schenkingen	97	73
Belastingen en sociale premies	112	107
Salarissen en personeelskosten	112	135
Projecten	2.940	3.856
Crediteuren	555	739
Vooruitontvangen huren	58	53
Nog te ontvangen facturen	22	21
Diversen	47	3
Totaal	4.001	5.045

Onder de kortlopende schulden staan verplichtingen met een looptijd van minder dan één jaar verantwoord. Verplichtingen die betrekking hebben op jaren gelegen na één jaar na balansdatum zijn verwerkt onder de langlopende schulden.

Onder de kortlopende schulden voor projecten is de bijdrage van de NAM voor het onderhoud van boerderij De Haver, boerderij Occo Reintiesheerd en boerderij Melkema opgenomen.

Alhoewel de bijdrage een langlopend karakter heeft, wordt de bijdrage gepresenteerd onder de kortlopende schulden.

Financiële instrumenten

Algemeen

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de stichting blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. Deze betreffen financiële instrumenten die in de balans zijn opgenomen.

De stichting handelt niet in deze financiële derivaten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken. Bij het niet nakomen door een tegenpartij van de aan de stichting verschuldigde betaling blijft het eventuele daaruit voortvloeiende verlies beperkt tot de marktwaarde van het desbetreffende instrument. De contractwaarde of fictieve hoofdsommen van de financiële instrumenten zijn slechts een indicatie van de mate waarin van dergelijke financiële instrumenten gebruik wordt gemaakt en niet van het bedrag van de krediet- of marktrisico's.

Kredietrisico

De vorderingen zijn veelal vorderingen op subsidieverstrekkers als provincie Groningen, gemeenten en andere overheden. Bij deze instellingen is het risico dat deze posities niet zullen worden betaald gering. De vorderingen inzake legaten en nalatenschappen zijn opgenomen op basis van de ontvangen beschikkingen van de notaris.

Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De stichting heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

Reële waarde

De reële waarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, effecten, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Niet in Balans opgenomen verplichtingen

De waardering van het recht op vakantiedagen per 31 december 2020 is niet opgenomen onder de kortlopende schulden. In de CAO is bepaald dat het aantal dagen die meegenomen mogen worden naar het volgende kalenderjaar beperkt is.

De gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum.

Leinwijk bij Kropswolde

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2020

(x 1.000 euro)

Molen Fram in Woltersum

Baten

Baten van particulieren

In het boekjaar zijn van particulieren de onderstaande bijdragen ontvangen:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Contributies Beschermers	357	360	346
Giften en schenkingen	249	175	198
Nalatschappen en legaten	1.238	150	6
Projectbijdragen particulieren	5	-	1
Totaal	1.849	685	551

Schenkingen

Onder schenkingen is 50 opgenomen als schenking voor het Blauwe Kleifonds. Voor een nadere toelichting zie pagina 70 en 71 onder Fondsen.

Projectbijdragen voor particulieren

Betreft bijdragen door particulieren voor projecten. Voor een nadere toelichting zie pagina 82 subsidies en bijdragen projecten.

Baten van bedrijven

In het boekjaar zijn van bedrijven de onderstaande bijdragen ontvangen:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Contributies Vrienden	44	55	44
Waterbedrijf Groningen - Waterconvenantsfonds	454	454	454
Kikkoman Foods Europe - Kikkomanfonds	20	20	20
Bedrijven, bijdrage beheer	30	29	36
Bedrijven, bijdragen projecten	1.062	-	220
Totaal	1.610	558	774

Projectbijdragen voor bedrijven

Betreft bijdragen voor projecten van bedrijven. Voor een nadere toelichting zie pagina 82 subsidies en bijdragen projecten.

Baten van loterijorganisaties

In het boekjaar is de onderstaande bijdrage ontvangen:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Nationale Postcode Loterij- bijdrage projecten	938	938	938
Nationale Postcode Loterij- bijdrage Nederland Zoemt	7	-	-
Totaal	945	938	938

Nationale Postcode Loterij

In 2015 is een nieuw contract tussen LandschappenNL (het samenwerkingsverband van de 12 provinciale landschappen) en de Nationale Postcode Loterij afgesloten voor een periode van 5 jaar. LandschappenNL is door de Nationale Postcode Loterij aangewezen als beneficiant en deelt mee in de opbrengsten uit de loterij. In het verslagjaar wordt door ons evenals in 2019

938 ontvangen. Voor het project "Nederland Zoemt", een project dat voedselvoorziening en nestgelegenheid voor wilde bijen stimuleert, is 7 ontvangen.

Het aan LandschappenNL uit te keren bedrag wordt jaarlijks door de Nationale Postcode Loterij bepaald.

Sinds 1996 worden de provinciale landschappen gesteund door de Nationale Postcode Loterij. De bijdragen zijn van groot belang en stellen de landschappen al jarenlang in staat om talrijke natuurprojecten te realiseren.

Baten van subsidies van overheden

In het boekjaar zijn door overheden de volgende subsidies verstrekt:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Incidentele subsidies			
Projecten	1.315	p.m.	2.807
Structurele subsidies			
Provincie Groningen, Subsiestelsel Natuur en Landschap	1.651	1.611	1.609
Provincie Groningen, beheersubsidie Kwelders	65	67	67
Budgetsubsidie, provincie Groningen	440	436	430
Subsidie uitvoeringsprogramma Cultuur, provincie Groningen	41	40	40
Subsidie steunmaatregelen Cultuur, provincie Groningen	7	-	-
Gemeentelijke onderhoudssubsidie molens	21	21	21
Totaal	3.540	2.175	4.974

Baten van andere organisaties zonder winststreven

In het boekjaar zijn door organisaties zonder winststreven de volgende bijdragen verstrekt:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Nationaal Restauratiefonds	106	131	100
J.B. Scholtenfonds, bijdrage onderhoud molens	47	46	47
Projectbijdragen			
Prins Bernhard Cultuurfonds	25	-	72
Nationaal Restauratiefonds	19	-	19
Bettie Wiegman Fonds	7	-	1
Stichting De Versterking	27	-	4
H.S. Kammingafonds	7	-	-
Overige fondsen	7	-	-
Totaal	245	177	243

Fondsen, bijdrage onderhoud molens

Voor het jaarlijkse onderhoud van de molens wordt voor 2020 van het J.B. Scholtenfonds een bijdrage ontvangen.

Projectbijdragen

Betreft bijdragen voor projecten door stichtingen en fondsen. Voor een nadere toelichting zie pagina 82 subsidies en bijdragen projecten.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

De opbrengsten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Huren, pachten, natuurbegraven	1.090	993	1.328
en overige producten terreinbeheer en erfgoed			
Inkomsten overige activiteiten, verkoop artikelen	2	39	13
Totaal	1.092	1.032	1.341

Inkomsten uit overige activiteiten, verkoop artikelen

	Werkelijk 2020	Werkelijk 2019
Omzet	51	87
Kostprijs	- 49	- 74
Totaal	2	13

Overige Baten

Betreft de compensatie voor het tijdelijk gebruik van gronden in het Reitdiepgebied.

Scholekster

Saldo financiële baten en lasten

Het saldo uit financiële baten en lasten kan als volgt worden gespecificeerd:

	Werkelijk 2020	Werkelijk 2019
Spaarrekeningen		
Rente	-	-
Obligaties		
Rente	54	80
Koersresultaat	- 37	4
Niet-gerealiseerde waardeverschillen	43	145
	60	229
Aandelen		
Dividend	69	96
Koersresultaat	- 57	139
Niet-gerealiseerde waardeverschillen	191	969
	203	1.204
Rente ontvangen overig	4	4
Rente op banktegoeden	-	-
Totaal resultaat uit beleggingen	267	1.437
Kosten van beleggingen		
Personeelskosten	- 13	- 17
Uitbesteed werk: beheer beleggingsportefeuille	- 49	- 67
Kantoorkosten: bewaar-, transactie en financieringskosten	- 5	- 5
Rente lening, overige betaalde rente	- 8	- 6
Totale kosten van beleggingen	- 75	- 95
Saldo financiële baten en lasten	192	1.342

Het rendement in 2020 op de beleggingen was 2,1%, het rendement in 2019 was 11,3%. Het gemiddelde netto rendement over de jaren 2018 tot en met 2020 is 3,7%.

Bestedingspercentage

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstelling(en) in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Totaal bestedingen aan de doelstelling	8.588	5.251	8.681
Som der baten	9.429	5.565	8.912
Som der lasten	9.250	5.883	9.286
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der baten	91%	94%	97%
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der lasten	93%	89%	93%

De norm voor de kosten van beheer en administratie is vastgesteld op basis van hetgeen in de branche gebruikelijk is, maximaal 10% van de totale baten.

In 2020 bedroeg het percentage 4,2%, over de jaren 2018 tot en met 2020 was het gemiddelde 4,7%.

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

(x 1.000 euro)

Bestemming	Doelstelling			Werkelijk 2019
	Aankoop en beheer van natuurterreinen	Aankoop en beheer van cultuurhistorisch erfgoed	Voorlichting en educatie	
Lasten	1.665	2.482	284	4.614
Aankopen en verwervingen				
Directe kosten - aankoopbedragen	508	27	-	395
Indirecte kosten personeel/aankopen natuur en gebouwen	27	33	-	51
Projecten in het kader van de doelstelling				
Directe kosten - uitbesteed werk	953	2.335	180	3.685
Directe kosten - projectmedewerkers	64	51	71	282
Indirecte kosten - personeel	113	63	33	201
Eigen bijdrage, beschikbaar voor directe kosten, aankopen en projecten	-	-	-	625
Uitvoeringskosten	1.665	2.482	284	4.614
Voorziening groot onderhoud, per saldo toegevoegd/onttrokken	43	123	17	151
Personeelskosten	790	213	352	1.630
Uitbesteed werk	985	475	168	1.684
Reis, verblijf- en opleidingskosten	63	8	38	185
Bestuurskosten	-	-	-	3
Kantoor- en algemene kosten	131	168	107	483
Belastingen	77	43	14	134
Publiciteit en communicatie, inclusief recreatie	2	1	261	324
Afschrijving	43	8	23	70
Overige lasten	2	1	1	8
Totaal	3.801	3.522	1.265	9.286
				5.883
				9.250
				399
				263
				4.819
				1.087
				4.672

Lasten

Toelichting lastenverdeling

Algemeen

De toerekening van de kosten naar bestemming geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening wordt gehouden met de besteding van tijd en middelen aan de onderdelen.

Aankopen en verwervingen

In 2020 is 18 hectare natuurgebied verworven. Voor een nadere specificatie zie pagina 67 onder "direct in gebruik voor de doelstelling".

Projecten en aankopen in het kader van de doelstelling

Aankopen	Kosten	Subsidies & bijdragen	Eigen bijdrage
Directe kosten verwerving natuurterreinen	508	-	508
Directe kosten verwerving cultuur historisch erfgoed	-	-	-
Indirecte kosten - personeelskosten verwerving	60	-	60
Totaal aankopen natuurterreinen en erfgoed 2020	568	-	568

Bontbekplevier

Projecten

Projecten natuurterreinen

Afgerond

	Kosten	Subsidies & bijdragen	Eigen bijdrage
Inrichting natuurbegraafplaats Wierum	11		11
Zwaluwtal Bezoekerscentrum Reitdiep	2	2	-
Uitbreiding Oeverzwaluwwand Lettelberterpetten	8	6	2
Overige projecten	18	1	17

In uitvoering

Natuurverbetering Polder Breebaart	691	573	118
Voorbereiding Deikum	26		26
Kleine Polder - Termunterzijl	70	66	4
Herstel historische tuin Welgelegen	51	37	14
Hunzezone Roodehaan fase 1	11	11	-
Midwolder Bouwtten, natuurinclusieve landbouw	25	10	15
Verbetermaatregelen weidevogels	18		18
Schelpenstrandjes en Visdiefvloten Klutenplas	5	5	-
Beleefpad Lettelberterpetten	10	5	5
Overige projecten	7		7

Directe kosten - projectmedewerkers natuurterreinen	64		64
Indirecte kosten - personeelskosten begeleiding projecten	113		113
Totaal	1.130	716	414

Projecten cultuurhistorisch erfgoed

Afgerond

Atlantikwall	105	63	42
Renovatie woning Barmerweg 1 Doodstil	11	7	4
Sloop woning Hooilanden 12 en herinrichting terrein	6		6
Pantry Molen Germania Thesinge	15		15
Overige projecten	2		2

In uitvoering

NAM Boerderijen	1.360	1.116	244
Slapen bij de Kerkuil, Ennemaborg	31		31
Saneren terrein Steenfabriek Rusthoven	530	258	272
Verduurzaming en inrichting villa Barmerhoek - voorbereiding	20		20
Molen Zeldenrust Westerwijtwerd	228	228	-
Amerikaanse windmotor Kikkoman - groot onderhoud	10	9	1
Boerderij Euvelgunnerweg Dijkhuis - voorbereiding	15		15
Overige projecten	2	1	1

Directe kosten - projectmedewerkers erfgoed	51	51	-
Indirecte kosten - personeelskosten begeleiding projecten	63		63
Totaal	2.449	1.733	716

Projecten voorlichting en communicatie

Jeugdeducatie, uitbesteed werk	20		20
Inrichting bezoekerscentrum Ennemaborg	143	25	118
Overige projecten	17		17

Directe kosten - projectmedewerkers	71		71
Indirecte kosten - personeelskosten begeleiding projecten	33		33
Totaal	284	25	259

Totaal projecten 2020	3.863	2.474	1.389
------------------------------	--------------	--------------	--------------

Totaal aankopen en projecten 2020	4.431	2.474	1.957
--	--------------	--------------	--------------

Totaal aankopen en projecten 2019	4.614	3.124	1.490
--	--------------	--------------	--------------

Subsidies en bijdragen projecten

	Totalen	Baten van Particulieren	Baten van Bedrijven	Subsidies van overheden	Baten organisaties zonder winststreven
Natuurverbetering Polder Breebaart	573				
Provincie Groningen en Ministerie EZK				429	
Waddenfonds				126	
Prins Bernhard Cultuurfonds					18
Kleine polder - Termunterzijl	66				
Waddenfonds				48	
Gemeente Delfzijl				3	
Provincie Groningen				8	
NAM en NUON			7		
Atlantikwall	63				
Provincie Groningen				8	
Waddenfonds				55	
Midwolder Bouwten, natuurinclusieve landbouw	10				
Nationaal Programma Groningen				10	
NAM Boerderijen uitvoering en projectbegeleiding	1.167				
NAM			826		
Stichting Nationaal Restauratiefonds					19
Provincie Groningen				322	
Uitbreiding Oeverzwaluwwand Lettelberterpetten	6				
Dinamo Fonds					3
Jaap van Duijn Vogelfonds					3
Beleefpad Lettelberterpetten	5				
Stichting De Versterking					5
Zwaluwtil Bezoekerscentrum Reitdiep	2				
Bettie Wiegman Fonds					2
Schelpenstrandjes en Visdiefvloten Klutenplas	5				
Bettie Wiegman Fonds					5
Hunzezone Roodehaan fase 1	11				
Stichting De Versterking					11
Saneren terrein Steenfabriek Rusthoven	258				
Crowdfunding voor vleermuizen		5			
Provincie Groningen en gemeente Loppersum				253	
Herstel historische tuin Welgelegen	37				
Provincie Groningen				37	
Molen Zeldenrust Westerwijtwerd	228				
NAM			228		
Inrichting bezoekerscentrum Ennemaborg	25				
Stichting De Versterking					11
H.S. Kammingafonds					7
PB Cultuurfonds - Van Lange Fonds / Helena Vrucht Fonds					7
Amerikaanse windmotor Kikkoman - groot onderhoud	9				
Provincie Groningen				9	
Overige projecten	9		1	7	1
Totaal	2.474	5	1.062	1.315	92
Eigen bijdragen projecten	1.389				
Totale projectkosten 2020	3.863				

Eigen bijdrage projecten

De eigen bijdragen aan projecten worden mogelijk gemaakt door de ontvangen bijdragen van de Nationale Postcode Loterij, Vrienden van Het Groninger Landschap, het Waterconvenantsfonds, nalatenschappen en legaten en particuliere schenkingen.

Voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht op de gebouwen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend.

Voorziening groot onderhoud natuurterreinen

De voorziening voor onderhoudskosten is gevormd voor periodiek groot onderhoud dat dient te worden verricht in de natuurterreinen. De voorziening voor onderhoudskosten is langlopend.

Personeelskosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Lonen en salarissen	1.574	1.555	1.523
Inhuur personeel	76	-	32
Pensioen- en werknemersverzekeringen	537	509	522
Reiskosten woon-werk	21	46	37
Kleding personeel en vrijwillig medewerkers	22	41	45
Overige personeelskosten	7	5	5
Totaal	2.237	2.156	2.164

Uitbesteed werk

Het betreft voornamelijk de volgende werkzaamheden in de terreinen en aan cultuurhistorische monumenten:

- onderhoud waterwegen, bebording, paden/wegen en rasters
- onderhoud gebouwen
- maaien en klepelen
- kleinschalige inrichtingsmaatregelen.

Reis-, verblijf- en opleidingskosten

Het betreft kosten voor reis, verblijf en opleidingen van de betaalde en vrijwillige medewerkers.

Kantoor- en algemene kosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Kantoorkosten	235	222	224
Contributie LandschappenNL	54	59	47
Huisvestingskosten	126	130	119
Assurantiekosten	111	100	93
Totaal	526	511	483

Publiciteit en communicatie

Onder de kosten voor publiciteit en communicatie zijn begrepen de uitgaven voor het kwartaalblad "Golden Raand".

Wervingskosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Personeelskosten	120	113	110
Uitbestede werkzaamheden, directe wervingskosten	10	5	7
Kantoor- en algemene kosten	72	74	61
Publiciteit en communicatie	58	53	51
Reis, verblijf- en overige kosten	3	3	4
Totaal	263	248	233

Percentage kosten (fondsen)werving

Onderstaand is de verhouding van de kosten fondsenwerving in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

	Werkelijk 2020	Begroting 2020	Werkelijk 2019
Som van de geworven baten	8.189	4.533	7.480
Wervingskosten	263	248	233
Kostenpercentage fondsenwerving	3%	5%	3%

De kosten betreffen activiteiten voor het werven van baten van particulieren, bedrijven, loterijorganisatie, overheden en organisaties zonder winststreven.

Personeelsbestand

Het aantal fte in 2020 bedroeg 30,3. Over 2019 bedroeg het aantal fte 30,4.

De medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

	2020	2019
Directie	1,0 fte	1,0 fte
Afdeling bedrijfsvoering en staf	7,0 fte	8,2 fte
Afdeling natuur en landschap	13,3 fte	11,8 fte
Afdeling erfgoed	4,7 fte	4,3 fte
Afdeling Publiek & Relatie	4,3 fte	5,1 fte

Organogram

Zie pagina 34.

Beloning leden Raad van Toezicht

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Het Groninger Landschap verstrekt geen leningen, voorschotten of garanties aan de leden van de Raad van Toezicht. Het verantwoorde bedrag betreft kosten voor een verzekeringspolis tegen bestuurdersaansprakelijkheid.

Beloning Directie

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het beloningsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere beloningscomponenten. Het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning past volledig binnen de kaders van de regeling CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen.

Het Groninger Landschap wordt geleid door één directeur, de heer M.J. Glastra. Er wordt aan de directeur geen leaseauto beschikbaar gesteld, tevens worden er aan de directeur geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

functie	directeur
Dienstverband	
Aard (looptijd)	onbepaalde tijd
Uren	37,0
Parttime percentage	100%
Periode	januari 2020 t/m december 2020
Beloning (in Euro)	
Jaarinkomen	
Bruto loon	94.082
Vakantiegeld	7.440
Totaal jaarinkomen	101.522
Pensioenlasten werkgeversdeel	
Belastbare km-vergoeding	20.525
	281
Pensioenlast (wg) en vergoedingen	
	20.806
Totale beloning 2020	122.328
Totale beloning 2019	118.135

Het jaarinkomen van de directeur blijft binnen het maximum van 125.011 euro (1 fte/12 mnd, index 1 juli 2020) volgens de Regeling beloning directeuren van goederdoelenorganisaties. Ook het jaarinkomen, de pensioenlast en de belaste vergoedingen (totale beloning) blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van 201.000 per jaar. Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebeloning verwijzen we naar hoofdstuk Organisatie van het jaarverslag.

Enkelvoudige balans (na bestemming saldo) per 31 december 2020

(x 1.000 euro)

	31 december 2020	31 december 2019
ACTIVA		
Materiële vaste activa	1.209	1.209
Financiële vaste activa	435	425
	1.644	1.634
Vorraden	25	25
Vorderingen en overlopende activa	6.866	5.287
Beleggingen	7.863	12.622
Liquide middelen	3.687	1.324
	18.441	19.258
Totaal	20.085	20.892
PASSIVA		
Reserves en fondsen		
Reserves		
· Continuïteitsreserve	3.110	3.013
· Bestemmingsreserves	7.732	7.026
	10.842	10.039
Fondsen		
· Bestemmingsfondsen	2.241	2.603
	13.083	12.642
Voorzieningen	2.806	2.727
Langlopende schulden	208	266
Kortlopende schulden	3.988	5.257
Totaal	20.085	20.892

Enkelvoudige staat van baten en lasten 2020

(x 1.000 euro)

	Werkelijk 2020	Werkelijk 2019
Baten:		
Baten van particulieren	1.849	551
Baten van bedrijven	1.610	774
Baten van loterijorganisaties	945	938
Baten van subsidies van overheden	3.540	4.974
Baten van andere organisaties zonder winststreven	232	235
Som van de geworven baten	8.176	7.472
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	972	1.207
Overige baten	148	91
Som van de baten	9.296	8.770
Lasten:		
Besteed aan doelstellingen		
Natuurterreinen		
· aankopen	535	248
· projecten	1.130	2.989
· uitvoeringskosten	2.086	2.016
	3.751	5.253
Cultuurhistorisch erfgoed		
· aankopen	33	198
· projecten	2.449	995
· uitvoeringskosten	883	878
	3.365	2.071
Voorlichting en educatie		
· projecten	284	184
· uitvoeringskosten	981	965
	1.265	1.149
Wervingskosten	8.381	8.473
Kosten beheer en administratie	263	233
	399	372
Som van de lasten	9.043	9.078
Resultaat deelneming	-	-9
Saldo voor financiële baten en lasten	253	-317
Saldo financiële baten en lasten	188	1.316
Resultaat	441	999
Resultaatbestemming		
Toevoeging/onttrekking aan:		
continuïteitsreserve	97	193
bestemmingsreserves	706	991
bestemmingsfondsen	-362	-185
	441	999

Subsidies en kosten voor projecten en aankopen worden PM begroot. Het is niet mogelijk om de voortgang van de realisatie van projecten en aankopen en de daarbij horende vrijval van subsidies en kosten specifiek te plannen. In de begroting is derhalve de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij en en deel van de begrote nalatenschappen en schenkingen als beschikbare bijdrage voor projecten opgenomen.

Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap

Molen Germania in Thesinge

Algemeen

Voor de waarderingsgrondslagen wordt verwezen naar de grondslagen zoals gepresenteerd onder de geconsolideerde jaarrekening.

Grondslagen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode op basis van de nettovermogenswaarde.

Indien waardering tegen nettovermogenswaarde niet kan plaatsvinden doordat de hiervoor benodigde informatie niet kan worden verkregen, wordt de deelneming gewaardeerd volgens het zichtbaar eigen vermogen.

Bij de bepaling van de netto vermogenswaarde worden de waarderingsgrondslagen van de onderneming gehanteerd. Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Een aandeel in de winst van de deelneming in latere jaren wordt pas verwerkt als en voor zover het cumulatieve niet verwerkte aandeel in het verlies is ingelopen. Wanneer de onderneming geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de betreffende deelneming of de feitelijke verplichting heeft de deelneming (voor zijn aandeel) in staat te stellen tot betaling van haar schulden. De negatieve waarde van de deelneming wordt primair ten laste van de vorderingen op de betreffende deelneming gebracht en voor het restant opgenomen onder de schulden.

Stichting Beheer Borgterrein Ewsum

Doelstelling: beheer en openstelling borgterrein Ewsum te Middelstum.

Stichting Weltevreden

Doelstelling: het verschaffen van huisvesting aan senioren en alleenstaanden en in het algemeen het verlenen van ondersteuning, waar en voor zover zulks mogelijk is; voor de huisvesting komen inzonderheid inwoners of oud-inwoners der gemeente Haren in aanmerking.

Borg Ewsum in Middelstum

Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen

Doelstelling: het verwerven, beheren en in stand houden van monumenten in de zin van de Monumentenwet en deze ten dienste stellen van ethische-, culturele- en maatschappelijke doeleinden.

	Vermogen 2020	Resultaat 2020	Vermogen 2019
Eigen vermogen Stichting Het Groninger Landschap enkelvoudig	13.083	441	12.642
Eigen vermogen Stichting Beheer Borgterrein Ewsum	1	-	1
Eigen vermogen Stichting Weltevreden	254	- 23	277
Eigen vermogen Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen	- 153	- 47	- 106
Eigen vermogen geconsolideerd	13.185	371	12.814

Voor nadere toelichting op de balansposten alsmede de staat van baten en lasten wordt gezien het minimale aandeel van de deelneming en stichtingen verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

Haren, 19 mei 2021

Directeur Marco Glastra

Raad van Toezicht
Emme Groot, voorzitter
Bert Scholtens, vice voorzitter, lid Financiële Audit Commissie
Natasja Lubbers, lid
Raymond Klaassen, lid
Rutger Dijsselhof, lid Financiële Audit Commissie
Saskia van Gessel, lid
Gerdien Postma, lid

Overige gegevens 2020

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de directie en de raad van toezicht van Stichting Het Groninger Landschap

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting Het Groninger Landschap te gemeente Groningen gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Het Groninger Landschap per 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2020;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige winst- en verliesrekening over 2020; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Het Groninger Landschap zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het directieverslag;
- de overige gegevens; en
- het overzicht van in- en uitgaande kasstromen

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het directieverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van toezicht voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

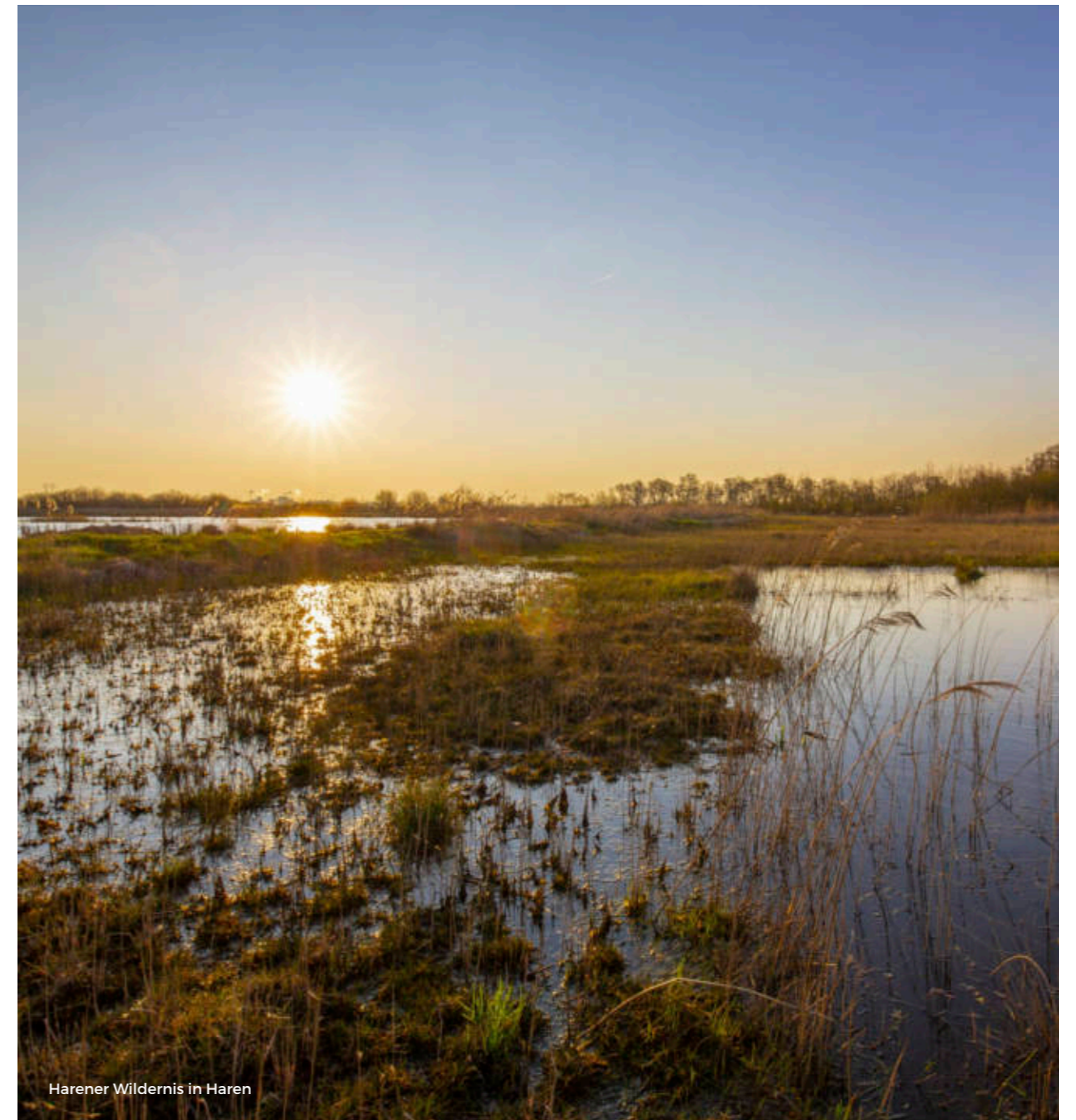
Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tynaarlo, 31 mei 2021

Afier Auditors B.V.

w.g. drs. J.H. Kreuze RA/RE

Harener Wildernis in Haren

Bijlage 1:

Overzicht van in- en uitgaande kasstromen

Dit overzicht geeft inzicht in het verloop van de in- en uitgaande kasstromen over 2020 en 2019.

	2020	2019
Inkomende kasstromen		
Ontvangsten van particulieren	775	525
Ontvangsten van van bedrijven	830	1.108
Ontvangsten van loterijen	945	938
Ontvangsten uit subsidies van overheden	4.739	4.068
Ontvangsten van andere organisaties zonder winststreven	237	310
Ontvangsten voor tegenprestatie voor levering van producten en/of diensten	1.075	1.336
Overige ontvangsten	269	-
Onttrekking beleggingen	5.000	-
Totaal inkomend	13.870	8.285
Uitgaande kasstromen		
Betalingen in het kader van de doelstelling	9.509	8.702
Betalingen in investeringen in materiële vaste activa	131	95
Betalingen hypothecaire lening	9	9
Aflossingen schulden	-	-
Totaal uitgaand	9.649	8.806
Saldo financiële baten en lasten	- 34	- 32
Totaal mutatie liquide middelen	4.187	- 553
Liquide middelen 1 januari	1.542	2.095
Liquide middelen 31 december	5.729	1.542

Colofon

Het jaarverslag 2020 'Mooi dichtbij' is een uitgave van Het Groninger Landschap.

Mei 2021

Tekst: Addo van der Eijk en Sjoerd Vitters

Fotografie: Aljan Scholtens (4), Andries de la Lande Cremer (11, 24, 34, 36, 43, 44, 46), Ard Bodewes (40, 72, 90, 93), Arjan Siepelinga (10), Bas Breetveld (26), Bas Meelker (18), Christophe Brochard (21), Esmée Ronner (17), Geert Job Sevink (6, 8, 12, 66, 85, 89), Gert Roelfsema (20), Gerrit Kiekebos (16, 20-21, 32, 62, 74, 77, 80, 88), Marco Glastra (14, 19), Reyer Boxem (28), Ruben Smit (31, 58)

Grafisch Ontwerp: CorfuDesign, Henk Tuinema